G. C. Willis

BYL JSEM MEZI

zajatými

Život v japonském koncentračním táboře

„Když jsem byl mezi zajatými . . .,
otevřína byla nebesa,
a viděl jsem vidění Boží.“

Ezechiel 1,1

„Abych tě hlasitě chválil, a vypravoval všecky divné skutky tvé.“ - Žalm 26,7

Vydal:
BIBLE LIGHT PUBLISHERS, P. O. Box 96568, T. S. T. Kowloon, Hong Kong.

Název originálu:
„I WAS AMONG THE CAPTIVES“

ŠÍŘENÍ PÍSMA SVATÉHO
www.sirenipismasvateho.cz
2016

Obsah

Zpět k dílu ... 1937 5
Přátelé a pomocníci 10
Do Kunmingu a zpět 15
Překladatelská práce 21
Náš tiskařský stroj prodán 22
Rána dopadá 23
Pomocníci v nouzi 31
Různá vysvobození 34
Internační tábory 38
Odcházíme do tábora 47
Život v táboře 52
Samotný tábor 59
Co říkají Písma 65
Tiché svědectví 72
Dveře zavřeny a otevřeny – Gospel Choruses 77
Práce 84
Velká změna 89
Opatřené potřeby 97
Příležitosti 101
Školní dny a prázdniny 105
A potom... 112
„Navraťte se...,ó vězňové!“ 117

PŘEDMLUVA

Jedinou omluvou pro publikaci tohoto příběhu je přání, aby *„tě hlasitě chválil, a vypravoval všecky divné skutky tvé“*. Byl psán podle vzpomínek; a jen s velmi velkým váháním na opakovanou žádost přátel. Pro tyto přátele byl napsán. Kéž by byl povzbuzením pro některé z lidu Páně, aby v těchto temných dnech plněji spoléhali na BOHA, toho Věrného Boha. Vždy shledáme:

„ON NEZKLAME“

On nezklame, neboť On je Bůh!
On nezklame, jak je dobrá Jeho milost!
On nezklame, Jeho Slovo je čisté!
Máme-li Boha, koho bychom se měli bát?

On zahrazuje moře slabým pískem.
Způsobil, aby k Jeho příkazu sekera plavala.
On rozděluje moře, činí dlouhý den;
Toto je Bůh, ke kterému se modlíme!

(z čínského)

G. C. W.

Předmluva k českému vydání

Ve snaze přeložit obsah knihy do češtiny si překladatel svůj úkol ulehčil tím, že názvy míst, institucí apod. většinou ponechal v anglickém znění. Věří, že užitku z četby to nebude na újmu. Jako pomoc předem uvádí výslovnost a překlad tří nejčastěji se vyskytujících anglických slov.

Mr. = Mister (čti: mistr) – pan;

Mrs. = Mistress (čti: misiz) – paní;

Miss (čti: mis) – slečna.

Citáty z Bible jsou většinou vzaty z kralického překladu.

KAPITOLA 1.

Zpět k dílu ... 1937

DALŠÍ dovolená skončila!

Jak ty dny doma s našimi milovanými letí!

Obavy z rozloučení se staršími dětmi jsou za námi a děti se usadily, aby studovaly v dáli.

Přišly poslední hektické dny před odjezdem a za necelý týden budeme spěchat pryč, abychom stihli „The Empress“ /Císařovnu/ zpět do Číny.

A potom ta válka!

Vždycky jsme věděli, že může přijít. Žít v Číně je jako žít na vulkánu. Slyšeli jsme jeho rachocení tak často, že jsme si už ani nemysleli, že skutečně vybuchne. Ale on vybuchl a Japonsko drželo Čínu za hrdlo.

Říká se: Jen zvláštní lidé jdou do Číny, a čím déle tam někdo zůstane, tím zvláštnějším se stává: a my jsme tam byli patnáct let. Avšak stále jsme měli dost rozumu, abychom si uvědomovali, že když Japonsko napadlo Šanghaj, bylo by bláznovstvím, ne-li nemožností, tam jet; a telegram „Čekejte!“ věc rozhodl.

Odsunuli jsme své odplutí o čtrnáct dní do další „Empress“, a potom do další; a tak se týdny vlekly. Byli jsme udiveni statečným odporem, který Číňané kladli u Šanghaje, ale dobře jsme věděli, jaký musí být konečný výsledek. A tak jsme čekali na telegram, který přišel v listopadu a říkal nám, abychom šli: vlna války se přehnala přes Šanghaj a nyní byla pryč.

Bylo více takových, kteří si mysleli, že budou cestovat s námi, ale cítili, že je moudřejší, když budou čekat. A tak moje žena a já se dvěma mladšími dětmi jsme odjeli do Kobe v Japonsku. Ještě žádná loď neodplula do Šanghaje, ale my jsme žili v naději. A po týdnu v Kobe jsme našli loď P. & O., která měla odvahu uskutečnit plavbu, a my jsme si zajistili cestu s ní, takže jsme se připlavili do Šanghaje 19. prosince 1937.

Když jsme pluli proti proudu řeky Whangpoo, na níž je Šanghaj postavena, mohli jsme všichni velice jasně vidět smutné trosky z války, která zpustošila

toto nebohé město. Všude byly vlajky. Nikdy jsem neviděl tolik vlajek: velkých i malých. I domy a ruiny továrních budov, i lodě a sampany na řece, všechny měly svou vlajku: ale byly to japonské vlajky. Bylo snadné vidět, kdo je pánem Šanghaje.

Krátery po bombách na Avenue Edward VII., u obchodního domu Wing On a u Palace Hotel, byly nyní zasypány a ulice znovu vydlážděny. Ačkoli lidé stále s hrůzou mluvili o tisících lidí, zabitých těmito třemi bombami, bylo zde také mnoho pozoruhodných obranných zařízení.

Ostnatý drát, pytle s pískem a barikády bylo vidět na všech stranách a napětí války jsme stále velmi jasně cítili. Hongkew, velká japonská čtvrť na severním konci města, byla definitivně zabrána japonskou armádou a námořními silami. Měli tam velká kasárna, která byla ve skutečnosti pevností pro Námořní velitelství. Nikomu nebylo dovoleno přecházet přes mosty vedoucí do této části města bez zvláštního pasu a nesměl tam vstoupit vůbec žádný Číňan.

Quinsan Gardens, kde byl po tolik let umístěn Book Room[1], byly v této čtvrti.

Moje sestra Helena a Miss Dorothy Dear vše vedly po celou dobu války v Šanghaji. Spíše měly těžkosti, aby se dostaly z Hongkew ven. Ale z Boží milosti jsme měli velmi pěknou shromažďovací místnost s připojenou malou kuchyní a malým bytem na Szechuen Road jen několik set stop za hlavním mostem z Hongkew a na pravé straně Soochow Creek. Tam přišly. Několikrát jen velmi těsně unikly a jednou přijela ambulance, aby sebrala, co zbylo, ale ještě jednou je Boží milost ochránila. Dělový granát zasáhl byty nad shromažďovací místností a někteří lidé byli zabiti, ale opět všichni „naši" byli milostivě zachováni. Moje sestra a Miss Dear nežily ve shromažďovací místnosti, neboť jeden přítel na předměstí je laskavě vzal do svého domu.

Book Room, poněvadž byl v Hongkew, byl přirozeně zavřen. A bylo skutečně velmi nesnadné se tam vůbec dostat a podívat se na něj. S největší těžkostí dostaly povolení, aby přestěhovaly některé zásoby do prázdného obchodu, který byl předivně pro ně obstarán hned za britským konsulátem. Jeden přítel ze Skotské biblické společnosti jim pomáhal a ony stále mluvily o nesnázích a vysvobozeních při tomto stěhování. Ale to vše bylo předtím, než jsme se vrátili do Šanghaje. Myslím, že okenní tabule byla dvakrát vyražena

[1] Book Room (čti: buk rúm) – název vydavatelství, spojeného s prodejnou křesťanské literatury

otřesy při výbuchu bomb, a nakonec vlastník okno zatloukl prkny. Když jsme se my dostali „domů“, bylo okno právě potřetí zaskleno.

Umístění tohoto obchodu bylo dobré. Bylo to na Yuen Ming Yuen Road blízko Hongkong Road, takže byl blízko Hlavnímu poštovnímu úřadu pro zasílání balíků. Bylo to také blízko Biblických společností a jiných vydavatelů, takže misionáři z vnitrozemí nás snáze mohli najít, když přijeli nakupovat zásoby.

Tak se věci měly, když jsme zase přijeli do Číny. Bylo beznadějné myslet si, že budeme pokračovat v Quinsan Gardens, starém domově Book Room, ale nový obchod byl příliš malý, než aby bylo možné starat se o práci. Náš „business manager“, Mr. Chung Chan Lai, našel dobrý prázdný obchod na rohu Avenue Road a Hardoon Road pod několika pěknými byty. Naléhavě radil, abychom to vzali. Bylo to několik mil na západ od druhého obchodu, který jsme právě najali, a více v obytné části, na rohu rušné ulice, a hlavní linka tramvaje jezdila přede dveřmi. Bylo to jedno z nejlepších míst pro čínské křesťany. Čínská vnitrozemská misie a několik velkých nezávislých čínských Gospel Halls bylo o několik bloků dále. Měli jsme čtyři pěkné výlohy, kde mohly být vystaveny evangelizační obrázky a nápisy, právě naproti zastávce tramvaje a dost blízko, takže je mohl kdokoli číst. Velmi důležité bylo, že nájem byl velmi levný!

Možná bych měl dodat, že tajemství levného nájmu spočívalo ve skutečnosti, že když hodně pršelo, celá tato část Avenue Road a Hardoon Road byla zaplavena a stala se jedním rozsáhlým jezerem. Někdy bylo v obchodě téměř osmnáct palců vody. Ale nejenže byl obchod zaplaven, také všechny odpady od bytů nahoře se setkávaly pod naší podlahou (v Šanghaji nejsou sklepy) a někdy praskly a přidaly svůj obsah k vodám z ulice. Když potom nastala horka, vystupovala z této vody pára, takže ze všeho v Book Room kapalo. Když nakonec záplava ustoupila, žádné pero nemohlo popsat nepořádek v našem obchodě: a přece, jak často a jak statečně a radostně se tam náš pomocník dal do práce a uklízel to.

Nájem byl nízký a my jsme byli chudí. A tak jsme rádi a vděčně uzavřeli smlouvu a obchod byl náš. Pověřený agent na byty a obchody dole byl vážný křesťan a od té doby byl vždy naším dobrým přítelem. Bude třeba povědět o tomto malém obchodu ještě více, ale nejdříve bych vám rád řekl něco

málo o Mr. Chung Chan Lai, jehož prostřednictvím (proti mému opatrnějšímu posuzování) jsme vzali toto místo, které se prokázalo být takovým požehnáním a takovou pomocí.

Chan Lai (tím je pro nás vždy) se narodil v Yeung Kong City, v provincii Kwangtungu. Byl jedním z prvních plodů práce mého otce v tom městě. Jeho rodiče byli chudí, velmi chudí. Jeho otci dalo velkou námahu, aby vydělal dost peněz k uživení své malé rodiny. Přezdívali mu Chan Lai „Blátivý chlapec", poněvadž byl vždy špinavý a umouněný. Ale přicházel do shromáždění, chlapec v „-nácti" letech, a tvrdil, že věří ve Spasitele a miluje Ho, a prosil o křest. Můj otec neměl k chlapcovi důvěru a dlouhou dobu ho odmítal pokřtít. Chan Lai však byl vytrvalý, a nakonec byl pokřtěn. Od toho dne nastala změna: stál a chodil vzpřímeně, oblékal se čistě, vlasy měl pěkně vykartáčované, a když jsem psal svému otci, jestli mi může nabídnout nějakého chlapce na pomoc v Book Room, poslal mi Chung Chan Laie. Tehdy nebyl ženatý, a později se vrátil do svého starého domova a přivedl si s sebou svou mladou nevěstu Shuk Tac, milou křesťanskou dívku. Šest dětí bylo požehnáním toho malého domova, ale jednu milou malou dívenku si Spasitel vzal. Potom následky války sehnuly milovaného manžela a otce a po roce utrpení s tuberkulózou odešel za svou malou dcerkou do těch mnohých příbytků, aby byl se Spasitelem, kterého tak miloval a jemuž tak věrně sloužil. Nikdy a v žádné zemi jsem neviděl lepšího a závislejšího služebníka a přítele. Nejen úplně oddaného a naprosto čestného, ale také s vytříbeným smyslem pro věci, jaký má mnoho Číňanů z jihu: zdál se být jako Izachar, *„znající a rozumějící časům"* (1. Par. 12,32). Těším se na ten den, kdy budu moci slyšet jeho a svého Pána, když mu řekne: *„To dobře, služebníče dobrý a věrný."* (Mat. 25,21) Byla to ztráta, která nikdy nebyla nahrazena.

Mé pero váhá, a přece můj příběh ještě ani nezačal. S velkou nesnází jsme nakonec dostali více zásob a některé knihovničky z Quinsan Gardens a začali jsme v obchodu v Avenue Road 1381 s Mr. Chungem jako vedoucím.

Ale stále jsme měli více dodatečných zásob, vybavení a tiskáren, pro které se muselo najít nějaké místo. Byl jsem zoufalý. Utečenci se sbíhali do Šanghaje, až už tam nebyl k dostání žádný prázdný kout za žádnou cenu; a my jsme byli chudí. Snažili jsme se dělat vše, co jsme vymyslili. Nabízeli jsme odměny za informaci ohledně jakéhokoli místa k najmutí: ale nijak to nepomohlo. Byli jsme v koncích se svým uměním (Žalm 107,27), anebo, jak to říká poznámka, *„všechna naše moudrost byla pohlcena"*. Ani nemusím říkat,

že jsme se za to modlili. A potom, když už věci došly do krajnosti, přišla Boží příležitost a On nám opatřil to, co jsme právě potřebovali: velký starý dům s nízkým nájmem. Bylo tam místo pro všechny naše zásoby, pro naše tiskárny, naši sazbu (a čínská sazba zabere hodně místa), místnost pro kanceláře, které jsme potřebovali, místnost pro překladatele a umělce a malý koutek pro mne. Byl tam malý byt, skutečně velmi útulný, pro mou sestru a někoho, kdo pomáhal v práci, a obdivuhodně pěkná místnost pro shromažďování. Mohli jsme se vzdát dražší místnosti v Szechuen Road, která byla takovým dobrodiním v době války, a tato úspora téměř zaplatila náš nájem.

Jsem nucen doznat, že tajemstvím nízkého nájemného byly opět záplavy. Toto místo bylo při prudkém dešti zaplaveno dokonce hůře než náš obchod na Avenue Road. Viděl jsem ulici hluboko pod vodou někdy po celé týdny. Viděl jsem po ni občas plavat rakev před domem, a to po více dní. (Bylo obvyklou věcí, že chudí kladli své mrtvé ven na ulici. Zpravidla každé ráno jezdily nákladní vozy a sbíraly je.) A aby bylo možné dostat se do domu a z domu, bylo nutné brodit se tou vodou. Z Božího milosrdenství z toho snad nikdy nikdo z nás neonemocněl.

Tento dům byl asi o míli dále od centra města než obchod na Avenue Road a náš byt byl možná ještě o něco více než jednu míli za ním. Ve vzdálenosti, kam bylo možné dojít, bylo několik britských kasáren a skutečně byl pozoruhodně dobře umístěn pro naši práci.

Žádnému Číňanovi nebylo dovoleno, aby šel do starého obchodu a pomohl stěhovat. A ačkoli jsme měli několik Rusů, hlavní tíha práce padla na nás. Missionary Home, Sunday School Union a Christian Book Room zaujímaly čtyři velké staré domy. My jsme měli jeden dům zcela pro sebe, kromě našeho obchodu – prodejny, která zaujímala část přízemí dvou dalších domů. Naše tiskárna byla v garáži, kterou jsme zvětšili.

Byla to hrozná práce, všechno zabalit a přestěhovat. Stav různých místností mi velmi připomínal to, co bude, až Pán přijde. Naši lidé nebyli varováni, aby odešli. Rádio vysílalo zprávy, ale my jsme neměli rádio, takže v poslední chvíli museli nechat všeho a uprchnout. Nebyl ani čas k přípravě nebo k uvedení místností do pořádku před odchodem; a téměř každá místnost vyprávěla svůj vlastní příběh. V některých místnostech byly věci, které tam neměly co dělat, a jak málo mysleli ti, kteří tam byli, že to budu já, kdo bude prohlížet a balit vše, co tam zanechali. Kéž Pán dá nám, kteří Mu patříme,

aby svědectví toho, co za sebou zanecháme, až On přijde, bylo svědectvím, za které se nebudeme muset stydět.

KAPITOLA 2

Přátelé a pomocníci

JE NĚKOLIK LIDÍ, kteří *„kupují příležitosti“* (Ef. 5,16 – doslovný překlad), jako Mr. G., a několik lidí, kteří jsou tak pilní a taktní při distribuci. Po celá léta jsem se snažil s traktáty získat přístup do velké Šanghajské Boys‘ School[2], ale vždy bez úspěchu. Nyní tam Mr. G. našel skutečné přivítání. Velkou mírou to bylo pomocí dobrého svědectví, zanechaného dvěma křesťanskými chlapci, kteří prošli tou školou, a může to být velkým povzbuzením pro všechny mladé čtenáře, kteří se snaží žít pro Krista ve své škole nebo univerzitě. Myslím, že asi v téže době se Mr. G. setkal s jedním britským vojákem, který měl velmi špatnou pověst a který několik dní předtím dezertoval, a nyní byl v koncích. Mr. G. ho přivedl domů, umyl ho a nasytil. Pak vzal taxík a jel přímo do kasáren, osobně promluvil s jeho velícím důstojníkem a přimlouval se za milost pro svého nového přítele. To počalo otevírat dveře pro dílo mezi vojáky a zanedlouho měl Mr. G. přístup do všech britských kasáren v Šanghaji. Téměř nás to přivádělo k zoufalství, když jsme mu měli obstarat dostatek anglických evangelizačních traktátů v dostatečném výběru, a tak ho podpořit, aby mohl týden co týden chodit do různých kasáren. Přimělo nás to k tomu, že jsme každý týden vydávali evangelizační list známý pod jménem „The Trumpeter“ (Trubač).

Mr. G. kdysi pracoval v Navy Yards[3] v Anglii. Avšak vzdal se tamní dobré práce a penze, milého malého domu a pěkné zahrádky a vyšel do díla Páně. Tento předcházející trénink se mu velmi dobře hodil u vojáků, konajících zde svou službu, a zdálo se, že ví přesně, jak s nimi jednat. Možná že větším tajemstvím bylo, že je miloval a tím, jak je měl rád, pro ně nelitoval námahy. Každý týden procházel všemi kasárnami a nechával tam výtisk „The Trumpeter“ na každém lůžku. Mnoho mluvil s těmi muži a vždy nechával vřelé

[2] Boys‘ School (bojs skúl) – chlapecká škola

[3] Loděnice vojenského námořnictva

pozvání na anglické evangelizační shromáždění a na následující večeři v našem domě.

Často byla naše malá hala plná a někdy jsme měli na večeři dvacet nebo více chlapců a mužů ze Seaforth Higlander, East Surrey's nebo Army Service Corps. Mr. G. chodil dolů do kasáren, lovil je a přivážel je do shromáždění v taxících. Pro mou ženu to byla práce obstarat dost jídla pro všechny, a ona všechno vařila sama, ale nikdy neměla nedostatek. Mívala velké nádoby naplněné dušeným ovocem toho či onoho druhu. Radost mužů, že se dostali do skutečného domova, kde jsou děti a kde je na stole ubrus a skutečná domácí strava, byla více než odměnou za její práci. Přeji si, abyste je mohli vidět, jak jedí, zvláště „chlapci" ze Seaforth Highlander. Excelovali v sezóně jahod. Měli jsme velké čínské mísy naplněné dušenými jahodami (neboť v Číně se nejí nic čerstvého), a jakmile jedna velká místa byla vyprázdněna, druhá dvoučtvrtní mísa plodů tam opět byla vylita. Často jsem zažil tu radost, že v neděli večer jsem některému z těchto chlapců přidával čtyřikrát nebo i pětkrát. A potom v zimě jsme mívali pěkný oheň na roštu v krbu nebo i dva, neboť jsme měli velký obývací pokoj se dvěma ohništi, přesně to, co jsme potřebovali pro všechny tyto muže. A oni seděli kolem ohně, moje žena u piana a zpívali. Každý chtěl svou oblíbenou píseň a každá z těchto jednotlivých písní až dodnes přivolává do našich myslí některou zvláštní tvář a hlas, který se nám stal velmi drahým.

Nesmím pominout laskavost Drum-Majora ze Seaforth Higlanders. Měl na starosti „chlapce", kteří byli většinou v kapele, a vždy vynaložil veškeré úsilí, aby je dostal ven na shromáždění. Nesmím zapomenout ani na laskavost kaplana od téhož regimentu, neboť on také dělal vše, co bylo v jeho silách, aby pomohl naší práci mezi muži. Jednou nás na Nový rok požádal, zda bychom nemohli vzít všechny chlapce do našeho domu, aby tam byli přes svátky, poněvadž v této roční době dochází v kasárnách k některým divokým výjevům. Těch „chlapců", kterým bylo méně než sedmnáct a půl roku, bylo myslím jedenáct. Měl s nimi přijít jeden desátník a dohlížet na pořádek. My jsme samozřejmě rádi souhlasili, že je vezmeme, a na otevřenou verandu jsme dali skleněná okna, neboť jsme je jinam nemohli umístit. Vyklidili jsme místnost pro obleky a připravili jsme dvanáct postelí. Postavili jsme kamna a měli jsme pro ně všechno velmi útulně připraveno. Dostavili se, jak měli, ale během deseti minut desátník zmizel a už jsme ho neviděli. Nevím, co bychom dělali bez drahého seržanta M. z Royal Army Service Corps, který nalezl Pána několik měsíců předtím a byl vždy velkou pomocí v díle; a Ginger

McK. ze Seaforthu. Ti také trávili svátky s námi, a když naši hoši zmizeli, honili je po celém městě, až je našli a zase je přivedli domů. Asi bych se neměl snažit popisovat jejich námahu, ale prostě bychom to bez nich nesvedli. Moje žena stále myslí, že to byly ty nejdivočejší dny, které ve svém životě zažila.

Jiný, jemuž jsme nevýslovně zavázáni, byl kapitán R. z East Surrey Regiment. Díky jeho pomoci, laskavosti a odvaze nám byly dveře v tomto regimentu otevřeny. Kapitán R. (později major R.) byl pravý anglický gentleman a vážný, důsledný křesťan. Jeho starší bratr byl v té době jediný britský lékař v misijním díle v Barmě. Pracoval u The Bible Church man's Missionary Society a byl to milý, oddaný Boží služebník.

Mr. a Mrs. G. odjeli ze Šanghaje na dovolenou a prosili mne, abych pokračoval v práci mezi vojáky. Někteří z nich byli přivedeni k Pánu a pomáhali. Jak vděčni jsme byli později, když právě tito mladí mužové byli mezi prvními, kteří se snažili zastavit vlnu Japonců v Singapuru a Malayi, že nám Pán dal tyto otevřené dveře mezi ně. Rád bych věděl, s kolika se setkám tam nahoře. Major R. byl povýšen na podplukovníka a byl velitelem pro Brity ve více než jednom japonském internačním táboře. Měl vznešené svědectví. Položil svůj život v jednom z těchto táborů. Japonský velitel o něm poznamenal, že ve šťastnějších dobách by byl pyšný na to, že ho mohl nazývat svým přítelem.

Prvním z té skupiny křesťanských vojáků, který nás měl opustit, byl Malcolm R. Pocházel z ostrovů Orknejí a byl dudákem v Seaforths. Většina z mužů v Seaforth Highlander pocházela z Highlands ve Skotsku a považovala Šanghaj za hrozné místo. Stýskalo se jim po jejich skalách, převisech a lesích. Na druhé straně East Surrey Regiment, který většinou pocházel z Londýna, se tu cítil jako doma. Malcolm našel Pána na shromážděních a bylo milé vidět ho, jak roste v Božích věcech. Byl velmi vysoký a dobře stavěný a jemný jako malé dítě. Všichni jsme ho přímo milovali. Rád nám vyprávěl o svém domově a své matce, a jak toužil po tom, aby ji uviděl. Jeho odjezd se dlouho protahoval, ale nakonec byl povolen. Večer předtím, než odplul, přinesl své dudy a hrál na ně pro nás doma a dal lekci dětem. Slíbil, že nám pošle jeden ze sýrů, které dělala jeho matka, jakmile se dostane domů. Žel, válka propukla, ještě když byl na vlnách oceánu, a dostali jsme zprávu, která říkala, že jeho odchod domů byl omezen na několik dní. Snažil se poslat nám ten sýr, ale

nebylo dovoleno z Anglie posílat jakékoli potraviny. Právě odjížděl do Francie a myslím, že byl mezi tou statečnou skupinou, která bránila brány Calais a Dunkirku. Těšíme se, že se s ním opět sejdeme „v onen den“.

Zatím co Mr. G. pracoval mezi anglicky mluvícími muži a chlapci ze Šanghaje, náš bratr Mr. C. byl stejně pilný mezi svými vlastními lidmi. Kázat na ulicích bylo proti zákonu, ale Mr. C. si opatřil megafon a chodil ulicemi, volaje verše Písma, rozdával traktáty, měl rozhovory a přicházel do domů. Měl v místnosti čínská evangelizační shromáždění a čínskou nedělní školu a ani nemusím říkat, že měl plno. Válka trvala téměř dva roky a do Šanghaje se scházeli uprchlíci. Byly postaveny velké tábory s kůlnami z rohoží, kde bylo na tisíce těchto ubohých obětí, které přišly o všechno. Mr. C. je pilně navštěvoval a kázal jim evangelium. Milí Mr. F. a Mr. T., kteří pro nás byli takovou útěchou ve všech těchto temných letech, byli ovocem této doby práce. Byli to staří přátelé a byla to velká radost, když přijali Pána a zaujali své místo u stolu Páně.

Ačkoli se mnoho uprchlíků hromadilo v Šanghaji, mnohem více se jich obracelo na západ a prchali před blížící se japonskou armádou do „svobodné Číny“. Tímto způsobem zaznamenaly provincie Yunnan daleko na jihozápadě a Kweichow a Szechuen dále k severu velký příliv Číňanů ze všech částí „okupovaného území“. Tyto zvláštní příležitosti, které se ukazovaly v západní Číně, pohnuly srdce Mr. C., a po mnohé modlitbě a čekání na Pána cítil rozhodně, že Pán ho povolává k tomuto dílu. Nesnáz byla s pohřbením těla jeho matky. Kvůli japonské okupaci města Šanghaje nebylo dovoleno, aby těla byla vyvážena ven z města a pohřbena. A mrtví byli ve velkém skladu, naplněném do výšky rakvemi. Mr. C. nemohl snést, že odjede a ponechá tělo své matky nepohřbené. Znal jsem ji, milou a starou věřící sestru, a dovedl jsem se dobře vžít do zkoušky našeho bratra. Slova Písma: *„Nech, ať mrtví pochovávají mrtvé své, ale ty jda, zvěstuj království Boží,“* (Luk. 9,60) rozhodla a Mr. C. opustil Šanghaj, aby jel daleko na západ se svou drahou ženou a milým chlapcem a děvčetem. Opustil nás a obecenství svých bratří, jsa vřele milován, i když tělo jeho matky stále ještě nebylo pohřbeno.

Mr. C. vzal s sebou velkou zásobu knih, traktátů, veršů na stěnu a podobné křesťanské literatury a zamýšlel nabízet je na západě k prodeji. Nyní bylo nemožné posílat tam něco poštou. Mr. a Mrs. Collierovi náhodou byli v Hongkongu, když Mr. C. a jeho rodina tudy projížděli, a tak spolu strávili velmi šťastné chvíle. Mr. C. jel železnicí z Indočíny do Kunmingu, hlavního

města Yunnanu. Usadil se zde a našel mnoho příležitostí pro evangelium, stejně jako mnoho nebezpečí při náletech. Jeho synek mi ukazoval kousky granátu, který málem zabil celou rodinu.

Ale mraky války v Šanghaji stále temněly a bylo až příliš zřejmé, že bychom tam mohli snadno všechno ztratit. Singapur se zdál být nejlepším místem pro další stanoviště. Mluvil jsem o tom s majorem R. Velmi doporučoval, abychom tam začali. Napsal jsem příteli, křesťanskému důstojníkovi v Navy a on mi dal tu samou radu, ale dodal: „Udělejte to nyní." A tak se stalo, že bez prostředků a bez pracovníků, kteří by nám pomohli při stěhování, jsme balili jednu bednu s literaturou za druhou, abychom je poslali do Singapuru. Mr. Collier byl stále ještě v Hongkongu, a tak jsem mu poslal telegram, abych věděl, zda by chtěl jít a pomoci nám tam začít. Laskavě svolil a já jsem poslal našeho hlavního pomocníka, Mr. H., aby v práci pomohl. Pán dal prospěch jejich práci a opatřil jim příhodný malý obchod s pěkným bytem nad ním v C. Short St. Když se dílo rozběhlo, Mr. Collier a Mr. H. se vrátili a Miss Hayman a Miss Hayhoe je laskavě převzaly a velmi úspěšně vedly dále.

Abychom mohli připravit bedny pro Singapur, přijali jsme na několik týdnů jednoho člověka. Nezamýšleli jsme ho podržet, ale on se prokázal být tak cenným, že jsme se s ním nedokázali rozloučit a zanedlouho jsme mu svěřili obchod v Avenue Road. Byl to křesťan, vychovaný v sirotčinci v Chinkiangu, a později prošel misionářskou kolejí v Kiukiangu. Mluvil dost dobře anglicky a osvědčil se jako člověk, na kterého je možné se spolehnout. Byl ženatý a měl několik dětí, z nichž většina byla stále ještě v sirotčinci v Chinkiangu, ale později se připojily ke svým rodičům v Šanghaji.

Mezitím se těžkosti v Šanghaji stupňovaly. Tlak, vzniklý obrovským množstvím utečenců, vyhnal nájmy do téměř neuvěřitelných čísel a příležitost vydělat peníze způsobila, že náš domácí v Jessfield Road si vzal velkou část našeho tamního vlastnictví. Vzal naši shromažďovací místnost, velkou část našeho skladu a tiskárny a všechny místnosti pro sazbu, aniž by zmenšil náš nájem nebo dal nějakou náhradu. Udělal to s jen měsíční výpovědí a uvrhl nás do téměř nemožné situace. A já jsem si uvědomil, že při dalším kroku nás vyhodí úplně. Domácí domu, kde jsme žili mnoho let, byl dobrý křesťanský přítel, námořní kapitán. Řekl mi: „Proč si nepostavíte sklad na mém pozemku?" Byl to velký podnik, ale Pán pozoruhodným způsobem opatřil prostředky a my jsme začali stavbu. Potom zasáhli Japonci a na půl roku dílo zdrželi.

Když jsme nakonec dostali od Japonců potřebné svolení pro stavbu skladu, měl jsem druhý den odjet na dlouhou cestu do západní Číny. Ale naši synové se toho ujali a mnoho udělali vlastníma rukama. Bylo to dokončeno zrovna včas, poněvadž ještě než byla dokončena střecha, náš domácí v Jessfield Road nám dal výpověď a my bychom bývali neměli kam jít. Když jsem se o několik měsíců později vrátil z cesty, vše bylo hotové a v pořádku.

Po celou tu dobu Miss Dear, o které jsem se asi nezmínil, klidně nesla břemeno pravidelné práce v Book Room. Ona sama s malou čínskou pomocnicí nesla celou tíhu obchodu v Yuen Ming Yuen Road. Vedla všechny účty, vyřizovala všechnu korespondenci kromě osobních dopisů, ačkoli moje žena se po léta starala o registraci všech dopisů. Těžko říci, co všechno její mnohá léta tiché, účinné, nezištné práce v Book Room znamenala pro to dílo; a byla nám dcerou v našem domě. Jakou nevýslovnou radostí a útěchou byla pro mou ženu; vždy připravená pomoci ve všem, co bylo třeba dělat; vždy radostná a spokojená; jeden z nejlepších Božích darů nám a Jeho dílu v Book Room. Kéž Bůh je s jejími drahými a žehná jim „pro půjčku, která je půjčena Pánu“.

KAPITOLA 3

Do Kunmingu a zpět

MR. C. STÁLE PSAL a prosil o více zásob, které jsme mu právě nemohli poslat. Do nitra Číny byla nyní otevřena jen jedna cesta, a ta vedla přes Rangoon, Barmu, železnicí do Lashio, a potom známou Barmskou cestou do Kunmingu. Železnice, kterou cestoval Mr. C., byla už dlouho v rukou Japonců. Nám nezbývalo, než užít Barmskou cestu, anebo nejet vůbec, a buď *nyní,* nebo nikdy. Čínští pracovníci v Book Room, kteří všichni měli opravdový zájem o dílo, si mysleli, že bychom měli poslat požadované zásoby; a jeden nebo dva chtěli dobrovolně tu cestu podniknout. Jet po Barmské cestě v té době nebylo příliš zdravé, protože byla ustavičně bombardována. A také obtíže cesty přes Barmu byly veliké a kromě toho jsme neměli peníze. Ale už tak často jsme viděli, jak se těžkosti rozplynuly, když jsme k nim dospěli, že jsme ještě jednou začali připravovat bedny, tentokrát pro Kunming. Dílo mezi vojáky právě skončilo, poněvadž byli převeleni do Singapuru nebo

Penangu, a protože jsme měli dobré pomocníky, zdálo se být nejlepší, když tím, kdo pojede, budu já. Měli jsme asi dvě tuny literatury pro Mr. C., kromě toho, co se mělo ponechat v Singapuru. Dostal jsem poslední kajutu na malé britsko-indické lodi, plující do Kalkaty přes Rangoon. Téměř poslední zbytky britských sil v Šanghaji byly na palubě, skoro všichni staří přátelé, a měli jsme několik velmi šťastných společných večerů s jednou milou starou věřící, vracející se do Indie na další návštěvu jejího starého pracovního pole.

Několik dní jsme strávili v Singapuru, a nakonec jsme dosáhli Rangoonu, hlavního města Barmy, ležícího v ústí řeky Iravádí, té velké řeky, která teče k jihu přes velkou část země a je pro Barmu něčím jako je Nil pro Egypt. Možná že několik slov o Barmě pomůže dát našim čtenářům lepší porozumění a soucit s tou velkou zemí. Jejím jižním okrajem je Indický oceán, severní hranice je uprostřed divokých hor jihozápadní Číny. Z rovin podél její velké řeky se země táhne do rozsáhlých hor východní a západní Barmy, které jsou až do tohoto dne z velké části pokryty nezměrnými oblastmi džungle. K těmto horám, údolím a džunglím Barmy a této části Číny na sever od ní se postupně stáhly původní kmeny nejen této země, ale i jiných zemí. A zde, v této divoké pevnosti, jakou je údolí Selwynu a jiných velkých řek, tito lidé konečně našli útočiště, do kterého je jejich nepřátelé nemohli nebo nechtěli následovat. A tak dnes nacházíme v Barmě představitele množství lidí, národů a jazyků. Jak si přibližně dovedu vzpomenout, poslední sčítání z roku, ve kterém jsem projížděl Barmou, ukázalo více než sto třicet různých jazyků jen *domorodých* Barmanů, kromě těch, kteří přišli z ostatních zemí, jako jsou Číňané, Angličané a jazyky Indie. A v jihozápadní Číně je možné nalézt jiné kmeny, které mluví ještě jinými jazyky. Tyto potíže pro dílo evangelia v oněch částech země mohou být jen těžko popsány. A přece právě mezi těmito kmeny, alespoň v Číně, získalo evangelium v nedávných letech tak slavná vítězství. Musíme pamatovat na to, že náš Bůh je BŮH nemožností: s NÍM „jsou všechny věci možné“.

Mé knihy a já jsme přistáli v Rangoonu. Ubytoval jsem se v misionářském pohodlném domě v krásném prostředí, vedeném velkou misií v této zemi. A pak začala práce, jak dostat knihy přes celnici. Vyžadovalo to dobré tři týdny tvrdé práce, aby těch několik málo beden mohlo projít přes Barmu k hranicím Číny. Jeden americký misijní doktor se snažil v téže době dostat přes celnici nějaké léky a lékařské zásoby, také pro užití v Číně. Když jsem se vrátil do Rangoonu o nějakých šest týdnů později, radoval se, že alespoň tento hrdinský čin byl dokonán a on byl volný, aby pokračoval v cestě. Pro

takovou dobu je zapotřebí mnoho milosti a více trpělivosti, než většina z nás má.

A přece děkuji Bohu za ty tři týdny v Rangoonu. Bylo právě sté výročí barmské Bible, kterou před sto lety přeložil vznešený voják Ježíše Krista, Dr. Adoniram Judson. V Rangoonu byly velké oslavy a přišli misionáři z různých částí země, aby se účastnili. To mi dalo možnost nahlédnout do misionářského díla v té zemi, které bych jinak neviděl. A jaký pohled to byl! Už téměř dvacet let jsme se v Číně snažili vážně bojovat za víru tváří v tvář drzosti nevěry a „modernismu"; ale nikdy jsem neviděl toto ďáblovo dílo přicházet tak směle a jasně, jako se chlubilo v Barmě. Zcela jistě to bylo „jiné evangelium" a bohatě si zasloužilo dvojnásobné zlořečení z první kapitoly Galatským. Jeden z vedoucích misionářů během těch tří týdnů poznamenal: „Všechno toto překládání Bible pro pohany je velký omyl; mnohem lepší by bylo překládat ---ovy knihy!" (Přitom jmenoval jednoho velmi známého modernistu.) Rodina ve vedlejším pokoji se vzdávala díla v jedné z nejpotřebnějších částí Barmy, a to v době, kdy nemohli být nahrazeni, protože nejenže ztratili všechnu víru v Písma, ale přišly jim i pochybnosti ohledně toho, zda je Bůh; a když mi to předložili, cítili, že je lepší, když odjedou, dříve než jejich pochybnosti přejdou na domorodé křesťany. Přiznávám, že jsem byl k té rodině kvůli jejich čestnosti přitahován více, než k většině těch, s nimiž jsem se v Barmě setkal. Rád bych, aby všichni takoví následovali jejich příkladu a šli domů, místo šíření pochybností tam, kde je potřebná silná důvěra.

Opouštěl jsem Rangoon s bolestí v srdci z toho, co jsem tam viděl. Ještě hlouběji, než mohu vyjádřit, jsem byl vděčný za výsadu, která nám byla v Číně dána, že jsme směli mít podíl na boji za víru v té zemi. Měl jsem výsadu cestovat s Mr. a Mrs. A. B. C. a s jedním novým pracovníkem, který také jel do Číny. Vlak opustil Rangoon odpoledne a druhého jitra dojel do Mandalay. Když jsme tam přesedli, dostali jsme se večer do Lashio. Zastavil jsem se v Maymayo, krásném místě v horách, kam šli misionáři i jiní lidé, aby unikli horku rovin. Hledal jsem dr. R., staršího bratra majora R., který k nám byl tak laskavý v Šanghaji. Dr. R. měl na starosti nemocnici na železniční trati severně od Manadlay spolu se společností vážných a oddaných křesťanských mužů a žen, kteří jsou věrní Božímu slovu a kteří v této části Barmy, známé jako „Trojúhelník", ale od války možná lépe známé jako „The Ledo Road", konali pro Pána pozoruhodné dílo.

Dr. R. a jeho milá malá rodina trávili několik dní dobře zaslouženého odpočinku v Maymayo, a tak mou výsadou bylo setkat se s nimi tam. Nikdy nezapomenu na rozkošný večer, kdy on, jeho milá žena a já jsme seděli u otevřeného ohně a mluvili o potřebách a o příležitostech v Barmě. A končili jsme ten večer společnou modlitbou. Jedna věta v modlitbě drahého doktora stále zní v mém srdci: „Pomoz nám, Pane, abychom užili zbraň, kterou nepřítel vykoval, a obrátili ji k válce proti němu samému.“ Zmíněnou zbraní byla skutečnost, že v mnoha buddhistických chrámech (a země je jich plná), je většina chlapců vyučována četbě, takže negramotnost v Barmě není tak velká jako ve většině pohanských zemí. Japonským útokem na Šanghaj před osmi lety se Barma a její potřeby velmi vtiskly do mého srdce. A jistě, kdyby tu byla víra, mohl Book Room už najít vstup do té země. Můžete asi tušit, jak se modlitba dr. R. dotkla mého srdce i mého svědomí a jak jsem toužil, abychom s Boží pomocí mohli mít podíl na opatřování evangelizační literatury pro miliony, které na ni v Barmě čekají.

Ale mou povinností v té chvíli bylo dovézt takovou literaturu do západní Číny. Jak se to mělo udělat, to věděl jen Pán sám. Myslím, že jsem se zmínil o tom, že jsme neměli peníze na podnik, který jsme začali, a skutečně jen krok za krokem, jak peněžní prostředky byly v průběhu cesty zapotřebí, je Pán opatřoval, anebo nějakým způsobem otevřel dveře, jako to učinil nyní v Lashio.

Myslím, že nemohu přejít toto město bez několika slov popisu, jak jsem je shledal na podzim roku 1940, právě rok před japonským napadením. V Lashiu byl konec železnice a začátek „Barmské cesty“. V Barmě bylo to, co býval „end of steel“ /konec oceli/ v pionýrských dnech Kanady. Obchody se zdály dýchat stejnou atmosférou jako obchody na severu Kanady, kde jsme si kupovali své potřeby pro nějaký dlouhý výlet na kanoích do divočiny, ležící dále.

Lashio samo bylo ve třech rozličných částech, třech vrcholech trojúhelníku, od sebe oddělených dvěma nebo třemi mílemi. Prvním bodem byla stanice dráhy a vše, co bylo kolem; druhým byl obchodní střed s bazarem a trhem, zvláštním místem, kde se setkávala neuvěřitelná pestrost ras, aby provozovala obchod: Číňané, Indové, Barmánci, Karenové, Shanové a dále a dále může být jmenován kmen za kmenem, každý rozeznatelný podle svého stylu ozdob, které nosili. U každého zde byla čilost a opravdovost, která naprosto chyběla v Rangoonu, kde žádný úřad nebyl otevřen před desátou hodinou

ráno a kde mohly být tři veřejné svátky v jednom týdnu, kdy neotevírali vůbec. Třetím bodem trojúhelníku bylo staré Lashio, staré čínské obyvatelstvo, kde téměř všichni byli Číňané s vlastním trhem a obchody.

Těžko zapomenu na noc, kdy jsem přijel do Lashio. Byla tma jako v pytli a já jsem tu byl naprosto cizí. Doufal jsem, že Mr. C. mi přijde naproti, ale on byl v nemocnici, ačkoli jsem to tehdy nevěděl. Když jsem vystoupil z vlaku, přistoupil ke mně vysoký mladý muž, který vypadal, jako kdyby přišel z amerického kontinentu. Tušil jsem, kdo to je, poněvadž jsem se snažil trochu se starat o jeho mladou ženu, která přiletěla letadlem z Číny do Rangoonu, když jsem tam byl. Po několika slovech mezi námi ke mně s lucernou přistoupil jemně vypadající barmský gentleman asi mého věku a výtečnou angličtinou se zeptal, „zda to je Mr. Willis“. Byl to ředitel velké Government Boy's School v Lashio. Přátelsky mne vzal s sebou domů, dal mi k večeři chutné kuře a opatřil mi místo na spaní. Kéž ten milý muž obdrží bohatou odměnu za štědré pohostinství, jímž tak ochotně zasypával lid Páně, projíždějící Lashio.

Nemohu se zde zastavit, abych vyprávěl o vší laskavosti, kterou jsem okoušel v Lashio na všech stranách, ale musím se zmínit o jednom nebo dvou, kteří se ukázali být skutečnými přáteli. Jeden byl mladý Civil Engineer[4] ve státních službách, karenský křesťan, jenž byl zaražen rozdílem mezi způsoby první církve a metodami, které viděl nyní užívat kolem sebe. Bylo mou výsadou bydlet u tohoto milého křesťana na zpáteční návštěvě v Lashio. Další, kdo se ukázal jako přítel v nouzi, byl také karenský křesťan. (Možná, že jsem měl vysvětlit, že Karenové jsou jedním z největších kmenů v Barmě a že ten kmen se více než jiné obrátil k Pánu. To může být kvůli jedné staré tradici mezi nimi, že kdysi měli Knihu z nebe, ale kvůli svým hříchům ji ztratili. Avšak měl přijít den, kdy jejich malý bílý bratr jim ji zase přinese; a potom si musejí dát pozor, aby ji přijali. Příběh o prvním Karenovi, který se stal křesťanem, je udivující. Byl to vrah nejhrubšího zrna, provinil se téměř každým hříchem, ale byl umyt a očištěn a byl Bohem užit, aby vedl stovky, nebo snad tisíce svých druhů ke Spasiteli, kterého nalezl.) Náš nový karenský přítel měl tři nákladní vozy, které jezdily po Barmské silnici. A právě v době, kdy se zdálo být nemožné dostat někde nákladní auto, tento milý muž se dobrovolně nabídl, že vezme mé knihy a zavazadla Mr. C. a zásoby až do města Paoshanu,

[4] stavební inženýr

které bylo na polovině cesty do Kunmingu, města, kde Mr. C. žil. Spisek: „Wrecks on the Burma Road“ („Vraky na Barmské cestě“) podává další líčení této cesty.

Kunming v té době přitahoval pozornost japonských letadel natolik, že jsme se rozhodli nechat polovinu zásob v Paoshanu, který vypadal bezpečněji než Kunming. Jak se později ukázalo, celé město Paoshan bylo zničeno japonskými letadly a domy, ve kterých byly uloženy naše zásoby, byly rozbořeny, ale přesto se toho mnoho zachránilo. Zásoba v Kunmingu nebyla nálety nikdy dotčena, ačkoli požár, vzniklý při jednom z nich, se dostal tak blízko, že část literatury byla ožehlá. Také jindy jsme byli milostivě ochráněni.

Zůstal jsem v Paoshanu nejkratší možnou dobu a směřoval jsem ke Kunmingu, abych viděl drahého Mr. C. a nechal mu literaturu, kterou jsem vzal s sebou. Nebudu prodlévat u toho týdne s naším milovaným bratrem. Jako vždy v takový čas dny uběhly příliš rychle a nastala chvíle, abych se vydal zpět na tu dlouhou cestu a splnil slib, který jsem dal o návštěvě v Singapuru. Jinak bych býval mohl cestovat letadlem mnohem levněji a rychleji přímo do Hongkongu. Mr. C. mne doprovodil do Paoshanu, kde nabral další dodávku zásob, a opět obrátil svou tvář k severu, zatímco já jsem pokračoval v cestě zpět do Lashio. Volání Barmy bylo v těchto týdnech velmi hlasité, a když jsem opět projížděl Lashio, navštívil jsem pověřeného úředníka země a ten velmi laskavě souhlasil s tím, že mi pronajme místo pro dům a sklad, ze kterého by nákladní auto mohlo operovat buď severně do Číny, nebo jižně po výborných silnicích Barmy. Moje žena a já jsme doufali, že se tam sami přestěhujeme. Ale Bůh měl jiné úmysly a za dobu o málo delší než jeden rok se ubohé Lashio stalo jedním ze světových válečných polí.

Na své cestě k jihu jsem měl čas strávit jeden den v Penangu a navštívil jsem své starého přátele od Seaforth Highlanders, kteří tam byli umístěni. Odtud jsem jel vlakem do Singapuru, což byla dlouhá a zajímavá cesta přes Malajsii, jednu z nejtvrdších a nejpotřebnějších zemí na světě. Ptal jsem se, kolik asi je malajsijských křesťanů. Jeden dělník na těch polích ke žni odpověděl, že si myslí, že tam mohou být čtyři; jiný odpověděl, že si nemyslí, že by jich tam bylo více než tři. Není to výzva pro některého křesťana žijícího doma v pohodlí? *„A jedl-li jsem skývu svou sám…,“* řekl Job, ale jak často jsme se my radovali *„sami“* z našich dobře prostřených stolů, duchovně i doslovně, aniž bychom jen pomysleli na ty, kteří hynou hlady?

V Singapuru jsem strávil dva týdny s Miss Hayman a Miss Hayhoe a dvěma čínskými dětmi z Yeung Kong. Bylo mou výsadou bydlet v té době u Mr. W., našeho pomocníka v Book Roomu. Nedávno se oženil a připravil útulný malý byt pro svou nevěstu. Zde jsme spolu bydleli. Vyvstávala přede mnou rozsáhlá pole ostrovů Jižních moří, jako jsou velké ostrovy Borneo, Jáva a Sumatra nebo Celebes; a ten velký počet malých ostrovů, z nichž mnohé, ach jak mnohé, jsou naprosto bez evangelia. Myslel jsem si, jakým centrem by se Singapur mohl stát v této největší ze všech válek; Pán života a světla proti mocnostem smrti a tmy. Bylo radostí vidět, jak se dílo rozvíjí, a slyšet o otevřených domech, které ty ženy nalézaly všude kolem sebe. Prožíval jsem pěknou dobu se svými přáteli z East Surrey, kteří byli v tomto městě, a několikrát jsem s radostí navštívil seržanta M., jenž tam také pobýval.

KAPITOLA 4

Překladatelská práce

KDYŽ JSEM na zpáteční cestě projížděl Hongkongem, navštívil jsem svou sestru Helenu a mluvil jsem s ní v záležitosti přehlédnutí některých rukopisů revize překladu čtyř evangelií do čínštiny, které jsme dostali. Už dlouhou dobu jsme cítili, že jednou z nejnaléhavějších potřeb v Číně je nový překlad Nového zákona. Často se nás ptali, a právem: Proč nevydáváte více knih o pravdách Nového zákona? Jedna z velkých těžkostí v takovém díle byl současný čínský překlad Nového zákona. V mnoha směrech je výtečný, zvláště když uvážíme těžkosti, za kterých překladatelé pracovali; neboť to byla jedna z prvních knih, které byly převedeny do **mluveného** jazyka lidu, místo **literárního** slohu, kterému je velmi těžké porozumět, zvláště je-li čten nahlas. Ale ani tento překlad nedává to, co je nutné k jasnému a prostému vyložení Nového zákona. Například „církev“ je přeložena jako „vyučující společnost“. Jestliže se někdo snaží psát o pravdách týkajících se Boží církve, první nezbytností je ukázat, že církev není společnost a že nemá Písmem danou autoritu, aby učila. Neděle je „den velebení“. Pondělí je „den velebení jedna“, úterý „den velebení dva“, a tak dál, až sobota je „den velebení šest“, a to samozřejmě vede k tomu, že neděle, den Páně, je **sedmý den**, místo **první den**.

Když se snažíme psát o knihách Nového zákona, setkáváme se téměř na každé stránce s takovými výrazy nebo chybnými překlady, které nelze v důvěryhodném výkladu přecházet. Kdyby na tyto chyby a slabiny bylo poukázáno čínským křesťanům veřejně, mohlo by to způsobit pocit nedostatku důvěry v Nový zákon a udělalo by to více škody než užitku.

Když jsme měli před sebou takové těžkosti, dělali jsme velmi málo ve vydávání Nového zákona, očekávajíce a majíce naději na vyhotovení dobrého a spolehlivého nového překladu. Mnozí cítili tu potřebu a bylo pořízeno několik překladů. Jistě, my jsme promarnili mnoho času, síly a peněz, když jsme se snažili jeden z nich vydat. Ale pokud můžeme soudit, žádný uspokojující překlad nebyl vyhotoven.

Z těchto důvodů jsme cítili, že je třeba všemožně povzbudit naše čínské bratry, kteří se pokoušeli vyjít této potřebě vstříc. A moje sestra Helena přijela do Šanghaje se snahou překontrolovat tyto nové překlady čtyř evangelií. Brzy se ukázalo, že by bylo snazší udělat zcela nový překlad, než tento opravovat. Asi po dva roky bylo do této snahy investováno mnoho námahy. Bylo vydáno Evangelium Matouše a byla přeložena velká část Evangelia Marka. A bylo shromážděno mnoho informací pro nový řecko-čínský slovník. Ale než to bylo uděláno, příležitost pominula a nebylo možné toho udělat více.

KAPITOLA 5

Náš tiskařský stroj prodán

JAK NESNÁZÍ v Šanghaji přibývalo, zvětšoval se také neklid mezi pracujícími. Z části za to mohly rostoucí ceny bez přiměřeného růstu mezd. Ale v žádném případě to nebyla jen tato příčina. Ve vzduchu bylo napětí, které každý cítil. Všichni věděli, že před námi je neštěstí, a to činilo lidi nerozumnými a nestálými.

Myslím, že bylo málo dělníků, pokud vůbec takoví byli, s kterými by bylo zacházeno lépe, než s našimi lidmi, včetně našich tiskařů. A během těch měsíců se stávali stále nezvladatelnějšími a stále nerozumnějšími. Náklady na náš tisk se rovněž zvyšovaly, až bylo zřejmé, když jsme srovnávali mnohem nižší náklady čínských tiskařských koncernů kolem sebe, že je pro nás nemožné pokračovat dále. Někteří naši tiskaři nebyli křesťané, a ti podněcovali

druhé, aby dělali potíže. Když se tento duch rozmohl, rozhodli jsme se, že nejlepší bude, když prodáme náš tiskařský stroj, dokud k tomu ještě je příležitost.

Cena, kterou jsme dostali, nebyla vysoká, ale smlouva zahrnovala závazek postarat se o některé z lidí, kteří si přáli zůstat, takže jsme byli zproštěni této odpovědnosti. Větší část ceny měla být splacena tiskem. Tak jsme ihned zařídili to, že byly vytištěny velké zásoby plakátů a traktátů, které obojí byly v naší činnosti velmi důležité. Tak jsme získali neobvykle velké zásoby těchto základních evangelizačních svědectví a v našem novém skladu jsme je mohli uskladnit. Nevěděli jsme, že to bylo milostivé opatření Pána pro nás a že tyto velké zásoby tu byly, aby nás provedly pěti roky, kdy je nebudeme moci obnovit. Jeden čínský křesťan nám nedávno ohledně toho psal a poukázal na to, jak to bylo podobné Božímu opatření v Egyptě pro roky hladu, které měly přijít.

Ale Boží ruka byla při tomto prodeji milostivě s námi i v jiném směru. Právě devět měsíců poté, co jsme stroj prodali, propukla válka. A jedním z prvních výnosů Japonců bylo, že všechny prodeje Britů a Američanů, uskutečněné do šesti měsíců před válkou byly neplatné a prodaný majetek byl Japonci zabaven. Skutečně se snažili do toho zahrnout i nárok na náš tiskařský stroj, ale ten, kdo ho koupil, mohl prokázat, že ho vlastní devět měsíců, takže věc byla odložena.

KAPITOLA 6

Rána dopadá

TAKOVÝ BYL STAV VĚCÍ na podzim roku 1941. Jedna stará paní se sama pozvala, že by u nás chtěla bydlet, a nebyla nakloněna k tomu, aby odešla. Dílo v Book Roomu se hromadilo jako hory. Náš časopis „The Trumpeter“ byl stále vyžadován, i když vojska opustila Šanghaj, a my jsme se ho nechtěli vzdát. (Drahý Mr. Armet říkával: „Vzdávat se, to je od ďábla.“) Malý časopis, který vedl John, „Lift Up Your Eyes“ („Pozvedněte své oči“) připadl nám, abychom ho vydávali. „The Steward“ byl potřebnější než kdy jindy. Už jen korektura byla velmi těžká, nemluvě o editaci a přípravě k tisku. Myslím, že bylo vytištěno okolo dvaceti knih a článků vedle nových knih, čekajících na

publikaci, jako například kniha Sidneye Colleta „The Scripture of Truth“, kterou přeložil jeden student St. John univerzity (jehož budeme nazývat „T“) a několik jeho přátel. Měli jsme rukopis výkladu Jonáše jak v angličtině, tak i v čínštině, ačkoli jsme už publikovali svitek obrázků pro knihu Jonáše. Dvě knihy Edwarda Denneta o Nehemiášovi a Zachariášovi byly také přeloženy, ale nebyly publikovány.

Moje sestra pilně pracovala na překladu Nového zákona a já jsem se jí snažil pomáhat, jak jen bylo možné. Jeden z mých dopisů, datovaný 5. prosince 1941, došel do Toronta po čtyřech letech putování. Budu z něho citovat několik řádků: „Včera odjelo pět set padesát Britů. Zdá se, že ve městě Britové a Američané řídnou. Zato to vypadá, že tu je více Číňanů, než bylo kdy jindy, a město je plné židovských uprchlíků z Německa. Ubozí lidé, mají těžké časy.“

Brzy ráno v pondělí 8. prosince přišla zpráva, že Japonci napadli město, že potopili britské a americké dělové čluny, které kotvily na řece. V osm hodin se zpráva stala jistotou. Nikdy na ten den nezapomenu. Jemně pršelo, jako kdyby nebe plakalo nad stavem tohoto ubohého, k záhubě odsouzeného města se čtyřmi a půl miliony duší.

Jel jsem na kole do práce jako obvykle. Cesta dlouhá asi pět mil vedla přes srdce města. Nebyl jsem zastaven ani obtěžován, ale viděl jsem skupiny japonských vojáků, jak se pohybují různými směry. Viděl jsem, že zabrali telefonní centrálu a jiné důležité budovy. Náš hlavní obchod je právě za britským konsulátem a viděl jsem, jak se ho Japonci zmocnili. Byl jsem zvědavý, jak dlouho to bude trvat, než přijdeme na řadu. Viděl jsem jiné skupiny Japonců, jak vylepují velké plakáty po celém městě: plakáty, které byly připraveny předem, aby byly hotové a mohly být vyvěšeny ve chvíli, kdy nastane osudný den.

Prošel jsem náš celý sklad, abych viděl, zda tam není něco, proti čemu by mohly být vzneseny námitky, a několik věcí jsem spálil v umyvadle. Toho dne nebyl žádný prodej. Vyprázdnil jsem trezor a vyšel jsem a zaplatil velký účet za tisk deseti tisíc knížeček „Come Home“ („Pojď domů“), zaplatil jsem ho směnkami, které jsem držel na nákup kanadského papíru, a zařídil jsem u tiskaře, aby ponechal tyto knihy u sebe, dokud nepřejde válka. Odjel jsem domů brzy, ale zastavili mne u barikády z ostnatého drátu, která od rána

vznikla. Že prý musím ukázat svůj pas, a ten byl doma. Z Božího milosrdenství jsem mohl zatelefonovat a jeden z našich čínských dělníků mi pas přinesl.

Všech našich peněžních zdrojů na bankovním účtu Book Roomu v čínských penězích bylo $240, myslím, že ne o moc více než $10 v kanadských penězích. Za všechno jsem koupil mouku pro zaměstnance, takže budou mít alespoň něco k jídlu. Dostat peníze z banky zabralo větší část tvrdé dvoudenní práce. Varoval jsem lidi, že si musejí ihned obstarat jinou práci. Ceny za potraviny rychle stoupaly, ale tím či oním způsobem bylo o nás a naše lidi postaráno a nemyslím, že někdo hladověl. Kdosi poznamenal: „Jídla z mouky jsou naše hlavní dieta, vaříme ji, pečeme i smažíme.“ /V angličtině to tvoří rým. – p. p./ Ale byla to dobrá dieta. Poznenáhlu většina z našich lidí dostala jinou práci. Nechali jsme si svého překladatele a muže, který řídil náš obchod na Avenue Road, a také našeho starého tesaře, protože ten nemohl sehnat jinou práci a byl u nás tak dlouho. Myslím, že všichni ostatní dělníci odešli.

V našem domě jsme měli jednu amah[5], která u nás byla po mnoho let, a mladou dívku, která k nám přišla nedávno. Obě byly z Yeung Kongu. Asi dva týdny předtím, než propukla válka, se naše dívka rozhodla, že se musí ihned vrátit domů. Nebylo to moc vhodné, ale poslali jsme ji dolů k Mr. a Mrs. Collierovým, kteří tehdy byli v Hongkongu. Jak vděční jsme byli, že byla pryč, když rána dopadla. Naše stará amah brzy našla docela dobré zaměstnání u čínské křesťanské rodiny. Jednou v noci jsem se náhle probudil a vzpomněl jsem si, že tato amah mi dala přes $240, abych je pro ni uschoval. Na tu věc jsem docela zapomněl. Neměl jsem ani cent a nemohl jsem vymyslet žádný způsob, jak jí je dát zpět. Vložil jsem to do rukou Pána a prosil jsem Ho, aby pro nás působil. Druhý den jsme měli $243 výdělek z obchodu, mnohem více, než od chvíle, kdy začala válka, a bylo to právě dost, abych mohl zaplatit dluh. Myslím, že se vzdala naděje, že ty peníze dostane, ale nechtěla o ně požádat, a tak byla velmi překvapená.

Vrátili jsme naše elektrická kamna The Shanghai Power Company, od níž jsme je najali. (Jsem si jist, že to byla chyba, ale chtěli jsme to udělat co nejlépe.) Vyměnili jsme všechny elektrické žárovky v celém domě za 2 nebo 3 wattové, a kde to šlo, odstranili jsme je zcela. The Power Company vyslala

[5] čínská pomocnice v domácnosti – p. p.

inspektory, aby zjistili, proč se náš účet tak velmi snížil. Ale neradil bych svým čtenářům, aby zkoušeli pracovat s 2 nebo i 3 wattovými žárovkami. Každý výdaj byl pokud možno zrušen nebo snížen.

Asi čtyři dny po japonské okupaci jsme všichni museli jít a registrovat se. Byl velmi studený den a my jsme museli stát ve frontě po celé hodiny a čekat, až na nás přijde řada. A od toho dne prošel sotva který týden, aniž bychom nebyli kvůli něčemu předvoláni, což znamenalo dlouhé čekání, často celé hodiny čekání v chladnu. Brzy jsme všichni museli nosit červené stuhy na rukávech: Britové s velkým „B“ a číslem, Američané měli „A“. Po všech majitelích motorových vozidel se požadovalo, aby je vydali v různých určených střediscích. Bylo dost zlé ztratit vozidlo, ale ti, kdo neměli pohonné hmoty, museli navíc najmout kuli, aby mohli vozidlo dodat do žádaného místa, kde mělo být převzato.

Už jsem se zmínil o tom, že všechny prodeje Britů nebo Američanů šest měsíců zpět byly anulovány a Japonci takový majetek zabavili. Na domy a vrata byly umístěny vyhlášky, zakazující jakékoli stěhování z nich. Jednu umístili na bránu našeho domu, ale pominuli bránu našeho skladu. A tak každý den, když jsem na kole jel do práce, jsem s sebou vzal náklad literatury, a tak jsem udržoval zásoby v našich dvou obchodech. Sklady určitých materiálů musely být deklarovány u Allied Nationals, a potom byly zabaveny. Mezi nimi byly různé druhy papíru. Měli jsme větší část dvou balíků indického papíru, který jsme drželi pro náš Nový zákon, ale byl to tak vzácný typ papíru, že nebyl na seznamu. Mnoho čínských obchodních firem v té době také trpělo podobnými metodami.

Z ulic zmizely autobusy a tramvaje zoufale nestačily obstarat dopravu. Kdo mohl, koupil si kolo, až už nebyla k dostání žádná kola, vyjma za pohádkovou cenu. Miss Dear a já jsme byli tři dny v týdnu v hlavním obchodu ve městě a neměli jsme žádného čínského pomocníka. Miss Dear po nějakou dobu žila u přítelkyně Miss M. asi o míli blíže k městu, než byl náš dům na Brenan Road. Miss M. se o ni laskavě starala během těch temných, nesnadných dnů. Dost pozoruhodným způsobem bylo pro ni opatřeno kolo. Já jsem měl své vlastní dobré robustní B.S.A. kolo, které pro mne opatřil drahý Mr. Featherstonhaugh před několika lety. To bylo nyní neocenitelné, když jsem na něm vozil balíky knih a traktátů, dovážel domů uhlí, a když všechny možné druhy nákladů se vršily na to ubohé kolo. Nakonec bylo prodáno za $85.000, aby bylo možné obstarat pro nás balíčky potravin v době, kdy jsme byli v táboře.

Dříve než Hope a Christopher v červnu 1941 odjeli domů, Christopher vyměnil dva krásné bílé holuby, které mu dal jeden z chlapců – vojáků, za velmi dobrou líheň malých kuřat. Postavil nám také kurník a postavil ho na kůlech, aby kuřata nebyla při povodních zaplavena (naše zahrada, ba i dům, byly při velkých deštích zaplaveny). Navezl také mnoho vozíků hlíny z jiné části zahrady a vytvořil pozemek dost vysoko nad okolím. Tam nám založil zahradu, takže pro zbytek času v Šanghaji jsme se mohli těšit ze své vlastní čerstvé zeleniny. Zahrada prosperovala a vypadala slibně, když přišla neobyčejně velká záplava a kompletně ji splavila.

Podmínky ve městě se stále zhoršovaly. Potravin bylo málo, dostat pohonné hmoty bylo téměř nemožné. Japonci vydali své vlastní peníze, které nás nutili kupovat: $2.00 za $1 jejich, a ten neměl ani o trochu větší kupní sílu než staré peníze. Lidé se stávali stále zoufalejšími, a protože Municipal Police Force byla ochromena, rychle rostla zločinnost. Japonci se o to nestarali, dokud se nedotkla jich samých, a strach je chránil před mnohým, neboť jejich pomsta za nejmenší provinění byla hrozná.

Jistě porozumíte, že krást „nepřátelům Japonska“ se stalo velmi oblíbeným a výnosným podnikem. Protože jsem toto všechno věděl a měl jsem velké přání ochránit naše kuřata, dal jsem spínač ke světlu v naší ložnici na řetěz a od řetězu jsem natáhl provázek ke dveřím kurníku, takže když se otevřely, rozsvítilo se u nás světlo. Několik nocí vše dobře fungovalo, když náhle, asi ve dvě v noci, se světlo rozsvítilo. Vyrazil jsem z postele po schodech dolů k výběhu kuřat a čekal jsem, že zloděje chytím při činu. Když jsem se tam dostal, jemně pršelo a já jsem našel vše v klidu a míru. Když jsem o věci uvažoval, uvědomil jsem si, že provázek se smrskl vlhkostí, a tak rozsvítil světlo!

O něco později zloději dokázali vzít jedno kuře, když už kuřata byla dost velká. A tak jsme je nakonec dali do ložnice naší amah (ta už byla pryč), dobře jsme zatloukli okno, přes dveře jsme dali opravdovou dřevěnou kládu a zabezpečili jsme je obrovským visacím zámkem, který byl zachráněn z nějaké německé ponorky. A od té doby byly naše slípky v bezpečí.

Začaly nést asi tři týdny poté, co propukla válka. Dvě se utopily při povodni. Utopilo by se jich mnoho, nebýt naší amah. Ta kuřata jako by měla kachní srdce, neboť měla vášeň pro povodeň všude kolem svého kurníku. Pak naše přívětivá amah zouvala své boty, vyhrnovala si kalhoty (ženy v Číně nosí kalhoty) a směle šla, aby ubohá malá stvoření zachránila. Pak je přinesla dovnitř, usušila je za kamny a zdravá a neporušená je vrátila do kurníku. Ještě

dvě byla ukradena skrz oplocení. Lidé přicházívali s dlouhými bambusovými tyčemi, které měly na konci malé síťky nebo háky. Když je prostrčili otvory v plotě, dostali kuřata do takové blízkosti, že je mohli chytit. Jiné, jak jsem se zmínil, bylo ukradeno z kurníku. Tak nám zbylo sedm nesoucích slepic a myslím, že nebylo dne, kdy by nás neobdarovaly několika vejci, velmi často jich bylo půl tuctu. Dost jsme jich prodali, abychom mohli financovat chov slepic, a pro sebe jsme měli vejce po všechny ty těžké měsíce.

O něco později nám jeden přítel dal cenná vejce bílých leghornek. Z nich jsme měli několik nejvýtečnějších leghornek, jaké jsem kdy viděl, a ty nádherně nesly. V blízkosti byl obchod s rýží a zrním, kde nám laskavě dávali své smetky z krámu za neobyčejně nízkou cenu, a tak chov slepic nestál mnoho. To byla jedna z Božích cest k obstarání našich denních potřeb. Moje žena se zcela postarala o kuřata a vedla obchod s vejci.

Zloději ukradli většinu našeho plotu, který byl vyhotoven ze štípaného bambusu. Ukradli naše převlečníky a pláště do deště z věšáků v přední síni, také všechny naše aluminiové hrnce a pánvice kromě jednoho hrnce plného ovesné kaše na kamnech. Ukradli to, co v našich hodinách vypadalo jako důkladné kyvadlo, ale zahodili to, když zjistili, že je duté. Ve skutečnosti nám ukradli téměř všechno, co jsme měli a co mělo nějakou hodnotu, kromě našich knih. Když jsme šli večer spát, museli jsme přinést zásuvku s našimi noži a vidličkami (ne stříbrnými), hrnce a pánve, které nám ještě zůstaly, moje žena šicí stroj, můj psací stroj a mé kolo a uložit to pod postele a kolem nich. Kolo, které bylo tím nejcennějším, bylo obvykle zamčeno k noze postele těžkým řetězem a visacím zámkem.

Jednoho chladného jitra kolem páté hodiny jsem šel přes trávník v naprosté tmě, abych pustil vodu (kohoutek byl u druhého domu), když jsem vpadl do náruče zlodějovi, který vyjmul z okna sousedova domu skleněnou tabuli a velmi čile si bral jejich boty a oblečení. Nevím, kdo se více polekal, zda zloděj nebo já. Je smutné, že zmizel s několika páry bot.

Jednoho dne náš přítel dr. Huizenga, který měl na starosti Leper Hospital a Refugee Tuberculosis Hospital, zatelefonoval, že si všiml u jednoho z našich sousedů dvou malých prasátek, právě takových, jaká potřeboval, aby snědla zbytky z jeho nemocnic; zda bych je pro něho nekoupil? Varoval jsem ho, že pro ně musí ihned poslat, jinak že určitě budou ukradena, protože jsme neměli v úmyslu mít dvě malá prasátka pod postelí vedle toho, co tam už bylo.

Doktor s tím ihned souhlasil a my jsme prasata dostali. Jeho čínský pomocník přijel na kole a jedno z nich vzal (víc nemohl unést). Slíbil, že se vrátí pro druhé. Ale nepřijel a nastala noc. Nevěděli jsme, co dělat, ale rozhodli jsme se, že zbývající prasátko dáme do malé zděné budovy mimo dům. Stala se všeobecným smetištěm pro všechny druhy odpadu, a tak jsme „piggy" dali tam. Přišlo k nám oblečeno do gentlemanské kravaty cizího stylu, kterou mělo ovázanou kolem středu těla, a k ní byl uvázán provaz. Přivázali jsme ho k noze starého stolu uloženého v kolně, dali jsme na dveře visací zámek a doufali jsme v to nejlepší. Druhý den časně ráno jsem se šel podívat, jak „piggy" přežil. Visací zámek byl pryč, provaz a kravata tam ještě byly, ale po prasátku ani stopy. Hledali jsme v zahradě, ale bezvýsledně. Tak jsem zatelefonoval dr. Huizengovi a řekl jsem mu, že prase bylo ukradeno. Přijal to dobře jako křesťan a my jsme považovali incident za uzavřený. Později ve dne jsem šel kolem kolny, a tam byl „piggy" volný a živý. Vyklouzl ze své kravaty, přelezl do zadní části kolny za odpadky a šel spát. Když pro něho přišel zloděj, zřejmě předpokládal, že ho předběhl nějaký jiný zloděj a věc vzdal. Ačkoli je pravda, že jsme žili v „The Badlands", části Šanghaje, do které se mnoho lidí bálo vstoupit, přece nerad myslím na to, že to byl náš ubohý soused, s nímž jsme byli takoví přátelé, kdo u nás kradl.

Možná že byste měli vědět, jak se stalo, že dr. Huizenga uviděl ta malá prasátka. Bylo to minulou neděli večer, myslím, že docela pozdě, když zazvonil telefon. Na druhém konci linky byl nějaký cizí člověk a řekl mi, že je majitelem nějakého nočního klubu nebo kabaretu velmi pochybného charakteru ve velmi pochybné části města. Řekl mi, že dva moji přátelé jsou u něho a rádi by mne navštívili. Vyšle je na cestu v rikšách a chtěl, abych já pro ně ihned přišel k určitému mostu v centru města. Hustě pršelo, ale nemohl jsem odmítnout, a tak jsem za několik minut byl na cestě do města na svém věrném starém bicyklu a byl jsem zvědavý, co to vše znamená.

Kolo jsem nechal v Book Roomu, který byl blízko toho mostu, ale než jsem se dostal k místu setkání, potkaly se se mnou dvě rikši a ti dva přátelé vystoupili. Zbavili jsme se hlučných kuli a vydali jsme se na cestu k obchodu. Co to vše znamenalo? Rozjasnilo se mi, když jsem naslouchal vyprávění Mr. X. Napětí a hladu, neboť on měl často hlad, bylo příliš, a ubohý, přetížený mozek vypověděl. Jeho žena, která byla s ním, byla téměř zoufalá. Hodiny se únavně táhly, zatím co já jsem se snažil utišit a utěšit tyto milé lidi. Neboť to byli misionáři, vážní, oddaní, sebezapírající misionáři. Byli v Šanghaji

téměř cizí, když přijeli z Japonska jen několik málo měsíců předtím, než propukla válka. Byli to věrní a energičtí rozdavači traktátů a přicházeli k nám pro zásoby. Tímto způsobem jsme se znali dost dobře a často se mnou obědvali vzadu v Book Roomu; vlastně to nebylo ani tak dlouho předtím, a já, když jsem hledal lacinou potravu, jsem zkoušel jídlo z vařeného ptačího zobu. Mr. X. a já jsme to dokázali, ale jeho žena, která byla ochotna pro většinu všeho možného, cítila, že toto je příliš. Ale kromě nás asi neměli ve městě přátele.

Z Božího milosrdenství se stalo, že jsem měl velký, téměř plný pytel nevyloupaných ořechů, který jsem koupil od pouličního prodejce několik dní předtím. Můj ubohý přítel téměř umíral hlady a nakonec jsem mu dal ty vlašské ořechy, aby si je loupal a jedl. To ho udrželo v činnosti až do rána a něco málo po páté hodině jsme se vydali k Brenan Road. Šli jsme pěšky, dokud nepřijela první tramvaj, a jeli jsme na její konečnou stanici. Pro zbytek cesty jsem vzal rikšu. Můj ubohý přítel se každou chvíli zastavoval, aby si zase rozlouskl ořech, a tak jsme se dostali domů. Byli jsme zoufalí, ale jeden dobrý přítel nám přišel na pomoc. Navštívil amerického konsula a zařídil, aby Mr. X (jenž byl Američan), šel do nějakého ústavu. Konsul se podvolil, že zaplatí všechny výdaje za předpokladu, že bude možné obstarat správné lékařské potvrzení. Z tohoto důvodu navštívil dr. Huizenga náš dům. Mrs. X. bydlela u nás a Mr. X. se postupně zotavoval, ale všichni jsme si uvědomovali, že není v stavu, aby déle čelil napětí v Číně. Náš přítel naléhal na jeho případ u konsula, takže mohl být poslán domů na první repatriační lodi. Z Boží milosti byl Mr. X dostatečně zdráv, že mohl být propuštěn, a v poslední chvíli se pro něho našlo volné místo na cestu. Poslední večer strávili v našem domě. Měli nastoupit do zvláštní tramvaje k lodi druhý den ráno v šest hodin. Řekl jsem jednomu muži, aby zařídil, aby rikša kuli spal té noci se svou rikšou u našeho domu. Ale místo toho jsem jen dostal slib, že ten muž bude k dispozici v pět hodin ráno. Vstali jsme včas a bylo radostí vidět mého přítele, jak to byl zase on, radující se v Pánu. Když jsme v kuchyni posnídali a provedli velmi nutné ostříhání jeho vlasů, vzdali jsme se naděje na rikšu s kuli a šli jsme k tramvaji pěšky. Dostali jsme se tam právě včas. Jsem vděčný, že mohu říci, že Mr. a Mrs. X. se dostali bezpečně domů a měli se velmi dobře, užívajíce si velmi těžce zaslouženou dovolenou.

KAPITOLA 7

Pomocníci v nouzi

JEDEN VÁŽNÝ KŘESŤANSKÝ ČÍNSKÝ student se o nás velmi staral. Když jsme se s ním poprvé sešli, byl v prvním ročníku lékařské fakulty, ale později to změnil a začal studovat teologii. Jeho otec byl velmi milý starý pastor v Church of England blízko Ningpo. T. byl křesťan a často byl zarmucován útoky na Bibli na univerzitě. Po celou dobu svého studia přinášel své potíže dolů do Book Roomu a z Boží milosti jsme nacházeli knihy, které snadno a úplně odpovídaly na všechny triviální námitky. Ve své radosti bral T. některé z knih na univerzitu, aby je ukázal profesorům, neboť si byl jist, že tyto věci neznají. Ale nenašel ani jednoho muže, který by měl odvahu jim čelit. A T. poznamenal, že muži, kteří napsali tyto knihy, měli mnohem vyšší titul než profesoři, kteří popírali Písma.

Zmínil jsem se o tom, že jsme měli dva balíky zvláštního tenkého papíru a T. nám zařídil prodej jednoho z nich. Dostali jsme nějakých $8,000 (japonské měny). To byla obrovská pomoc a držela nás nad vodou po dlouhou dobu.

Jiná laskavost, kterou T. pro nás vykonal v této době, byla ve spojení se Steel House (ocelovým domem) na našem ohrazeném pozemku, který byl prázdný. Ačkoli bydlení ve městě bylo v tak hrozném stavu a nájmy byly nehorázně veliké, přece jsme nemohli najít žádného slušného cizince, který by chtěl přijít do naší části města, aby tam bydlel. Dům sám byl postaven docela dobře, byl prostorný a pohodlný. Byl nad zátopami a odpadky a měl dobré cihlové základy a požadovaný nájem byl rozumný. Ale jakmile očekávaný nájemník viděl okolí, měl toho dost. Avšak T. měl na univerzitě několik milých přátel. Několik z nich se domluvilo, že společně dům najmou, a tak pro sebe vytvořili jakýsi „hostel“. Bylo to velmi uspokojivé řešení naší těžkosti. Nájem byl vždy zaplacen ihned a udržovali dům v bezvadné čistotě. Byli to výteční sousedé a my jsme se těšili z toho, že v neděli večer přicházeli k nám a zpívali jsme některé anglické duchovní písně. Kvůli jejich vlastním rostoucím těžkostem se později domu vzdali, ale vzpomínáme na jejich pobyt jen s potěšením. Pořád mám malou pečeť, kterou pro mne vyryl jeden z nich, kde po straně jsou všechna jejich jména. Je to jeden z mých pokladů.

Jiný, kdo nám prokázal velkou přívětivost, byl kanadský obchodní komisař. Byl to vnuk jednoho drahého starého věřícího, francouzského protestantského pastora, který mnoho trpěl pro Krista. S tímto starým gentlemanem jsem byl ubytován během svého prvního roku na univerzitě před více než třiceti pěti lety. Kvůli svému dědečkovi nám komisař prokazoval laskavou přívětivost. Mezi jinými věcmi vzal naše poselství domů, když se vracel do Kanady na první repatriační lodi. Dříve než odjel, měl velkou starost, že nám bude těžko, až odjede, a sám od sebe zařídil, abychom kdykoli mohli čerpat peníze z British Residents' Association, která se v té době starala o prostředky pro ty, kdo byli v koncích. Ale Pán se o nás stále staral, takže nikdy nebylo potřebné žádat o pomoc někoho jiného, kromě Něho samého.

Další, kdo nám v té době velmi pomáhal, a nejenom nám, ale mnohým z lidu Páně, byla Mlle. J. Byla to Švýcarka, a tak nebyla podrobena tak mnohým pobuřujícím výnosům Japonců. Žila v Nankingu, ale odtud zvláštními cestami do Šanghaje můžeme dobře říci, že *„mnohým ochotně posluhovala, až i nám"*.

Jiný přítel, kterého podezírám, že nám pomáhal více, než se kdy můžeme dovědět, byl jeden důstojník japonského námořnictva; milý, pokorný křesťan. Přicházel do Book Roomu a kupoval drahé knihy. Mluvil tak krásnou angličtinou, že jsem mu jednoho dne řekl: „Myslím, že jste byl asi vychován v Anglii." Odpověděl: „Ano, v Cambridge." Zeptal jsem se ho, zda zná Mr. B. „Velmi dobře. Často jsem byl v jeho domě na čaji." A od té doby přicházel často v neděli večer na čaj k nám, a potom se těšil z anglických písní. Jednou večer, když jsem s ním šel k tramvaji, poznamenal: „Jak mohu být loajální ke Kristu a loajální k mému císaři, to nevím." Litoval jsem toho ubohého japonského přítele více než kohokoli z nás, kteří jsme nemuseli rozhodovat takovouto otázku. Tento přívětivý přítel nám půjčil poslední vydání Nestle's Greek New Testament s některými opravami textu, které jsme velmi toužili vidět.

Několik měsíců po začátku války jsme jednoho jitra našli v naší poštovní schránce necenzurovaný dopis od jednoho bratra v Kalifornii se směnkou na padesát amerických dolarů. Jak se taková věc mohla stát, jak mohl takový dopis projít, nemám nejmenší zdání, ale tyto peníze, které přišly právě v té chvíli, kdy přišly, měly cenu desetinásobné hodnoty v obyčejné době. Jak věrný je Pán! *„Ó hlubokosti bohatství i moudrosti i umění Božího! Jak jsou nevyzpytatelní soudové jeho a nevystižitelné cesty jeho!"*

Byli tu další přátelé, jejichž jména nemohu ani naznačit, ale byli to naši skuteční přátelé. Válka trvala už asi rok a od dětí nepřišlo ani slovo. Byli jsme hladoví po zprávách, jak jistě tušíte. Bylo tolik věcí, na které bychom se chtěli zeptat, a ani jsme nevěděli, zda žijí nebo ne. Jednou v neděli odpoledne v prosinci přišel posel a dal mi do ruky dopis: měl razítko Canadian Airmail a byl adresován rukopisem, který jsem dobře znal. Nějakým způsobem došel dopis od Christophera samého. Jen těžko může být řečeno, co pro nás znamenal. Později došly i některé formuláře Červeného kříže a některé zprávy se k nám dostaly prostřednictvím přátel, ale nemyslím, že bychom dostali jiný skutečný dopis od některého z našich dětí. Právě toto dlouhé, dlouhé čekání na zprávy se nejtíže snášelo. Ale každému drahému příteli, tvořícímu nějaké spojení v řetězu, který nám přinášel zprávy a je známý Pánu nahoře, opravdu velmi srdečně děkujeme.

Nesmím přejít dílo, které v tomto spojení konala naše drahá Tien Chei. Když jsme odešli do tábora, přijala více dopisů od dětí nebo jiných. Bylo naprosto nemožné poslat tyto dopisy do tábora, ale velmi promyšleným způsobem vkládala Tien Chei jádro zpráv do krátkých dopisů Červeného kříže, které byly dovoleny. A ačkoli mohl být za měsíc poslán jedné osobě jen jeden dopis, přece Tien Chei dělala toto dílo tak dobře, že když jsme vyšli z tábora a Tien Chei nám dala originální dopisy, uvědomili jsme si, jak chytře zahustila jejich obsah, že jsme prakticky o nic nepřišli. Jak velmi jsme dlužní té milé dívce a jak skutečně se vydala a vyčerpala pro nás. Neznám nikoho jiného, kdo by pro nás udělal to, co vykonala ona.

A jsou tu jiní, jejichž jména jsou v Knize života, kdo znovu a znovu navzdory nebezpečí se nestyděli za naši pohanu a ze své vlastní hluboké chudoby se rozhojnili v bohatství své štědrosti. Více než jednou byla pro nás zanechána suma peněz v obchodě na Avenue Road. Nikdy jsme nevěděli, kdo je tam zanechal, a jednou s penězi byla zanechána i konzerva másla. Vzali jsme máslo do tábora a otevřeli na narozeniny jednoho z našich tamních milých přátel. Bylo nás tam více, kteří jsme se podělili o to máslo jako o zcela neobvyklý pamlsek. Myslím, že to bylo jediné máslo, které jsme okusili během těch pěti nesnadných, temných roků. Ale ačkoli neznáme dárce, je tu Jeden, jenž ho zná, a my se radujeme, že On na to nezapomene.

Po celé roky jsme vydávali více než jeden anglický biblický kalendář, ale tohoto roku jsme se kvůli těžkostem rozhodli, že se nepokusíme ani o jeden. Avšak požadavky byly naléhavé a my jsme si uvědomili, že tato příležitost

nesmí být zanedbána. Náš dobrý přítel tiskař slíbil, že sežene dělníky a já jsem pracoval celou noc, abych kalendář připravil. A v úžasně krátké době jsme měli pěkný malý kalendář. Dobře se prodával a já doufám, že byl útěchou pro mnohé, kdo byli v těžkostech. Náš čínský evangelizační kalendář vyšel jako obvykle, ale byl redukován na malý formát. Mr. Ruck vydal svůj „Daily Food Calendar" v Pekingu sám. A tak skončil první rok války.

KAPITOLA 8

Různá vysvobození

TYTO MĚSÍCE BYLY VELMI obtížné a namáhavé. Sotva prošel týden, aniž by Japonci nevydali nějaký nový předpis, který bylo třeba dodržovat, nevyžádali si vyhotovení nové zprávy nebo přepracování staré novým způsobem. Book Room zvláště vzbuzoval jejich podezření a museli jsme o něm dělat nekonečné výkazy: o zásobách, o budovách, o financích, odkud dostáváme peníze, atd., atd. Náš domácí se vrátil domů na jedné z repatriačních lodí a ponechal péči o své vlastnictví v mých rukou. Musel jsem o tom udělat několik zpráv. Byly na něm tři budovy. Velmi starý dům v dosti špatném stavu, postavený z cihel a hrubě omítnutý. Za druhé bungalov postavený z ocelových desek přivezených ze Skotska; a konečně náš sklad či godown, jak ho nazýváme v Číně. Je postaven z cihel. Japonci pro mne jednou poslali a chtěli vědět, z čeho jsou tyto budovy postaveny. Ptali se mne na starý dům, ve kterém žijeme, a na godown; a zapomněli se zeptat na prostřední dům, ten z ocelových desek. Kdyby se na něj zeptali, nepochybně by hned vzali ocelové desky, z nichž byl postaven. Jistě to bylo působení Pána, další z jeho něžných milosrdenství. Smím říci, že náš domácí byl milý křesťanský muž, který všechnu svou péči svěřuje Pánu, a my jsme se radovali, že Pán tak poctil jeho víru.

Náš pozemek byl obehnán starým plotem ze štípaného bambusu. Byl suchý jako troud. Vedle nás na jižní straně bylo obrovské pole, které bylo užíváno jako skladiště odpadků, ale nyní bylo pokryto slaměnými chýšemi utečenců. Takové tábory byly v Šanghaji na téměř každém volném kousku země a byla to hrozná věc, když tyto slaměné vesnice začaly hořet, jak se nezřídka stá-

valo. Velitel hasičů mi vyprávěl, že kdyby byl vítr, bylo by naprosto beznadějné chtít takový oheň uhasit, a že v takovém případě by náš dům neměl žádnou šanci. Měli jsme na jižní straně, přímo proti domu postavenou vysokou cihlovou zeď, ale v případě ohně by byla naprosto k ničemu. Než vypukla válka, John se jednou kolem půlnoci před spaním koupal, když náhle oknem v koupelně viděl velké světlo. Chytla slaměná chýše u našeho plotu na severním rohu a plameny šlehaly vysoko k nebi. Rychle zavolal hasiče (a říká se, že Šanghaj má druhé nejlepší hasiče na světě), a potom nás vzbudil. Běželi jsme dolů a snažili se proti tomu bojovat, ale oheň se vysmíval naší snaze a rychle se šířil k jihu a k východu podél našeho starého plotu. Bydliště našich služebných, kde spala Mrs. Chung a její starší děti, bylo blízko ohně a ten by v několika momentech dosáhl malého dřevěného dvoupodlažního domu, který jsme postavili pro Mrs. Chung, když byla tak nemocná. Teď v něm nahoře spaly dvě z mladších dětí. Než jsem mohl dostat druhé dítě z toho domu, schody už hořely, a když jsem je vynášel, spálil jsem si paži. Shodili jsme plot, po kterém se oheň šířil k jihu, v naději, že snad zabráníme tomu, aby se dostal k hlavní slaměné vesnici, neboť to by byla hrozná katastrofa, když v ní byly stovky nebo tisíce lidí, stěsnaných v tom, co se mohlo v několika momentech stát velkou ohnivou pecí, a nebylo by z ní téměř žádné východisko.

Když jsme se snažili u této části plotu, plameny putovaly východním směrem, až byly právě u našeho domu. Vzdali jsme se naděje a začali jsme dávat dohromady věci, které jsme potřebovali nejvíce, abychom mohli alespoň něco zachránit. Právě v té chvíli dorazili hasiči. Byla naprostá tma, ale oni s klidem a s žádným zjevným spěchem za několik málo chvil měli hadice připravené. Vše mluvilo o účelnosti a bylo snadné vidět, že tito lidé jsou zvyklí na takové kritické situace. Náš dům byl daleko od cesty, dolů po stezce, a bylo velmi nesnadné se k němu dostat. Cesty v této části Šanghaje byly kontrolovány Městskou správou, ale pozemky kolem cest byly pod čínským dohledem. Právě když byli hasiči připraveni obrátit hadice k ohni, přijel čínský policista a začal se dotazovat, jakým právem přišli na čínské území. Velitel hasičů se nezastavil, aby se s ním o tom přel, ale jen na něho obrátil hadici a to poslední, co jsem viděl, bylo, jak se policista převrací v blátě a ve tmě. Už dále nečekal na další argument. Za několik okamžiků jsme mohli vidět změnu a možná za deset minut byl oheň uhašen a my jsme byli zachránění. *„Nechť (lidé) oslavují před Hospodinem milosrdenství jeho, a divné skutky jeho před syny lidskými!“* (Žalm 107,31)

V žádném případě to nebyl poslední požár, a tak jsme si i přes chudobu ponechali telefon, neboť to byl jediný prostředek komunikace s hasiči. Z Božího milosrdenství se stalo, že už nikdy požáry nenabyly takové vážnosti jako ten první. Existuje řádný systém, jak postupovat při požáru ve slaměné chýši. Podtrhnou se opory a střecha s těžkými došky spadne na oheň a udusí ho; jestliže jsi přišel včas a vše jde, jak má. Neuvědomoval jsem si napětí, kterým byly pro děti ustavičné požáry a krádeže, dokud jsem nebyl doma ve chvíli, kdy mluvily o tom, co to v Kanadě znamenalo moci jít spát bez toho, že by se čekalo na probuzení v noci, kdy poplašné zařízení zvučelo, a my jsme museli běžet ven, abychom viděli, zda jde o požár nebo o zloděje.

Tito naši sousedé v slaměných chýších nám obstarali pěknou nedělní školku a mnoho dětí jsme si velmi zamilovali. Každý den Páně jsme obvykle odpoledne procházeli vesnicí s traktáty, takže jsme tam poznali mnoho lidí. Říkalo se, že na tom poli bydlelo přes 5 tisíc lidí. Klinika, kterou provozovali naši synové, nás spřátelila s mnohými z nich.

Jinou specialitou Japonců v té době byl jejich systém „blokády“. V různých částech města byly umístěny signální zvonce a v každé chvíli mohly začít zvonit. Pak se přes cestu u každého bloku natáhly provazy a nikomu nebylo dovoleno tyto provazy překročit. Takovým způsobem jsme mohli být zadržováni po celé hodiny. V případě, že na Japonce byl učiněn nějaký útok, celý blok, nebo možná více bloků, by pravděpodobně bylo blokováno po celé dny nebo i týdny; a utrpení lidí by bylo nevýslovné. Vyprávělo se, že tímto hrozným mučením v některých případech zemřely stovky lidí hlady.

Naše domy byly prohledány a všechen náš nábytek, koberce a předložky, záclony atd. byly zapsány do seznamu a označeny jako náležející Japoncům a nebylo dovoleno nic stěhovat. Takovým způsobem a sta jinými probíhala stále válka nervů, to vše během těch prvních šestnácti měsíců.

Potom jednoho jitra (myslím, že to bylo v listopadu 1942) okolo páté hodiny, vrazili japonští vojáci do mnoha domů a stovky lidí byly odvezeny, někteří byli zavřeni ve zvláštním táboru v Haiphong Road; a jiní byli posláni do „Bridge House“, původně velkého bytového domu, nyní místa, kam Japonci brali své nešťastné oběti, aby je mučili. A ve způsobu mučení byli Japonci odborníky. Nikdo nevěděl, kdy na něho může přijít řada. Číňané, kteří měli něco proti nějakému cizinci, měli nyní příležitost pomstít se. Stačilo jenom je „informovat“, buď pravdivě, nebo nepravdivě, a pravděpodobně v šeru časného jitra přijelo nákladní auto Japonců a oběť odvezlo, když jí sotva dali

čas na to, aby se trochu oblékla. V těch dnech jsme žili a měli jsme v zavazadlech sbaleny životně nezbytné věci a byli jsme stále připraveni, že budeme zatčeni. Opět smíme říci, že skrze Boží něžnou milost byla naše domácnost této zkoušky ušetřena.

V těchto prvních dnech války přijelo japonským nákladním autem, zpola naplněným knihami, pět námořníků k našemu pobočnému obchodu na rohu Avenue a Hardoon Road. Náš bratr byl v obchodě sám a s hrůzou viděl, že přijeli, aby zabavili náš sklad. Od přirozenosti byl velmi bázlivý a cítil, že toto je více, než může snést. Námořníci seskočili z nákladního auta a vydali se ke dveřím obchodu. Ale dříve než mohli vejít, nějaký cizí muž, čínský gentleman, pěkně oblečený, vstoupil před nimi do obchodu. Z nějakého neznámého důvodu se zdáli být neschopni jít za ním a loudali se kolem, nahlíželi do čtyř výkladních skříní, ale dovnitř nešli. To bylo kolem deváté hodiny ráno a stáli tam snad déle než do jedenácti hodin, ale ani noha nevkročila dveřmi dovnitř. Cizinec se ptal, co ti muži chtějí, a náš bratr mu vysvětlil, že Japonci sebrali sklady z mnoha obchodů s knihami ve městě, a nyní přišli, aby vzali naše zásoby. Společně se modlili a ten cizinec ho těšil a povzbuzoval, a tak čas ubíhal. Náš bratr zná prakticky všechny čínské zákazníky, kteří přicházejí do obchodu, ale tento gentleman byl naprosto cizí. Nakonec vojáci nalezli do svého náklaďáku a odjeli. Cizinec odešel také, aniž by cokoli koupil a aniž by se vůbec zeptal na něco v obchodě. Když Mr. – mi tento příběh vyprávěl, skončil slovy:

„Mr. Lee, věříš v anděly?“

„Věřím, Mr. –.“

„Já také, Mr. Lee.“ (Mé čínské jméno je Lee.)

Ale nedostal by se mi čas, kdybych měl vyprávět o všech těch dobrodiních, která denně provázela naši cestu. Japonci stále navštěvovali náš obchod ve městě na Yuen Ming Yuen Road. Podávaly se všechny možné zprávy, seznamy zásob, inventury nábytku atd., a tak jsme se snažili uklidit vše, co jsme mohli. Prodali jsme naši automatickou pokladnu a každý večer, když jsem jel domů, jsem bral náklad knih nebo jiných zásob a snažili jsme se je umístit mezi našimi přáteli tak, aby nebylo všechno ztraceno. Když jeden z přátel odjížděl do Austrálie, trval na tom, že nechá svůj psací stroj u nás v obchodě na Yuen Ming Yuen Road. Nepotřebovali jsme ho, ani nechtěli, ale myslím, že náš obchod se zdál být tak bezpečným místem, jako žádné jiné. Krátce před začátkem války byl tento psací stroj ukraden a náš vlastní

také, oba dva byly ukradeny. Přestěhovali jsme však jiný psací stroj z obchodu na Avenue Road a svůj starý přenosný psací stroj jsme ponechali doma; a tak ty Japonci nedostali. Udělali jsme si kopii hlavní knihy a měli jsme ji doma, takže jsme mohli držet nit svých účtů v případě, že obchod by byl zabaven.

Myslím, že to bylo v sobotu ráno kolem půl deváté na začátku ledna 1943, kdy tři Japonci náhle přijeli do obchodu ve městě a ohlásili, že ho zabavují. Byl jsem tam tehdy sám a měl jsem u sebe kopii hlavní knihy, abych ji mohl aktualizovat. Bylo mi dáno asi pět minut nebo ještě méně k tomu, abych zmizel, a nebylo mi dovoleno vzít cokoli, kromě mého kola a trochy jídla, které jsem měl s sebou na oběd. Vzali všechny naše klíče, zavřeli obchod a odjeli.

Spěchal jsem objížďkou na kole k příteli, který měl také knihkupectví, abych ho varoval, aby, když to bude možné, mohly být zachráněny alespoň účetní knihy. Ale běda, když jsem tam přijel, našel jsem místo plné japonských úředníků, kteří je zabírali. Myslím, že dva pobočné obchody Biblické společnosti byly toho dne zabrány, i různá jiná knihkupectví. Ale náš obchod na Avenue Road zůstal ušetřen. Jak a proč, nevíme – jedině něžnou péčí Otcovou.

KAPITOLA 9

Internační tábory

MYSLÍM, ŽE TO BYLO v únoru, kdy první skupina cizinců, kromě těch, kteří byli posláni do Haiphong Road nebo do Bridge House, se měla hlásit, a v průběhu několika dní měla být internována. Mezi jinými povolanými byl v této skupině náš přítel, který pomohl Johnovi dostat se domů. My všichni jsme přišli a pomáhali mu balit a připravovat se; ale byla to dost smutná doba. On a já jsme během prvních měsíců války brali lekce hebrejštiny, protože obchod šel tak špatně. Měli jsme vynikajícího učitele, jednoho ze židovských utečenců, učitele hebrejštiny z Berlína. Netrvalo dlouho a Miss Marsh a Miss Dear obdržely povolání, aby odešly. Byly různé tábory a nikdo nevěděl, kam mohou být poslány a zda přátelé a rodiny budou pohromadě. Mr. M. a přítel Mr. X. byli posláni přes řeku do Pootungu. Doprovázeli jsme je dolů k místu,

kde se měli shromáždit, a každý si nesl svoje osobní zavazadlo. Přítel Mr. X. byl tak obtěžkán, že to nedokázal nést, a já jsem musel vzít jedno zavazadlo a dát je do balíčků Červeného kříže a poslat mu to tímto způsobem. Miss Marsh a Miss Dear dostaly příkaz do Yangchow, města asi 200 mil severozápadně od Šanghaje na Velkém kanálu. Slyšeli jsme, že v tomto městě jsou tři tábory v různých misijních budovách. Každému bylo nařízeno, aby si koupil nebo přinesl skládací židli a jednoduché lůžko a celkem ne více než čtyři kusy zavazadel kromě toho, které si nesl. Pomáhali jsme jim balit jejich krabice a lůžka a doufali jsme, že budou uchráněné od uloupení v průběhu cesty. Odjížděly z území Katedrály a my jsme je zase doprovázeli. Tentokrát k přístavu parníku, který je bral do Chinkiangu, kde musejí přestoupit do malých lodí, které jezdí po kanálu.

Během těchto temných dnů nás navštívil náš starý tesař, aby se rozloučil. Opustil nás několik měsíců předtím, odlákán nabídkou velkého výdělku; ale byl to už starý muž, i když prvotřídní dělník, nemohl dělat práci dostatečně rychle a brzy ho propustili. Nemohli jsme ho vzít nazpět, když jsme měli před sebou internační tábor, a ubohý starý muž byl ponechán bez zajištění. Jeho manželka byla pánovitá žena, která vždy doma vládla. Po mnoho let byl doma jediným křesťanem a ona mu působila těžký život. Zastavil se a vyprávěl mi o svých těžkostech. Snažil jsem se ho potěšit a povzbudit. A potom jsem ho doprovodil k bráně. Oba jsme si uvědomovali, že to je asi naposled, kdy jsme se zde dole setkali, a on mi prokazoval laskavou, věrnou službu po téměř dvacet let. Předtím byl otrokem opia, ale Spasitel ho vykoupil. A když jsme tak stáli u brány a rozmlouvali, protože jsme se nechtěli rozejít, řekl mi: „Ó, Mr. Lee, kdyby mne jen Pán vzal domů nyní. Nemám už nic, pro co bych zde žil, a jen si přeji jít domů!“ Jak málo bych očekával, že během týdne, dříve než jsme ještě odešli do tábora, „Malý Lao Baan“, jak jsme mu vždy říkali, bude mít své přání splněné a odejde do domova, který miloval. Jaká změna proti domu v Šanghaji, malé staré garáži s hliněnou podlahou, vyplněné tak, že tam nikde už nebyl ani kousek prostoru. Jaká změna: píseň Beránkova místo hubování, zlořečení a bojování, které ho stále obklopovalo. Jaká změna: být milován a vítán, namísto nenávisti a opovržení. Někdy bych rád věděl, zda ti chudí z Číny, kteří měli tak málo zde na zemi, se nebudou snad více radovat radostí ze slávy, než my, kteří jsme zde měli o tolik více. Byl to Jimmie (uslyšíte o něm později), kdo ke mně přišel, a řekl: „Mr. Lee, nesmíš jít na pohřeb Lao Baana a nesmíš pomáhat s výlohami; jeho

žena chystá modlářský pohřeb.“ Jimmie měl pravdu, a tak jsme neměli příležitost projevit poslední známky lásky zde na zemi: ale vše bude napraveno *Tam*.

Byly to hektické dny. Jedna čínská firma se snažila získat do vlastnictví budovy, které zabíral náš hlavní obchod; a slíbila zařídit, že všechny naše sklady zabalí do beden a uschová je ve skladišti, dokud nebude po válce. To znělo velmi přitažlivě a den za dnem jsme se snažili, aby se to zařídilo. V téže době přátelé, kteří odjížděli do internačních táborů, prosívali o pomoc, protože to znamenalo rozpuštění jejich domů, sbalení všeho, co měli, a snahu dostat tyto věci roztroušeně mezi čínské nebo neutrální přátele. Ve volných chvílích, kdy jsme nebyli zaměstnáni těmito věcmi, jsme se snažili rozebrat náš vlastní dům. Neměli jsme mnoho cenného, ale děti odjely domů a nechaly zde, co měly, a to vše muselo být vytříděno a sbaleno. Pak jsme měli mnoho knih. Některé jsme si velmi cenili. A všechny musely být roztříděny. Jeden velmi vážný čínský křesťan, s nímž jsme pracovali na překladu Nového zákona, navrhl, aby ty knihy od různých křesťanů byly poslány jemu, a on z nich utvoří knihovnu křesťanských knih pro mladé křesťany. Knihy mohou být později vráceny, pokud to bude tak žádáno. The British Residents‘ Association se starala o to, aby byly shromážděny knihy pro knihovny v různých táborech, a my jsme k tomuto účelu shromáždili několik stovek knih z obchodu a z domu.

Mnoho knih jsme uskladnili pod střechou za velkým cihlovým komínem, který se nacházel po jedné straně tohoto podkrovního prostoru. Nebyla tam podlaha a byl tam jen malý otvor ve stropě, kterým bylo možné prolézt. Z tohoto otvoru nemohlo být za komínem nic vidět, a tak jsme doufali, že tyto věci budou v bezpečí. Nebezpečí ohně bylo vždy přítomné, ale věděli jsme, že kdyby blízko dopadla bomba, ten ubohý starý dům by se pravděpodobně zřítil. Avšak tyto věci mohly být svěřeny našemu Otci nahoře, a my jsme věděli: *„Nebude-li Hospodin ostříhati města, nadarmo bdí strážný.“*(Žalm 127,1) Protože tam nebyla podlaha, museli jsme ji vytvořit, aby nesla naše věci, ale neměli jsme dost prken, abychom to udělali. Všechny naše obrazy (a měli jsme jich hodně), musely být sundány, vyjmuty z rámů a zabaleny a sklo a rámy byly složeny v podkroví. Obrazy a jiné věci, kterých jsme si zvlášť vážili, jsme zapakovali do několika kufrů a poslali do domu přítele na neutrálním konsulátu; o několik týdnů později Japonci ten dům zabrali a vše bylo ztraceno. Stále máme ty prázdné rámy pro ony ceněné obrazy! Všechny druhy zbylých věcí po domě putovaly do naší

„skrýše“ pod střechou. Přišlo tam mnoho z našich knih a já jsem přinesl většinu našich papírových obalů, záznamů o našich publikacích z godownu do té samé skrýše. Dali jsme tam také mnoho z našich zinkových a měděných forem pro naše tisky, až jsem začal mít obavy, zda náš ubohý starý dům vydrží tu váhu. Náš přítel Mr. M. W., který měl dostatek volného času, žil v Camp at Columbia Club a často přicházel a pomáhal. Na vrch jsme položili pěkný text ve dřevě, který pro mne vyryl John: „Able to keep“ („Mocen zachovat“).

Balili jsme jednu krabici knih za druhou a doufali jsme, že se pro ně někde najde místo. Večery jsme obvykle trávili u krbu v naší ložnici a třídili jsme a pálili staré záznamy a korespondenci. Nikdy na ty dny nezapomenu.

Laskavost našich čínských přátel byla nevýslovná. Jednou večer přišel jeden z nich na návštěvu, aby se rozloučil. Všiml si, že nemám zimník (někdo mi ho ukradl), a ihned vzal svůj vlastní plášť a trval na tom, abych si ho vzal. Za několik dní nám přinesl tři skládací židle cizí výroby, které koupil na lodi v přístavu. Vydělával si koupí a prodejem na palubách cizích lodí. Ale možná že největší laskavost nám prokázal nabídkou, že uskladní naše knihy a jiné věci, kvůli kterým jsme si zoufali. Nejenže nabídl, že zařídí uskladnění, ale sám přijel s nákladními vozy a kuli, osobně se postaral o naložení a jel s nimi ulicemi k French Concession, provezl je kolem policie a stráží a vše složil ve velkém prázdném skladišti, o které se staral jeden z jeho přátel. Sám trval na tom, že zaplatí všechny výdaje, a večer před tím, než jsme odjeli, nám předal dar: tisíc japonských dolarů. Kéž Ten, jenž nezapomene na číši studené vody podané v Jeho jménu, odplatí tomuto drahému muži!

Jeden z našich dřívějších zaměstnanců, který k nám přišel jako chlapec přímo ze školy a kterého jsem měl neobyčejně rád, nám při dvou příležitostech přinesl dost velkou sumu peněz. Zastával nyní dost dobré místo a ty peníze byly vrácením toho, co si bral, když byl naším zaměstnancem. Věděl jsem, že má ve zvyku to dělat, a on věděl, že já to vím. Jednou jsem mu nastražil past a měl jsem pak velmi mnoho starostí, abych ho zachránil od uvěznění. Je velmi milé vidět takové „ovoce pokání“ a bylo nemalým potěšením právě v této době, ale toužíme stále více po „pokání vůči Bohu“. Jeden z našich posledních večerů jsme strávili s ním a jeho mladou ženou při bohaté čínské hostině, kterou ukončili tím, že dali koláče pro Miss Dear, která druhý den odjížděla do tábora.

Měli jsme velkou přítelkyni: Miss M. L., která se svou přítelkyní, Miss T., převedla celou Bibli do fonetického písma pro nevzdělané. I naprosto analfabetický člověk, který mluví čínsky, se může naučit číst Bibli tímto způsobem během několika týdnů. Tyto dvě ženy to vše připravily. Měly pro to speciální typ písma (vyrobili jsme ho v naší tiskárně). Získaly peníze na tisk, udělaly všechny korektury a byly hlavním článkem v šíření znalosti fonetického písma. Miss T. měla v očích tuberkulózu a musela zůstávat v zastíněném pokoji. Miss L. byla tak invalidní, že se skutečně nehodila pro nic jiného, než ležet celý den na gauči. Ve většině případů by ženy v takovém postavení měly několik ošetřovatelek, které by se o ně staraly, a cítily by, že dobře dělají, když vydrží své těžkosti, aniž by dělaly něco více. Tyto dvě ženy udělaly více než většina lidí se schopným tělem, a to nemluvíme o jejich vlivu, který se šířil široko daleko po Číně.

Miss L. pro mne poslala, aby se zeptala, zda mohu zařídit uskladnění některých jejích knih a článků. V té době jsem si sám zoufal nad svými knihami a články, ale nemohl jsem takové přítelkyni odmítnout. Nabídl jsem, že je dám do pokoje, který jsme užívali jako svůj kurník. Věděl jsem dobře, že s sebou přivedou ochranu andělů, aby se kolem nich kladli, a tak jsem nebyl přestarostlivý: a ony ležely bezpečně přes všechny těžkosti.

Ta návštěva u Miss L. byla pro mne velkým potěšením a pomocí. Místo abych ji našel na gauči, kde by měla být, našel jsem ji na nohou, jak tvrdě pracuje a třídí a balí, aby byla připravena pro tábor. „Nechtěla bych o něj za nic na světě přijít," řekla mi, „je to příležitost, kterou andělé musejí závidět. Po léta jsme se modlily za neobrácené cizince v Šanghaji, ale nikdy jsme neměly šanci se jim přiblížit, a nyní je Pán uzavírá s námi tam, odkud nemohou odejít. Doufám, že budu poslaná do tábora."

Tento drahý voják Ježíše Krista byl jediný, kterého si vybavuji, jenž tam přímo běžel s horlivostí kvůli příležitostem, které nabízel pobyt v koncentračním táboře. Pracovala tak pilně, aby byla hotova a mohla jít, že byla příliš nemocná, takže tam mohla být poslaná teprve mnohem později v době války. Než jsem odešel, dala mi verš z Ezechiele 1,1, abych si ho vzal s sebou do tábora: *„Když jsem byl mezi zajatými…, otevřína byla nebesa, a viděl jsem vidění Boží."* Jak často mi během příštích dvou a půl roku přicházela tato slova na mysl, když jsem hleděl na ty šedé zdi, které nás uzavíraly, na zavřená vrata se závorami, na strážní budky, kulometná stanoviště a na stráže samé. A mohl jsem pohlédnout nahoru skrze otevřená nebesa, a tam nebyla

ani jedna věc mezi mnou a Pánem. Podobně jako Pavel jsme byli „vězni Ježíše Krista“ – a nikoli Japonců. Rozumíte nyní, proč jsem užil část tohoto verše jako titul této knihy.

Jednoho dne na konci prvního týdne v březnu jsme seděli u oběda, když zazvonil telefon. Své ženě jsem řekl: „To je naše povolání do tábora,“ a skutečně to tak bylo. „Přijďte a zaregistrujte se pro Civil Assembly Centre,“ neboť tomu neříkali internační nebo koncentrační tábor. Neměli jsme ponětí, kam můžeme být posláni, ale oddávali jsme se naději, že by to mohl být tábor, kam byla poslána Miss Dear. Podle příkazů jsme měli být připraveni odjet 15. března. (Další z Božích milosrdenství, neboť většina lidí neměla takovou dobu varování), a my jsme měli jet do Yangchow, města, do kterého odešla Miss Dear: bude to stejný tábor?

Nedá se popsat, jak hektické byly ty dny. Ale uprostřed nich dopadla těžší rána, než byla kterákoli předešlá. V malém obchodu s odpadky, jen několik dveří od našeho domu, se našla velká hromada starých čísel „The Trumpeter“, která byla ukradena a prodána jako starý papír. Kdo to udělal? Nebylo těžké to vystopovat. Náš vedoucí pracovník, kterého jsem si ponechal, když každý druhý, i předposlední, museli být propuštěni, vedoucí bratr ve shromáždění, ten, do jehož rukou jsem svěřil všechny záležitosti Book Roomu, ten, s nímž jsem tak úzce spolupracoval po více než deset let, jenž mi byl jako syn – ten provedl tento hanebný skutek. Ani to nebylo všechno, ukradl a ukryl podstatně více z některých našich nejcennějších zásob a byl hotov to prodat. Téměř mi to zlomilo srdce. Jak mi na mysl přišla ta slova: *„Ten, s nímž jsem byl v přátelství, jemuž jsem se důvěřoval.“* (Žalm 41,10) Velmi malou mírou jsem se učil poznávat zvláštní utrpení Muže bolesti.

Těžké zavazadlo muselo být připraveno a posláno den před odjezdem. Každý kufr, který byl trochu dobrý, jsme dali dětem, když jely domů, a nyní bylo téměř nemožné dostat nějaké kufry. Pracovali jsme horečně. Podařilo se mi zapakovat jeden starý kufr a připravit k odeslání. Obrátil jsem ho, abych ho převázal, a celé dno vypadlo. Neměli jsme jiný kufr, který by ho nahradil, ani peníze, abychom koupili nějaký jiný, ani nebyl čas poslat ho na opravu. Jediná věc, kterou bylo možné udělat, bylo vypakovat ho, obrátit a spravit ho sami. Vzácný čas, který měl být užit na balení, byl užit pro toto! A potom přišly postele. Nedostávaly se nám provazy, a tak jsme užívali staré kousky, které jsme mohli najít, a potom i starý, otřepaný elektrický drát.

Měli jsme jednu postel už zabalenou ve svazku s tyčemi na síť proti moskytům, skládací plátěnou židlí, skládacím stolem, matracemi a čínskými prošívanými dekami atd. atd. To všechno mělo být spakováno do jednoho obrovského svazku. Měli jsme staré záclony z verandy, do kterých jsme to všechno zabalili. Trvalo nám až do dvou hodin do rána, než jsme to všechno skončili. A s povzdechem úlevy jsem to obrátil na bok, připraven ráno odjet. To poslední otočení bylo už příliš a židle a stůl, čela postele a deky, to vše doslovně propadlo pérovou matrací postele, u níž jsme počítali s tím, že bude pevným dnem našeho svazku. Chtělo se nám sednout a plakat. Moje sestra navrhla, abychom užili dno čínské postele (jen dřevěný rám s proužky rákosu nebo bambusu zapletenými v něm napříč), což by bylo mnohem lehčí a mohli bychom to upevnit na dvou kufrech, až se dostaneme do tábora. To se zdál být dobrý nápad, a protože jsme měli jedno toto dno upevněno nad vanou, abychom udělali postel pro Hope, když byla dítě, použili jsme je a vyndali jednu ocelovou pérovou matraci a dvě pelesti z těch, které jsme už zabalili. Nějak po třetí hodině ráno jsme měli nové zavazadlo hotové a vděčně jsme ulehli, abychom se trochu vyspali.

Několik dnů před odjezdem jsme mohli inkasovat poukázku z Kanady na $500 a dostali jsme místo toho asi $13000 japonské měny. Nechali jsme ty peníze u našich dobrých přátel, s nimiž jsme tak dlouho pracovali na Novém zákoně. Oba byli dobří obchodníci. V té době peníze rychle pozbývaly hodnotu a oni užili hotovost, aby nakoupili různé druhy zboží, a když byly potřeba peníze pro obchod, dům nebo pro závislé Číňany, které jsme tam zanechali, naši přátelé laskavě prodali nějaké zboží a postarali se o potřebné prostředky. To nám bylo velkou útěchou, protože drahá vdova po Mr. Chung Chan Lai zůstala se svými dětmi, aby dávala pozor na dům. Mr. – byl na druhém konci pozemku, bydlel nahoře ve skladu, a tak nad ním bděl. Jeho žena měla zaměstnání u státní policie, a to pomáhalo různými způsoby, i když to znamenalo, že byla často nepřítomná: ale některé děti byly obvykle na místě po celý den. Ve skutečnosti jsme měli velmi málo toho, co pro naše sousedy mělo nějakou cenu, aby to ukradli. V „The Badlands“ byl také náš dům mimo vyježděnou cestu, dobře ukrytý na jedné straně velkou továrnou a na druhé čínskou koželužnou, na třetí straně továrnou na gumové boty, a to vše mezi slaměnými chýšemi. Japonci nebyli k nám a našemu okrsku tolik přitahováni jako k ostatním částem Šanghaje. Chtěl bych zběžně poznamenat, že záviselo na směru větru, z které zvláštní vůně jsme se mohli od svých sousedů těšit.

Byli jsme upozorněni, abychom si do tábora vzali tolik potravin, co můžeme. Když si kolik tisíc lidí kupovalo množství potravin, zvláště konzervovaných, bylo už téměř nemožné obstarat si něco, co by bylo skutečně užitečné. A ceny byly fantastické. Z toho důvodu jsme se rozhodli, že se nebudeme snažit kupovat konzervovanou stravu, ale že se budeme držet více základních potravin. Cukr byl přísně na příděl, ale přidělování se dělo na základě městských předpisů daní z majetku. Každý předpis daní dovoloval určité množství cukru. My jsme drželi čtyři předpisy, pokrývající čtyři majetky, za něž jsme platili nájem. To pro nás znamenalo velký příděl cukru, mnohem více, než jsme mohli užít, a často jsme měli radost, když jsme mohli pomoci přátelům v nouzi. Den před odjezdem do tábora jsem zavolal jednomu starému příteli z velkoobchodu koloniálním zbožím, zda by mi mohl dát některé věci, které jsme potřebovali. To nemohl, ale poznamenal: „Dnes má být vydáván příděl cukru a vy si musíte vzít váš příděl.“ Byl jsem tak zaměstnán a unaven, že jsem měl pokušení nechat to plavat, ale on naléhal a poslal jednoho ze svých mužů, aby mne vedl na to zvláštní místo, kde se toho dne cukr vydával. Dostal jsem velký příděl, ale měl jsem jen svoje kolo. Nebyl dobře zabalen, a když jsem ujel jen krátkou cestu po Peking Road, shledal jsem, že za sebou zanechávám malou stopu cukru. Čekal jsem, že se lidé sběhnou, ale zdá se, že z nějakého neznámého důvodu si toho nikdo nevšiml, a já jsem dokázal to dát dohromady a bezpečně dostat domů. Rozdělili jsme to do více balíčků a zařídili jsme, aby mnoho z toho nám bylo posláno přes Červený kříž. Kdyby to došlo, byli bychom na tom s cukrem dobře. Žel, většina toho byla ukradena cestou nebo z našich kufrů po příjezdu. Koupili jsme také několik kusů slaniny, protože jsme slyšeli, že budeme mít dovoleno si sami vařit. To bylo smutné zklamání a já jsem po dlouhou dobu vařil tu slaninu na malém ohníčku blízko spalovny odpadků. To však bylo rychle zakázáno. Cítil jsem, že má slanina musí být uvařena a rozhodl jsem se, že se odvážím pokusit se o to. Chtěli jsme osmažit celý bok najednou a dávali jsme horké plátky do plechovky, a potom jsme na ně nalili tuk. Takovým způsobem jsme je potom mohli jíst studené, kdykoli jsme si přáli. Právě jsem pěkně začal a měl jsem několik krásně vypadajících plátků slaniny hotových, abych je dal do plechovky, když přišel na scénu japonský strážný. Slanina překrásně voněla, a tak jsem se na něho sladce usmál a zeptal se ho, zda by kousek nechtěl. Nemohl odolat, a já jsem v pokoji dokončil svůj kus slaniny. Také jsme si nakoupili loupané burské oříšky, a když jsme balili, vložili jsme

oloupané oříšky do každé pukliny a trhliny našich kufrů. To je udělalo neobyčejně těžkými, neboť tam nebyl žádný prázdný prostor, ale oříšky nám vydaly mnoho dobré potravy za velmi nízkou cenu. Moje žena měla hodně sklenic džemu a zavařeného ovoce. Věděli jsme, jak nám budou dobře chutnat v táboře, ale jak jsme je tam měli dostat? Nakonec jsme je zapakovali do dětské vaničky dítěte naší snachy a loupané oříšky všude kolem a mezi nimi, a tak dobře docestovaly. Přinesli jsme si také několik liber sýra a hospodařili jsme s ním s takovou pečlivostí, že sýry byly velmi vyzrálé, než jsme s nimi skončili. V té době jsme jedli v jídelně a naši přátelé měli mnoho co říci o našem sýru. Potom nám jeden z nich vyprávěl o příteli ve svém pokoji. Jedna paní s chlapcem asi desetiletým žili nad nimi. V pokoji té paní začal být takový hrozný zápach, že řekla svému malému chlapci: „Musíš si sundat boty a vyměnit ponožky.“ On to poslušně udělal, ale ke zlepšení nedošlo. „Dej ty boty a ponožky za okno. Nemohu vystát tu vůni.“ Tak je malý poslušně dal za okno, ale zápach trval. „Jdi a umyj si nohy.“ Stalo se a pokoj stále zapáchal jako předtím. Potom zjistila, že nějaký gentleman v pokoji dole má kus sýra, který si šetří.

Dětská vanička, v které jsme dopravili sklenice s ovocem, se prokázala jako nesmírně cenná pro praní šatů a nestávalo se často, že by nebyla využitá. Přátelé si ji zamlouvali dopředu na další dny. Jinou velmi užitečnou věcí byla kamenná palička a moždíř. Číňané je vyrábějí a prodávají na ulici. Užívají je ke zhotovení rýžové mouky nebo pro jakýkoliv druh jemného drcení. Byl to Christopherův poslední dárek jeho matce a ona nedokázala nechat ho doma, ačkoli jsem nemohl přijít na to, jak ho zabalit. Avšak nakonec jsme ho strčili do velkého nového rance, který jsme udělali, a docestoval bezpečně. Myslím, že každý v táboře si půjčoval tu kamennou paličku. Málokdy byla doma. Každá osoba někdy měla od Červeného kříže příděl nerozemletých paprikových (pepřových) semínek. Myslím, že všechna semínka byla roztlučena v tom moždíři. Bylo také děláno sójové máslo a někteří ze Židů ho užívali pro velmi chutné cukroví ze zemních mandlí. Toto cukroví dělali pro určité sváteční dny. A obvykle vrátili spolu s kamenným moždířem i nějaké cukroví.

Přišla naše poslední svobodná neděle a pro dlouhý čas naposledy budeme mít výsadu připomínat si Pána. Jak dlouhý čas to bude? Neměli jsme představu. Myslím, že naši přátelé to cítili ještě zřetelněji než my sami. Shromáždili se toho večera s námi k večeři. Mlle. J., naše švýcarská přítelkyně, přijela z Nankingu speciálně proto, aby se s námi rozloučila. Miss Y., mladá čínská

žena, která byla dobrým a věrným přítelem, a její bratr T., dále několik čínských studentů bydlících vedle nás, ti všichni přišli naposledy se rozloučit. Byla tam Mlle. B., milá stará křesťanka, a náš přítel z japonského námořnictva. Byla to zvláštní společnost, ale všichni byli k sobě přitahováni pouty lásky a téměř všichni byli spojeni v to jedno tělo, kde není ani Žid, ani Řek, ale kde všichni jsou jedno v Kristu Ježíši.

KAPITOLA 10

Odcházíme do tábora

JEDEN Z NAŠICH DŘÍVĚJŠÍCH zaměstnanců, křesťanský muž, jenž býval v tiskárně, nyní jezdil na kole, aby táhl „pedi-cab“. Pedi-cab je rikša, obvykle dosti široká pro dvě osoby sedící vedle sebe, a je tažena mužem na kole. Až do války se v Šanghaji neužívaly, ale když zmizely z ulic autobusy a doprava se stala téměř nemožnou, tyto pedi-caby vyskočily jako houby po dešti a vydělávaly dobré peníze. Ale byla to velmi těžká práce. Protože tento bratr jezdil s pedicabem, domluvili jsme s ním, aby byl u domu časně ráno 15. března a přivedl s sebou ještě jeden cab. U něho nehrozilo nebezpečí, že nás zklame, nebyl takového druhu. Vstali jsme velmi časně a snažili jsme se uklidit poslední věci, neboť jsme najisto očekávali, že vše, co zde zanecháme, bude uloupeno. Ale dlouho předtím, než jsme skončili tuto část díla, ze všech stran přijeli naši čínští přátelé, aby se s námi rozloučili. Měli pro nás chutná občerstvení, až se zdálo se, že nás tím zadusí. Po velmi opravdové a vážné modlitbě jsme se nacpali do pedi-cabů a vyrazili jsme k území katedrály, kde jsme se měli podle rozkazu shromáždit. Měli jsme tolik ručních zavazadel, kolik jsme mohli unést, neboť jen ruční zavazadlo mělo nějakou jistotu, že dorazí: velmi mnoho z těžkých zavazadel bylo uloupeno na cestě do tábora. Setkali jsme se s jinými, kteří přicházeli ze všech směrů ve všech druzích dopravních prostředků. Každý z nás byl označen a samozřejmě jsme všichni nosili červené stužky na rukávu s velkým „B“, ačkoli tam byli tři z nás s „A“ – americké ženy britských manželů. Označení mělo čínský znak „Ing“ pro „English“, jestliže to byl Brit, a „Mei“ pokud to byl Američan; a číslo, pod kterým potom budeme známi.

U brány katedrály jsme měli odevzdat klíče od našeho domu, ale já jsem svůj zapomněl a doufám, že ho stále ještě mám. Náš drahý bratr, který nás přivezl, nás doprovodil až k bráně a rozhořčeně odmítl přijmout byť i cent za službu, kterou nám tak dobrotivě prokázal. Ten, jenž nezapomene na sklenici studené vody, danou v Jeho jménu, nezapomene na tento čin lásky.

Bylo zima a nervy lidí byly krajně napjaty. Jedna moje stará přítelkyně, Lady –, plakala. Znal jsem ji ve dnech, kdy byla velmi bohatá, a nyní ztratila všechno. V měsících, předcházejících tomuto dni, byl dar byť i jediného vejce vděčně přijímán. Ano, bývala velmi bohatá ve statcích tohoto světa, ale neměla žádný poklad v nebi, kde se zloději nevloupávají a nekradou. Některé ženy nám starostlivě opatřily horkou kávu, a jak vděčně jsme ji přijali, když jsme čekali na povel k odjezdu.

Celá řada starých přátel přišla k plotu (nebylo jim dovoleno vstoupit na pozemky), aby se naposled rozloučili. Bratr od Mr. C. tam byl s darem $100, vůní velmi sladkou, obětí zvlášť příjemnou a líbící se Bohu. Neboť si myslím, že to bylo první veřejné vyznání, které učinil ohledně toho, na čí straně je: a pro naše srdce to bylo nadmíru osvěžující. Když jsme se vrátili, byl už v nebi. Dorazili jsme brzy a já jsem vklouzl říci nashledanou našemu drahému příteli v japonském námořnictvu, poněvadž jeho bydliště bylo docela blízko.

Byli jsme rozdělení do skupin podle čísel našeho označení; to platilo nadále místo jména. Příkaz k odchodu přišel včas a já bych vám přál nás vidět. Jen velmi málo bylo takových, kteří si přinesli čínské bambusové tyče na nošení. Svá zavazadla zavěsili na jejich konci způsobem, jak to dělají kuliové. V jiných případech, kde byly v rodině dvě osoby tělesně schopné, nesly tyč mezi sebou a na ní se houpal velký náklad: postele, kufry, gumové boty, nádoby na vodu a všechno možné další. Vedoucí velké firmy oprávněných účetních v Šanghaji koupil dětský „kočárek“, naložil ho svým majetkem a pohodlně ho vezl. Později ho prodal v táboře otci jednoho z těch málo dětí, které tam byly. Poněvadž jsem Kanaďan, nesl jsem svůj náklad pravým kanadským způsobem s tump line[6] kolem čela, udělanou z řemene pěkného malého celtového cestovního vaku, který mi dal náš dobrý kanadský přítel M. W., než musel odjet do tábora.

[6] Páska, která jde přes čelo a přidržuje tak na zádech náklad, který je na ní připevněn nebo jí ovázán. – p. p.

Kráčeli jsme po Kiukiang Road hustě lemovanou soucítícími přáteli a Číňany, kteří měli odvahu ukázat svůj soucit. Někteří dokonce vstoupili na cestu, aby pomohli starým a slabým nebo ženám s břemeny, která byla pro ně příliš těžká a která nikdy neměli nést. Hněvivá japonská hlídka takového zaháněla zpět, ale přispěchali dva jiní místo něho.

Tak jsme došli k The Bund a přívětivé zástupy už nemohly dále. Každý z nás musel nést své vlastní břemeno a klopýtat dále, jak nejlépe mohl. Lehká loďka byla upoutána u The Customs Jetty a my jsme šli na palubu a čekali, až nás odveze k lodi, kotvící v řece. Japonci zařídili, abychom do tábora šli tímto zvláštním způsobem, aby nás pokořili před Číňany; ale výsledek byl naprosto jiný, než očekávali.

Měli jsme košík s obědem, v němž bylo několik termosek, velký a dokonale chutný koláč od drahé Mrs. L., milované čínské vdovy; byla tam velká plechovka sucharů od Mrs. N., ženy našeho domácího, když jsme prvně přijeli do Šanghaje. Ta plechovka se později stala velmi ceněnou nádobou na vodu. A kromě toho jsme tam měli chléb a další věci, které jsme obvykle považovali za potřebné pro lunch. Nadto tam byly dvě malé rostlinky v nejmenším hrnci. Kočka je rozbila na verandě: jeden červený muškát a druhý vonný muškát. Zbytek květin vzala moje žena ke starému čínskému muži, který měl skleník a byl zvláštním přítelem našich dětí.

Do Chinkiangu jsme dojeli druhý den ráno a asi v deset hodin jsme přenesli zavazadla do člunů, které byly připravené, aby vyjely na Grand Canal. Bylo možná poledne, když jsme vyjeli. Počasí bylo pěkné a myslím, že většina z nás si cestu užívala. Pozdě odpoledne jsme dosáhli Yangchow, a pak jsme byli seřazeni po dvou s tolika zavazadly, kolik jsme mohli dobře nést (mnohem milosrdnější opatření než v Šanghaji), a kráčeli jsme pod stráží úzkými čínskými ulicemi k pozemkům American Church Mission. Cestou dokázala moje sestra předat jednomu majiteli obchodu dopis adresovaný Tien Chei čínskými znaky s dolarovou bankovkou jako návodem, aby ho poslal poštou. Udělal to a Tien Chei byla spokojená, když věděla, že jsme bezpečně dojeli. Nevěděli jsme, že to bude pro dva a půl roku naposledy, kdy kráčíme těmito ulicemi.

Zbytek zavazadel byl přivezen čínskými vozíky, zatím co my jsme byli shromážděni (bylo nás asi 200) před verandou „Government House“ a velitel tábora nám přednesl dlouhý projev v japonštině, který na nás měl velmi zapůsobit. Než začal, oznámil, že během této ceremonie se nemá kouřit. Běda,

nedošel daleko, když objevil malou nitku kouře vystupující v jedné ze zadních řad. Jeho tvář se podobala bouřkovému oblaku a hrozivým tónem rozkázal, aby provinilec byl přiveden dopředu. Ukázalo se, že to byla ubohá, vylekaná dívka. Byli jsme zvědavi, zda má být na místě zastřelena nebo jí bude useknuta hlava, ale po hrozném varování, že v budoucnu tu musí být naprostá poslušnost vůči každému rozkazu velitele tábora, se mladá lady vrátila na své místo jako smutnější a moudřejší dívka.

Když řeč byla u konce, její souhrn nám byl přečten v angličtině. Bylo nám řečeno, že Japonci nás sem přivedli, aby nás chránili, a že to nyní je náš „šťastný domov" a my uděláme lépe, když se nebudeme pokoušet ho opustit, protože stráže mají rozkaz střílet a zabít každého, kdo by se o něco takového snažil.

Pak byl každý vyzván, aby podepsal papír říkající, že si nebude na nic stěžovat. Když jsme podepisovali, bylo klidně poukázáno na to, že podpis z donucení není platný; a já se bojím, že podpisy zaznamenané toho dne většině lidí nezabránily v tom, aby vyjadřovali své názory ohledně podmínek v táboře, když k tomu měli chuť.

Dva dny předtím došel první soupis lidí pro tento tábor, tedy pro skupinu asi 200 lidí. V táboře věděli, že přijdeme, a velmi laskavě uchránili dostatek horké vody ze svého vlastního slabého přídělu a dali nám každému šálek čaje. Jak vítané to bylo!

Uprostřed malého pole před domy jsme viděli nahromaděnou horu velkých zavazadel, obrovských svazků postelí a velkých krabic. To byla naše „těžká zavazadla", která přišla před námi, a později jsme zažili radost, když jsme se snažili své majetky v této šílené hromadě dohledat. Byla tam také velká místnost, dříve tělocvična školy, která byla naplněná kufry.

Když řeč skončila, dlouho jsme čekali, a potom jsme stáli frontu na přidělení místnosti. Naše místnost byl dlouhý tmavý pokoj na severní straně, s jedním oknem směřujícím na dosti tmavý dvůr. Vnitřně jsme zavzdychali při tomto výhledu: ale snažili jsme se to přijímat radostně. Právě když jsme sem odklidili svá lehčí zavazadla, přišla zpráva od ubytovacího stolu, že se tam máme ihned hlásit. Bylo nám řečeno, že jsme byli přestěhováni do jiné místnosti. Bude lepší nebo horší? Jak jsme byli vděční, když jsme zjistili, že je lepší, mnohem lepší! Byla to rohová místnost obrácená k jihu a k východu a měla tři okna. Nebyl to velký pokoj, ale bylo nás do něho nacpáno osm; čtyři ro-

diny; každá měla jeden roh. Avšak vděčně jsme začali shromažďovat svá zavazadla a brzy jsme se začali snažit přeměnit svůj roh v cosi jako malý „domov“. Jak můžete uhodnout, ve společnosti, kde velkou část tvořily ženy a děti, byly naše snahy často přerušeny žádostí, abychom vynesli něčí kufry nahoru nebo dolů, anebo abychom pomohli rozdělat nějaký velký svazek postelí. Ale v průběhu několika dnů začaly věci skutečně nabývat podoby. Nebyly dovoleny žádné hřebíky do stěn, což věc učinilo nesnadnější. Avšak natáhli jsme přes pokoj provazy a na ně pověsili improvizované záclony, což dávalo zdání soukromí.

Naše kufry byly navršeny na schodišti vedoucím dolů, neboť pro ně absolutně nebylo místo tam, kde jsme byli. A během první noci byl kufr mé sestry úplně vyrabován a mnoho z jejích velice potřebných oděvů sebráno spolu s velkou částí našich vzácných zásob. Ale někteří lidé ztratili mnohem více než my a byl to případ *„rozchvátání statků vašich s radostí“*.

Světlo a vzduch tohoto pokoje jej činily jedním z nejpříjemnějších v táboře, a to i přes stísněné prostředí. Naši společníci byli skutečně velmi zajímavou sbírkou. Vedle nás byl muž moře, kapitán, myslím, a jeho okouzlující žena. Na naší druhé straně byli Židé, muž a žena; on byl dost dobře známý obchodník v Šanghaji, majitel kvetoucího obchodu na Nanking Road. Byl blíže sedmdesátce než šedesátce, byl milý a bylo velmi snadné s ním vycházet, ale měl trochu excentrickou ženu, která se obrátila ke křesťanství (a já věřím, že byla pravou křesťankou; znal jsem ji dlouhou dobu v Šanghaji). Byla to jedna z těch, kterým je určeno učit svého muže velké trpělivosti. Další muž v našem pokoji byl velmi obdařený misionář, téměř slepý, „moderní“ ve své víře, s okouzlující malou ženou, která byla pravou křesťankou. Pokoj byl čtverec o straně myslím patnáct, nebo možná i šestnáct stop, a tak si můžete představit (anebo pravděpodobně si nemůžete představit), jaký problém to byl se tam vejít.

První večer jsem předpokládal, protože jsme všichni společníky v nouzi, že budou rádi, když svou večerní kapitolu přečtu nahlas, a začal jsem. Myslím, že to našeho námořnického souseda polekalo tolik, že už nechtěl mít příležitost zažít takový happening opět a druhého dne se přemístil do jiného ubytování. Ale stali jsme se a zůstali přáteli po celou dobu, co jsme byli v táboře.

Moje sestra byla poslána, aby žila v „Ladies‘ Dormitory“ (společná ložnice žen). To byla velká místnost nahoře, kde bylo více než šedesát žen všeho druhu, věku a popisu. Bylo naprosto nemožné, aby měla klidnou chvíli pro

čtení nebo studium či modlitbu a výhled na dlouhou dobu života v takových podmínkách byl dost temný. Přídavkem k jejím těžkostem byla její postel. Po jejím vybalení jsme shledali, že jsme přivezli špatné pelesti pro její pérovou matraci a nešlo to složit. Nedalo se dělat nic jiného, než se snažit svázat postel provazy, ale i po složení s ortodoxním „zpevněním proti kývání“, se stále kývala velmi zneklidňujícím způsobem, kdykoli se odvážila ji použít.

Dva dny po našem příjezdu přijela další skupina dvou set lidí ve vydatném dešti, v chladném a nepřívětivém dnu. Promočeni až na kůži se trousili, obtíženi svými ručními zavazadly, která byla, tak jako oni sami, navlhlá po dlouhé cestě bez náležité ochrany. Byli vecpáni do kaple u staré školy, která nyní sloužila jako jídelna, a ve svých mokrých oděvech prošli tím, co jsme my prodělali za slunečního svitu.

KAPITOLA 11

Život v táboře

ALE ŽIVOT SE ZAČAL usazovat. Předpokládalo se, že si budeme řídit své vlastní „vnitřní záležitosti“. Velitel tábora nám byl vybrán British Residents‘ Association v Šanghaji a udělali velmi výtečnou volbu. Mr. Grant byl muž už zdaleka ne mladý. Měl vysoké a důležité postavení v obchodním a lodním světě v Šanghaji a byl přivyklý velet. Byl velmi schopný, statečný a vždy zdvořilý a veselý. Pokud já mohu soudit, v táboře nebyl jiný člověk, který by byl schopen dělat to, co on dělal po dva roky a sedm měsíců, a dělal to vždy s úsměvem.

Mr. Grant byl předsedou osmičlenného táborového výboru, který ve skutečnosti řídil všechny záležitosti tábora; mimo to byl zdrojem nekonečné zábavy pro všechny, když kritizovali jeho konání. Každé tři měsíce se konaly „generální volby“, a tak se vyjadřovala chvála nebo výtka u všeho, co se dělalo. Tábor byl rozdělen do „sekcí“ se „Section Leaders“ (sekčními vedoucími), kteří byli odpovědni za chování tábora. Každé ráno po snídani jsme museli na přehlídku, a ta se mohla stát dost trýznivou zkouškou. Bylo velmi obvyklou věci, že někdo omdlel a byl z přehlídky odnesen. Různí „Leaders“ museli provádět zjišťování přítomnosti své skupiny večer v jejich pokojích.

V prvních dnech života v táboře jsem měl za úkol každý večer zjišťovat přítomnost v naší části tábora, a to mi poskytlo příležitost poznat své sousedy. Člověk, který zvláště přitahoval moji pozornost, byla jedna mladá vdova se svým jediným dítětem, milým, asi třinácti- nebo čtrnáctiletým chlapcem. Nosil barvy Cathedral School, a tak jsem myslel, že patřil k anglikánské církvi. Nebyl příliš silný a při jedné nebo dvou příležitostech byl upoután na lůžku nějakou potíží nebo churavostí. Jeho matka byla velmi zaměstnána v táborové kuchyni, a tak dítě bylo ponecháno samotné. Občas jsem k němu chodil a četl jsem mu nahlas o „Martinkovi". Domnívám se, že znáte tu knížku, ale jestliže ne, měli byste si ji přečíst. Je to milá povídka o malém pasáčkovi ve Střední Evropě, který nalezl Spasitele. Nebyli jsme v táboře mnoho měsíců, když toto drahé dítě opět onemocnělo a velmi náhle zemřelo. Ukázalo se, že on a jeho matka jsou římskými katolíky a starý kněz držel zvláštní službu po jeho smrti, ve které citoval chlapcova poslední slova, jasně a zvučně svědčící o jeho víře v Krista jako jeho Spasitele. To byla první smrt v našem středu a byla výjimečně smutná: připomněla mi hluboký soucit našeho Spasitele, když Duch Boží zaznamenal zvláště takový případ, že zemřel *„syn jediný matky své, a ta vdova byla"* (Lukáš 7,12).

Malé pole, uzavřené čtyřmi cihlovými zdmi a zavřenými dveřmi k němu, bylo proměněno v malý hřbitov, a jak měsíce ubíhaly, objevoval se tam hrob za hrobem. S výjimkou posledního hrobu, o kterém budu muset mluvit později, si myslím, že žádný nebyl smutnější než ten první; a zanechal za sebou opuštěnou matku se zlomeným srdcem, která už nikdy v táboře neměla odvahu či sílu, aby se chopila svých povinností a starostí.

Ale to jsem daleko odbočil od svého popisu těch prvních dnů v táborovém životě. Byly vytvořeny nesčetné výbory a podvýbory pro správu každé myslitelné věci, až to byl div, že se vůbec něco udělalo. Každý dostal lísteček s řadou otázek týkajících se výchovy, praxe, zkušeností atd., a podle toho jsme byli určeni k různým pracím v táboře. Mé sestře připadl úděl učit v dívčí škole. To jí dobře vyhovovalo, protože pro tu práci byla kvalifikovaná a byla na ni zvyklá. Vedoucí školy, Miss Penfold, byla okouzlující a schopná mladá žena z Cathedral Girls' School v Šanghaji, která byla v táboře se svými starými rodiči. Škola byla dobře řízena a měla výborný a soudržný učitelský sbor. Sestra Miss Penfold byla vedoucí jiné dívčí školy v jiném táboře v Šanghaji.

Mé ženě připadl úděl loupat a připravovat zeleninu dopoledne třikrát v týdnu. Byla to krušná a unavující práce pro toho, kdo není mladý a nemá sílu, aby tak dlouho stál. A to, že byla hluchá, činilo věc ještě nesnadnější. Ale mnozí jí prokázali přívětivost a sehnali pro ni bednu nebo stoličku, takže si myslím, že přesto přese všecko nemá žádné nemilé vzpomínky na ta dlouhá dopoledne v hrozné, ošuntělé táborové kuchyni. Mou prací bylo nalévání čaje a vody pro ranní frontu u snídaně. Mým spolupracovníkem v této práci byl ex-policista ze šanghajské Police Force. Když byl z této práce Japonci vyhozen, našel práci u podnikatelské firmy, a tak držel duši a tělo pohromadě. Byl to vynikající pracovník; nebyl líný a oba jsme jej i jeho jemnou americkou ženu považovali za dva dobré přátele: a opravdu, poté, co jsme vyšli z tábora, podal plný důkaz skutečnosti tohoto přátelství. Oba jsme stáli za stolem a chlapci nám přinášeli kotle vařící vody nebo „čaje“ (obyvatelé tábora tvrdili, že byl dělán z vrbového listí) z kuchyně a s kotlíkem v každé ruce jsme plnili termosky, čajové hrnce nebo jakoukoli nádobu, kterou lidé přinesli. Stáli v dlouhé řadě, někdy velmi dlouhé frontě, a pak se voda nedostávala a lidem docházela trpělivost. Samozřejmě že to bylo trochu těžké, muset stát hodinu nebo hodinu a půl, aby člověk dostal pintu vařené vody – neodvažuji se říci, že byla „vařící“ ve chvíli, kdy se k lidem dostala. A musíte mít na paměti: Nikdo se neodvážil vypít kapku vody, pokud nebyla svařená.

Voda se ohřívala v šesti nebo osmi velkých čínských železných hrncích. Tyto hrnce jsou z litiny, velmi tenké, a vypadají, jako kdyby byly vykrojeny z velké duté železné koule. Některé z nich mohly mít dvě a půl nebo i tři stopy v průměru. Ty byly postaveny nad cihlová kamna, která byla spojena s komínem pomocí cihlových rour. Komín nejprve nebyl dostatečně vysoký a bylo nemožné přimět kamna, aby v nich byl tah. Topiči mívali těžké časy, když se snažili dostat tyto velké hrnce vody do varu. Mohli jste je vidět na kolenou mezi popelem, jak foukají na oheň vším, čím mohli: ale byla to srdcervoucí záležitost, jak pro lidi čekající ve frontě, tak i pro ty dělníky. Mnoho hodin jsem strávil na kolenou, snaže se pomoci těm ničemným kamnům, a byl jsem rád, že unikám poznámkám a obličejům dlouhé, netrpělivé fronty u stolů s vodou. Na konci naší internace dva nebo tři velmi vynalézaví inženýři mezi našimi vlastními lidmi vypracovali mnohem uspokojivější řešení tohoto trýznivého problému s horkou vodou.

Ale vedle toho jsem měl ještě jinou povinnost: Musel jsem stát u lidí, kteří servírovali pokrmy a dávat pozor, aby žádný extra hladový člověk nevklouzl a nedostal přidáno. Japonci nám na den dovolovali šest dost malých a dost

tenkých krajíčků suchého chleba a dvakrát denně naběračku dušené stravy „stew“ – „S.O.S.“ jí mezi lidmi říkali, „Same Old Stew“ (ta samá stará stew). Když tak hledím zpět, zdá se mi zvláštní, že někdo musel bránit lidem, kteří chtěli přidat to stew, ale samozřejmě, že některé dny byly horší než druhé, a v ty dny, kdy to nebylo tak špatné jako obvykle a když člověk měl pořád hlad, došlo bezpochyby k naléhání dostat přidáno. Řeklo se, že to je dušené vepřové, ale když někdo dostal kousek prasete velký jako koneček jeho palce, měl štěstí. A několik dní v týdnu bylo bezmasých, kdy byla jen dušená zelenina, a to bylo dokonce horší než jindy. Ale musím vyznat, že za všechny ty měsíce, kdy jsem konal tu zvlášť protivnou práci, jsem nikdy nechytil někoho, kdo by to zkoušel. Ale výbor asi sotva mohl vybrat horšího člověka pro ten úkol, protože já si velice ošklivím dělat detektiva a je pro mne téměř nemožné zapamatovat si obličeje. A tak je docela dobře možné, že mnohý hladový mládenec dostal extra porci, aniž by byl ohlášen. Moje práce nezahrnovala chléb. Tam měla službu jedna velmi účinná paní. Pamatuji si, že jsem zachytil poznámku mezi dvěma chlapci: „Štípl jsem celý chleba a nikdy mne neviděla.“ Tak je více než pravděpodobné, že někdo „štípl“ jednu nebo dvě naběračky „S.O.S“, a také ho nikdo neviděl.

Během první části internace byl chléb krájen na krajíce a dva krajíce dostal každý třikrát za den. Ke konci byl každému na den dáván malý bochník chleba a krájení se tak odbouralo. Krájení dvanácti set krajíců pro snídani byla moje další práce a znamenala časný začátek, ale časné ráno, než tábor vstal, byla jediná doba, kdy byla nějaká šance mít trochu klid. V prvním roce, nebo roce a půl, Japonci udržovali dosti silné elektrické světlo po celou noc na malé verandě před kuchyní. To bylo asi jediné místo, kde člověk mohl získat dostatek světla pro čtení, a mnohá jitra jsem prožil milé chvíle, sedě na starém stole pod tím světlem.

Po nějakou dobu jsme měli zásobu roztlučené pšenice, dodané původně americkým Červeným křížem pro Číňany. Ale ti o ni neměli zájem (tak se to říkalo), a tak byla dána nám. I před příchodem do tábora jsme mohli kupovat několik liber každý týden na každou osobu za velmi nízkou cenu. Po delší dobu se tato tlučená pšenice užívala k tomu, aby každému byla dána ke snídani porce něčeho horkého. Samozřejmě tam nebylo ani mléko, ani cukr, aby se jedla s ním, jedině když ho někdo měl soukromě; a domnívám se, že bylo jen velmi málo těch, kdo si mohli dopřát luxus ušetřit si ho ke svým „ranním cereáliím“. Pšenice byla dost stará a plná „živého inventáře“, který jsme sbírali z vršku velkého kotle, ve kterém se vařila. Ale nikdo proti tomu

nic nenamítal. Také nám Japonci každý den dávali malou misku rýže. Každá osoba měla žulovou misku nebo talíř a třikrát za den jsme s tím stáli frontu, abychom dostali svou porci jídla. Dvakrát za den jsme stáli frontu na trochu vody. Samozřejmě že jeden člověk mohl dostat příděl pro rodinu. A tak jsme to zařídili tak, že já jsem chodil pro potravu a moje sestra umývala nádobí. To byla zvlášť nechutná práce. Kbelíky s vodou, která byla kdysi čistá a někdy i teplá, stály na římse verandy, kam jsem chodíval číst. Zde se opět vytvořila fronta a šest set talířů a misek z tábora prošlo těmi kbelíky a říkalo se jim „umyté“.

Ale tyto fronty nebyly ve skutečnosti tak zlé, jak to vypadá. Právě tam jste se setkávali s přáteli a tam jste získávali novinky dne. Zde jste slyšeli přísně tajné zprávy „The Bamboo Wireless“ (bambusového telegrafu), novinky z vnějšího světa, které si k nám tím či oním způsobem našly cestu. Byly to novinky, kterým všeobecně nikdo nevěřil, ale často jsme doufali, že by mohly být pravdivé. Japonci nám opatřovali anglické noviny, které sami tiskli, a v nich nás dobře zásobovali všemi špatnými zprávami, jaké si můžete představit. Mnozí obyvatelé tábora byli beznadějně deprimováni, když četli o ustavičných vítězstvích Japonců a o stálém potápění všeho spojeneckého loďstva. Ale i tyto noviny byly pomocí, neboť jsme měli dva nebo tři lidi v táboře, kteří četli tyto noviny s velkou pečlivostí, dělali si poznámky o jménech a místech, která byla dobyta nebo bombardována. V táboře byly dvě nebo tři dobré mapy a s jejich pomocí byl dáván dohromady určitý počet skutečných zpráv. Ale nebyli jsme si nikdy docela jisti tím, jak správné mohou být naše dohady.

Naposledy jsem o nás mluvil, jak si užíváme luxusu světlé a vzdušné místnosti, sice nacpané lidmi, ale ne nesnesitelně. Dokázali jsme na naše provazy zavěsit poličky a docela pohodlně jsme se usadili, když jsme jednoho odpoledne dostali zprávu od ubytovací komise, že se máme ihned přestěhovat do jiné místnosti v jiné budově. Předseda komise se šířil o výbornosti nové místnosti, a jak velmi vybrané sousedy budeme mít, a to vše mne učinilo spíše podezíravým. Avšak v internačním táboře je, pokud na vás záleží, nejlepší tiše udělat to, co je vám řečeno. Smlouval jsem však, aby moje sestra měla místo v nové místnosti, a spíše s nevolí to bylo dovoleno. Tak jsme rychle sebrali své věci, sundali své police a k zármutku svých sousedů jsme sundali své provazy a přestěhovali se do nové místnosti.

Místnost byla asi deset stop, nebo deset stop a šest palců široká a málo přes dvacet stop dlouhá. Měla dveře uprostřed severní stěny a jedno okno uprostřed jižní stěny a jedno velmi malé elektrické světlo uprostřed. Okno směřovalo na dvůr, který byl hlavně zabrán záchody mužských a ženských společných ložnic. Ale přes střechu záchodů jsme mohli vidět jalovec a za ním kousek hřiště a několik stromů za ním.

Moje sestra se přistěhovala také, a protože jsme byli prvními, kdo přišli, zabrali jsme část místnosti blízko okna. Dobře jsme si uvědomovali, že v takové prostorné místnosti nebudeme sami a že téměř jistě budeme muset polovinu předat, a tak jsme se neusadili příliš důkladně. Ale i tak tu byla otázka, vzbuzující naši zvědavost: kdo bude našim novým sousedem? V našem táboře existovala každá myslitelná různorodost a někteří … Nuže, snad uhodnete naše myšlenky.

Naši noví sousedé přišli druhý den. K naší úlevě jsme shledali, že to byli Mr. a Mrs. W. Mr. W. byl starý přítel, který přišel do Číny jako misionář před asi padesáti lety. Později opustil misionářskou práci a dal se k poště a vyprávěl mnohou zajímavou historku z těch dřívějších dnů a o svých cestách jako poštovní inspektor. Později pracoval v šanghajské městské radě, ale už několik let byl v penzi a byl činný jako sekretář katedrály. Mrs. W. byla Portugalka. Žili jsme společně asi dva a půl roku a myslím, že pravdivě mohu říci, že sotva by se našli spolubydlící více se k nám hodící.

Hrozně jsme se obávali, že se budeme muset odstěhovat od okna, ale k tomu nikdy nedošlo, neboť naši noví sousedé milosrdně neměli rádi čerstvý vzduch a sluneční svit, tak jako my jsme je milovali. A tak se s povděkem usadili v tmavém konci pokoje a kolem své části dali dobrou masivní záclonu, která zadržovala to, čemu oni říkali „průvan“ (ale my jsme tomu říkali „čerstvý vzduch“), a dávala nám určitou míru soukromí. Bylo by těžké najít chutě, které by se k sobě více hodily, než byly jejich a naše. Okno bylo dvoukřídlé, na pantech. Když se počasí stávalo chladnějším, Mr. W. říkal: „Protože okno má dvě části, máme právo na jednu z nich a my chceme, aby naše část byla zavřená. Se svou částí si můžete dělat, co chcete.“ To bylo dostatečně férové a dobře se nám to hodilo a naše část zůstávala většinou otevřená.

To okno se stalo jakýmsi orientačním bodem v táboře, neboť malá odnož pelargonie v malém květináči vyrostla, až zaplňovala největší květináč, který jsme našli, a jednu dobu měla dokonce šest velkých květů. Moje žena se o

ni starala jako o malé dítě a květina odpovídala obdivuhodně. Mr. W. byl sám velký zahradník a starý dr. Kew z British Nurseries (zahradní školky), nejznámějších v Šanghaji, byl v táboře také. Spolu drželi konsultace, jak by bylo nejlepší ji ošetřovat, a ona jim skutečně dělala čest. Téměř pořád měla nějaký květ a mnozí přicházeli, aby se na ni podívali. Myslím, že to byla jediná pelargonie v táboře; a červená pelargonie vždy navodí myšlenky na „domov".

Téměř si přeji, abyste mohli vidět náš nový pokoj. Na každé straně okna jsme měli dvě dlouhé police, které nesly naše jídelní nádobí a různé jiné věci. Také jsme měli malou skládací knihovnu se třemi policemi, kterou mi daroval bratr Somerville, když jsem byl chlapec, pověšenou na jedné stěně. V blízkosti byla jiná, kterou jsme zhotovili z prkna, jež jsme si přinesli s sebou, také se třemi poličkami, obě plné knih. A měli jsme na stěnách fotografie a několik obrazů, včetně „Little Miss Mischief", milého dítěte, jehož podobizna vždy visela v našem obývacím pokoji. Náš stůl stál pod oknem a s rostlinami na okně tvořil lehký dotek domova.

Brouci byli velkým nepřítelem. V některých místnostech to bylo hrozné. I v naší vlastní místnosti to byl dlouhý boj. Naši přátelé na druhém konci místnosti byli staří a považovali to za velkou práci vynášet své postele a lůžkoviny, aby se v pěkných dnech proslunily, jak to většina dělala. Velké záclony kolem jejich postelí byly také velmi zřídka vystavovány slunci nebo prány, a to vše způsobilo, že se u nich usídlili brouci. Uléhali velmi brzy, před sedmou, a pak začal lov skrze jejich sítě proti moskytům. Mohli jsme slyšet výsledek: „Ten byl velký!" – „Netrefil jsem ho," atd. Svou síť měli zakotvenou u naší sítě provazem a brouci ten provaz užívali jako most k naší síti, a tak jsme každé ráno také měli lov. Ale s povděkem musím říci, že se nikdy nedostali do našich postelí nebo lůžkovin a v naší části místnosti jich nikdy nebylo mnoho. Krysy a myši byly také v hojném počtu a bylo neuvěřitelné, jak se dostávaly do našich kufrů a cestovních kufříků.

Ačkoli nás v táboře bylo kolem šesti set, bylo tu jen velmi málo schopných lidí. Bylo zde mnoho starých lidí. Mr. M. ze Skotské biblické společnosti bylo myslím asi osmdesát let a mnoho dalších nebylo daleko za ním. Pak zde byl velký počet dětí. Myslím, že dívčí a chlapecká škola měly dohromady přes sto dětí. Také tu byly osamělé ženy. Ale v neposlední řadě bylo docela mnoho takových, kteří neměli rádi práci. Jeden z nich, když na něho jeden

pilný pracovník naléhal, aby se snažil udělat více své práce, řekl: „Připouštím, že nedělám nic, čemu se mohu vyhnout. Ale přemýšlím, jaký by byl výsledek, kdybych dělal za vás polovinu práce? Vy máte rád práci a hned byste si našel nějakou jinou práci, abyste vyplnil čas, a tak byste už nebyl vepředu; a já, který nerad pracuji, bych byl ubohý.“ Výsledek toho všeho byl, že nejtěžší část práce připadla poměrně malému počtu těch, kdo byli ochotni ji konat. Ale to byl, jak věřím, omyl, a někteří z nejlepších v táboře, jsouce podvyživeni a přepracováni, považovali za těžké nebo nemožné „come back“ (vrátit se zpět) nyní, když jsou propuštěni na svobodu.

KAPITOLA 12

Samotný tábor

DŘÍVE NEŽ POKROČÍM DÁLE v líčení příběhu „života v táboře“, měl bych se snad odklonit a pokusit se podat nějaký popis tábora samotného. Yangchow, kde byl umístěn, je velké město, ležící na západním břehu Grand Canal (Velkého kanálu), možná patnáct mil severně od velké řeky Yangtze. Ve dnech před válkou tam fungovala doprava autobusy z Yangchow k severní straně Yangtze proti městu Chinkiang, kde (jak si můžete vzpomenout) Grand Canal přetíná tu řeku. Yangchow je velmi staré město a před mnoha staletími v něm pravděpodobně byla nějaká známost evangelia. Říká se, že v tomto městě byly tři nestoriánské[7] kostely: možná před sedmi sty lety. Později tam byl guvernérem Marco Polo. Je to typické staré čínské město s úzkými ulicemi a čínskými obchody ve starém stylu; je tam i mnoho moderních obchodů. V nedávných letech bylo evangelium prvně přineseno do tohoto města Čínskou vnitrozemskou misií za velmi velkou cenu, uprostřed tvrdé opozice; ale evangelium zvítězilo a dnes je v něm více misií, které konají výborné dílo, a mnoho skutečných věřících v Krista. Po dlouhou dobu měla Čínská vnitrozemská misie svůj dům pro výcvik žen v Yangchow, jakož i jinou práci mezi Číňany. Baptistická misie konala také dobré dílo ve městě a baptističtí misionáři z Yangchow v dřívějších dnech byli mezi našimi nejlepšími zákazníky a

[7] nestoriáni – východní křesťanská sekta (podle zakladatele, cařihradského patriarchy Nestora) – převzato ze slovníku cizích slov.

našimi nejmilejšími přáteli. The American Church Mission se velmi angažovala ve vzdělávací práci a měla velké školy jak pro mladé muže, tak pro mladé ženy. Doktor Ancell s paní, kteří tam vybudovali toto dílo pro misii, byli, jak věřím, věrní a vážní křesťané. Takže je jen málo měst v Číně, kterým bylo více požehnáno jasným svědectvím o velkých pravdách křesťanství.

Japonci zabavili prakticky všechen misijní majetek v „okupovaném území" a užili ho pro kasárna, internační tábory nebo pro jiné účely, jak se jim hodilo. Byla tam jedna paní, členka Čínské vnitrozemské misie, estonské národnosti (jak myslím), a tedy neutrální. Statečně zůstala a pomáhala čínským křesťanům, jak byla schopná. Japonci zabavili budovy, kde žila, a ona byla přinucena sdílet chudý a malý čínský domek s čínskou křesťanskou rodinou. Ale její víra a odvaha nikdy nezakolísaly a ve chvíli, kdy po kapitulaci Japonců to mohla učinit, nás přišla navštívit v táboře, aby potěšila naše srdce.

Slovo „Compound" na východě zahrnuje jakékoli dané vlastnictví se všemi různými stavbami na něm. V Yanchow byly tři internační tábory, nazývané „Civil Assembly Centre 'A'" nebo zkráceně „C.A.C.'A'", „C.A.C.'B'" a „C.A.C. ,C'". Ke svému zármutku jsme shledali, že Miss Dear byla v „C.A.C.'A'", a nikdy jsme ji neviděli, ačkoli po mnoho měsíců byla internována v témže městě. Náš přítel Mr. M. W. byl také v tomto táboře, ale odjel domů na druhé repatriační lodi. Ten tábor byl umístěn v jednom compoundu Čínské vnitřní misie. Tábor ‚B' byl v baptistickém compoundu a my, „tábor ‚C'", jsme byli v American Church Mission Boys' Compoundu. To byl, jak si myslím, největší compound ve městě. Tábory ‚A' a ‚B' měly každý asi tři sta osob, zatímco my jsme měli šest set a později k nám bylo posláno dalších padesát Belgičanů z Tientsinu.

Pokusil jsem se zpaměti nakreslit plánek místa[8]. Kdyby mne někdy bylo napadlo, že by mohl k něčemu být, mohl bych mít u sebe plán jeho větší části v přesném měřítku. Ale tento podá určitý náhled na to, jak vypadal. Byly tam dvě brány. Přední byla na východní straně, jak je ukázáno. Ta byla velká a působivá. Byla tvořena dvěma velkými černými dveřmi, průchod branou byl pěkně pokryt a na straně ulice měla brána velmi impozantní vstup. Byla téměř pořád zavřena obrovským visacím zámkem a uvnitř u ní byla strážní budka. V úkrytu této brány v pozdějších dnech visela tabule s novinami, a tak když došly noviny, byl tam vždy velký nával.

[8] V českém překladu neotištěn s tím, že popis v tomto odstavci pro představu postačí (p. p.).

V jihozápadním rohu compoundu byla další, méně okázalá brána. Tento roh byl více méně mimo území obyvatel tábora a byl zvláštním dílem japonských strážců a úředníků. Kostel byl poměrně nová a pěkná budova. Sakristie byla užívána úřadem japonského velitele; prostor před oltářem byla táborová kancelář, přední díl hlavní části byla chlapecká škola a zbytek byl rozdělen na ubikace čínskými matracemi nebo záclonami, které vytvářely malé pokoje pro rodiny. Zabralo to mnoho měsíců hašteření a změn, než to nakonec vypadalo tak, jak to bylo popsáno. A tak to je se vším, co se pokouším vyprávět. Snažili jsme se vždy o něco, a to nefungovalo nebo se někdo do toho nehodil, a pak nastala snaha o něco jiného, až nakonec se zdálo, že se to trochu usadilo.

Japonci měli pro své užívání jednu dobrou, dvoupodlažní rezidenci. Nemocnice zabírala to, co si myslím, že byla největší a nejlepší z oddělených rezidencí. Někteří ze zaměstnanců tam žili a dole byl dobře navržený nemocniční sál pro muže. Nahoře bylo několik pokojů pro ženy a v podkroví byl rentgen a ubytování pro vedoucího a jeho rodinu. Zubař měl ordinaci v přízemí, kde byla také výdejna léků. A za hlavní budovou byla klinika a ordinace lékaře. Měli jsme jednu lékařku a tři lékaře a ti sklidili velké uznání za poměrně dobré zdraví v táboře. Myslím, že jsme všichni žasli nad operacemi prováděnými dr. Gillisonem za velmi primitivních podmínek, a myslím, že nebyla ani jedna, která by se mu nepovedla. Měli jsme dobrý tým ošetřovatelek a několik našich nejlepších děvčat pomáhalo kolem nemocnice. V závěrečné části naší internace měla nemocnice svou vlastní soukromou kuchyni se speciálními topiči a kuchaři.

Vedle nemocnice byl „Government House“, (správní dům), kde žil Mr. Grant s Mr. B., sekretářem tábora. Mr. B. později odešel a tohoto úřadu se ujal Mr. Parry. Nějaký počet dalších, kteří byli všeobecně považováni za velmi šťastné, zabíral zbytek domu, ačkoli ve skutečnosti nebylo moc na vybranou mezi různými budovami a místnostmi, poněvadž jsme všichni byli stísněni; a většina byla velmi unavena pohledem na ty, kdo byli tak blízko natlačeni na ně. Kdosi na tábor složil píseň. Myslím, že každý řádek začínal: „Už nikdy…“ Připomenu jeden řádek: „Už nikdy sdílet pokoj s TEBOU!“ (velký důraz na TEBOU). Bojím se, že to byl způsob, jak jsme všichni cítili. Byla tam jedna chodba, do které ústily malé pokoje, v nichž v každém bydlela jedna rodina sama. Obyvatelé těchto pokojů byli tak spokojeni sami se sebou, že tato chodba byla zbytku tábora známá pod familiárním jménem „Smug Alley“ (samolibá ulička).

Potom ve velkém bloku, tvořeném více budovami, byl zbytek nás ostatních. Budova označená „X“ byla třípodlažní budova. Zbylé obytné budovy byly dvoupodlažní. Jídelna byla ve staré školní kapli, dost pěkné jednopodlažní místnosti bez stropu. Bylo tam vzadu velké gotické okno, dost vysoko od podlahy, a dvojité dveře vpředu naproti němu. Výdejní okénko do úschovny nádobí, kterým byla podávána potrava a voda, jak přicházely z kuchyně, bylo prořezáno v postranní zdi na vzdáleném konci. Kuchyně, úschovna nádob, zásobárna a ohřev vody byly všechno jednopodlažní budovy, některé malé a ubohé. Stará, šedivá cihlová stěna, možná devět nebo deset stop vysoká, probíhala kolem compoundu a uzavírala nás v něm, a někdy působila, že jsme se cítili velmi „zavření“.

V táboře byli čtyři „ordinovaní“ muži, vybraní, jak se domnívám, British Residents‘ Association v Šanghaji, kteří byli pověřeni správou všech protestantských náboženských záležitostí. Mimo ně byli misionáři tři lékaři a většina ošetřovatelek, pokud ne všechny. Některé učitelky v dívčí škole byly také misionářky. Vedoucí chlapecké školy byl jeden z těch ordinovaných mužů, o kterých jsem se právě zmiňoval, a jiný byl učitelem angličtiny a dějepisu.

V táboře bylo mnoho římských katolíků, ale ze začátku tam nebyl žádný římskokatolický kněz. Jeden irský římskokatolický tesař jednal jako vůdce římských katolíků, dokud nepřišel kněz. Tento kněz byl člověk trochu více než středního věku a byl nejprve velmi horlivý v hledání konvertitů. Nebyl v táboře dlouho, když byl poslán pomocník. Tím byl mladý muž, narozený v Irsku, ale vychovaný a vystudovaný ve Spojených státech. Byl vysoký, tmavý, a ačkoli štíhlý, dobře stavěný. Byl to jezuita a úžasně nadšený u všeho, co dělal. Byl dobrým hráčem softbalu a do hry vkládal všechnu svou energii, jako činil i se vším, s čím přišel do styku. Častokrát ráno, když jsem krájel chleba ke snídani, jsem naslouchal, jak mluví ke svému stádu. Nemyslím, že někdy zapomenu zvláště na jedno jitro. Nevzpomínám si, jaká příležitost to zrovna byla, ale doufám, že na toho milého muže ani na jeho slova nikdy nezapomenu. Vysoký, tmavý a vychrtlý stál před shluknuvším se shromážděním, které bez dechu naslouchalo: jeho velké paže byly vztaženy k posluchačům, po jeho tvářích se koulely slzy. Sotva byste to nazvali kázáním! Myslím, že zapomněl, kde je: jeho slova přicházela útržkovitě, jak se zdála být puzena z jeho vlastního srdce. Mluvil o utrpeních a smrti Krista, Spasitele. Vyprávěl ten příběh tak, jak to může jen ten, kdo Ho miluje. A tu a tam se zastavil a naklonil se k lidem a téměř křičel a říkal: „A to všechno

bylo pro vás! To všechno bylo proto, že vás tak miluje!“ Zřídka kdy jsem se tolik těšil z lidských slov. To odpoledne jsem ho potkal, když chodil venku se skloněnou hlavou a vypadal smutně a sklesle. Vzal jsem ho za ruku a řekl jsem: „Jestliže nikdo jiný neměl potěšení z vašeho kázání dnes ráno, pak vám mohu o jednom povědět: mně udělalo dobře.“ Sevřel mou ruku, položil levou ruku na své srdce a řekl: „To všechno je tam, ale tato moje ústa to prostě nemohou vyslovit; a ti lidé, pro ty to není nic, ti se o to nestarají.“ Byl to milý a milovaný bratr v Kristu a věřím, že ctil Boží slovo a miloval Spasitele. Mnohokrát jsme se spolu procházeli a rozmlouvali, ale neodvážil se říci, že ví, že jeho hříchy jsou odpuštěny nebo že má věčný život: Ale když jsem se ho v zoufalství zeptal, zda ví, že Spasitel ho miluje, celá jeho tvář se rozzářila a odpověděl: „Ano, skutečně to vím, a vím, že já miluji Jeho.“

Ale byla tu jiná stránka, na kterou jsem hleděl se zármutkem. Nejenže ti ubozí lidé byli učeni, že není možné někdy s jistotou vědět, že jejich hříchy jsou odpuštěny Kristovým dílem, které vykonal na kříži, ale byli také učeni, aby se klaněli a modlili k ženě, bezmocnému stvořenému tvoru, jako byli oni sami. To je modlářství a Bible znovu a znovu mluví o klanění se člověku: *„Hleď, abys toho nečinil.“* (Zj. 19,10) Dlouhá řada lidí čekala na zpověď člověku. Srdci to činilo bolest, když vědělo, že šli ke špatnému knězi, zatím co ten Veliký Nejvyšší Kněz na výsosti na ně čekal nadarmo.

Jen jeden Kněz ti odpustit může,
anebo tě vyzvat: „Jdi v pokoji.“
Může povědět to: „Absolvo te,“[9]
a cele ulevit tvému srdci.

A ten Kněz může být znám podle ran na Svých rukou. I mši jsem viděl. „Nekrvavá oběť“, ale „bez vylití krve není odpuštění“. Ach, moji milovaní římskokatoličtí přátelé, jděte sami k Božímu slovu. Bůh vám ho dal a budete považováni za odpovědné za to, jak jste užili tento mocný dar. Nikdo, a je jedno, kdo to je, nemá právo vás odvracet od této nejvzácnější Knihy. Jděte a poznejte sami, co Bůh říká o těchto věcech. Kéž naleznete, jako nalezly miliony před vámi, pokoj, odpočinek i radost, která přichází z věčného odpuštění. Už žádné svědomí z hříchu a jisté vědomí o věčném životu. Tyto věci Bible jasně učí. Čtěte si ji sami. A pamatujte, že totéž Slovo říká: *„Vyjděte z něho, lide můj, abyste neobcovali hříchům jeho, a abyste nepřijali*

[9] „Dávám ti rozhřešení.“ – p. p.

z jeho ran." (Zjevení 18,4) Ale „otec" James, jak si sám přede mnou říkal, byl jedním z mých nejlepších přátel v táboře.

Každou neděli byly v protestantském kostele dvě služby, které konali střídavě nebo společně ti čtyři dříve zmínění muži. Tři z nich měli titul „reverend" a čtvrtý měl jiný titul. Byli jsme si navzájem z větší části cizí.

Vzhledem k abnormálním okolnostem, v nichž jsme se nalézali, jsme začali navštěvovat služby v kostele. Pro nás byly hlubokým zklamáním. Některé z nich byly morální proslovy, napomínající posluchače, aby dodržovali zákon. Mnoho „dobrých rad", ale žádné „dobré poselství". Jiné proslovy se více vyznačovaly výmluvností, ale byly naprosto prázdné čehokoli, co by ukazovalo hříšníkovi na Krista anebo pozvedalo srdce toho, kdo Jej miloval. Velmi nahodile jedním z těch čtyř bylo kázáno prosté evangelium a srdce byla rozehřátá, když naslouchala někomu, kdo sám věděl, co to je být ztracen a být nalezen: ale ten mluvil zřídka, a když mluvil, jeho slova byla více pro věřící než pro ty, kdo ještě nejsou spaseni. Jako všeobecné pravidlo měla kázání za danou věc, že všichni, kdo poslouchají, jsou opravdoví křesťané, ačkoli tomu tak zdaleka nebylo, a tak lidé byli ukolébáváni falešným pocitem bezpečí. Jak jsme toužili slyšet smělé, vážné, pravdivé varování, směřující ke ztraceným, o HŘÍCHU a jeho odplatě, a co to znamená jít dále bez Krista. Jak jsme toužili slyšet jasné, zvučné poselství o spasení jen skrze smrt Krista a o plném a slavném odpuštění i těm nejvíce provinilým skrze Jeho drahou krev! Krásné předobrazy byly popírány a zesměšňovány.

Byl organizován sbor, aby vedl zpěv. Jediným požadavkem pro členství byla ochota učit se hudbě. Zdá se, že nikdy nikomu nepřišlo na mysl, že Pán by mohl odmítnout chvály od těch, kdo Jej po celý týden otevřeně popírají; anebo že Christian Science, popírající Kristovo božství, diskvalifikuje své následovníky od tak vyvýšené služby.

Týden za týdnem bylo slyšet: „Věřím v odpuštění hříchů." Ale nikdy, pokud jsem si všiml (s jednou výjimkou, o které jsem se zmínil), nikdo nikdy posluchačům neřekl, jak mohou mít své hříchy odpuštěny. Nikdy mluvící nevydal svědectví o tom, že jeho hříchy jsou odpuštěny, a než byl tábor ukončen, bylo otevřeně učeno, že se rouhá každý, kdo tvrdí, že má jistotu odpuštění hříchů, anebo že vlastní věčný život.

Příležitost života byla ztracena,
a hladová ovce nenasycena.

KAPITOLA 13

Co říkají Písma

PŘIPOUŠTÍM, ŽE TO JE SMĚLÁ VĚC, aby hříšník řekl: „**Vím**, že všechny mé hříchy jsou odpuštěny. **Vím**, že mám věčný život. **Vím**, že jsem spasen.“ Je to tedy rouhání, pronášet takové jisté výroky? Může můj čtenář sám o těchto věčných věcech říci: **„Já vím!“**?

Jednou v neděli večer v táboře, když tyto požehnané pravdy byly ve veřejné diskusi popírány, povstal jeden křesťanský muž a učinil jasný výrok, že pro sebe o těchto věcech ví, a dále prohlásil, že Pán chce, abychom je **věděli**, neboť Bible říká: *„Toto jsem napsal vám, kteří věříte ve jméno Syna Božího, abyste věděli, že máte věčný život.“* (1. J. 5,13) Zvonec pro večerní žemli začal v tu chvíli zvonit, a když jsme vycházeli z jídelny, abychom si šli lehnout, bylo slyšet jednoho obchodníka, jak říká: „Dal bych vše, co mám, abych to mohl říci.“ Čtenáři, můžeš **ty** říci: **„JÁ VÍM!“**?

Možná, že se zeptáš: Jak to mohu **vědět**?

Jednoho dne přišla k Pánu Ježíši jedna špatná žena. Přečti si celý ten příběh v sedmé kapitole Lukášova evangelia. Pán o ní řekl, a ona to slyšela: *„Její mnohé hříchy jsou odpuštěny.“* A potom se obrátil k ní a řekl: *„Jsou ti odpuštěny hříchy.… Tvá víra tě zachránila. Jdi v pokoji.“* Ptám se vás: **Věděla** ta žena, když šla domů, že její hříchy jsou odpuštěny? **Věděla**, že je zachráněna? Jestliže věřila slovům Pána Ježíše Krista, s jistotou nemohla **nevědět** o těchto věcech. Naprosto stejným způsobem **ty**, milý čtenáři, můžeš **vědět** zcela jistě, že **tvé** hříchy jsou všechny odpuštěny, že **ty** máš věčný život. Drahá Kristova krev učinila smíření za naše hříchy a Boží slovo nám dává vědět, že ony zmizely.

Náman Syrský kdysi pyšně řekl: *„Řekl jsem u sebe…“* (2. Královská 5,11). Dnes tu jsou zástupy takových, kteří jsou dokonale spokojeni se svými myšlenkami. Ale o něco později se Náman pokořil a poddal se Božímu způsobu očištění; a potom s pokorným a vroucím srdcem volá: *„Aj, již jsem poznal…“* (15. verš)

Pavel mohl říci: ***„Vím**, komu jsem uvěřil, a jist jsem tím, že mocen jest toho, což jsem u něho složil, ostříhati až do onoho dne.“* (2. Timoteovi 1,12)

A opět: *„Protož já tak běžím, ne jako v **nejistotu.“*** On **věděl**, kde jeho běh končí.

Ale nestačil by mi čas k tomu, abych pověděl o všech svatých Starého i Nového zákona, kteří svědčili a volali: ***„Vím…“***

Apoštol Jan rád opakoval ta slova: *„Vím“*, nebo *„Víme.“„My víme, že jsme přeneseni ze smrti do života.“* (1. J. 3,14) *„Víme pak, že když se ukáže, podobni jemu budeme; neboť viděti jej budeme tak, jak jest.“* (1. J. 3,2) *„Psal jsem vám… abyste věděli, že máte věčný život.“* (1. J. 5,13) Ale přečti si celou První epištolu Jana a nemyslím, že budeš opět pochybovat o tom, že můžeme **vědět** tyto Boží požehnané pravdy.

Může být módní v těchto dnech **myslet** nebo **doufat**. Může to **znít** pokorně, když je nazýván rouháním výrok: „Vím, že mám věčný život.“ Je-li tomu tak, pak všichni apoštolové byli rouhači. Neřekl by Pán takovým vůdcům dnes, co kdysi řekl jim podobným: *„Protož vy velmi bloudíte.“–„Proto bloudíte, že neznáte Písem ani moci Boží.“*

Ale možná že se přece zeptáš: „Jak to **já** mohu vědět o sobě?“ Můžeš to vědět, když se bez omezení obrátíš na pouhé Boží slovo, aniž by k němu bylo něco přidáno nebo od něho něco ubráno. Vezmi jedno z Kristových vlastních zaslíbení. Vezmi, které chceš, třeba Jan 6,47, neboť to má před sebou Kristovu vlastní milou záruku: *„Amen, amen pravím vám: Kdo věří ve mne, má život věčný.“* Kristus nezaslibuje, že budeš **cítit**, že ho máš, ale zaslibuje ti, že ho **máš**, jestliže v Něho věříš. **Já** například věřím v Pána Ježíše Krista. Ptám se tě: Mám **já** věčný život nebo ho nemám? Kristus sám odpovídá slovy *„Amen, amen“* na začátku té odpovědi a říká, že **já mám** věčný život. Je to rouhání, říci: „Děkuji Ti, Pane Ježíši, věřím Tvému Slovu. Mám věčný život.“? Není spíše rouháním odmítnout věřit Kristovým jasným slovům? O takových lidech Bůh říká, že Ho činí lhářem, a jinde: *„… nevěřícím… díl jejich v jezeře, které hoří ohněm a sírou.“* (Zjevení 21,8)

Ale než tato velká otázka ohledně jistoty známosti odpuštění hříchů a jistoty spasení vyvstala, jednou v neděli ráno jeden z mluvících učinil během služby znevažující poznámku, týkající se Starého zákona. Potom jsem šel k němu a upozornil jsem ho, že kdyby se taková věc měla opakovat, nemohl bych ho přicházet poslouchat. Byl to člověk, ke kterému jsem byl velmi přitahován. Doufal jsem, že skutečně ví, co to je být znovuzrozen. A velmi mne bolelo, že mluvil tak, jak to učinil. Následující neděli ráno mluvil dokonce ještě ne-

uctivěji, než to udělal předchozí týden, a opět zlehčil pravdu Starého zákona. Nemohu říci, zda vzal mé varování jako výzvu, anebo zda tak mluvil, aniž by si vlastně uvědomoval, co dělá, ale tak se to stalo. Šel jsem k němu ihned po službě a řekl jsem mu, že už ho znovu nemohu poslouchat. Zdál se být velmi překvapen a řekl mi, že mu právě někdo pověděl, že jeho kázání bylo jistě inspirováno. Málem jsem mu odvětil, že jsem si to myslel také, ale že bylo inspirováno od ďábla, ale jevilo se mi bezúčelné diskutovat dále o té věci. Dobře uděláme, když budeme pamatovat, že to byl ďábel sám, kdo první přišel s pochybností o Božím slovu; a od té doby dělá toto dílo pořád (1. Mojžíšova 3,1). *„Vzepřete se ďáblu, i uteče od vás."* (Jakuba 4,7) Nikdy, nikdy se s ním nedohaduj ani se nepři: on je mnohem chytřejší než ty nebo já. Vzepři se mu, a on uteče.

Jaká útěcha je vzpomenout si, že: *„Zná Pán ty, kteří jsou jeho."* Není na nás, abychom vynášeli soud o tom, zda někdo patří či nepatří Pánu. **Naše** odpovědnost je jasně ukázána ve větě, která následuje: *„Odstup od nepravosti každý, kdo vzývá (jmenuje) jméno Kristovo."* (2. Timoteovi 2,19) Tyto dva výroky tvoří Boží „pečeť". Na jedné straně je Boží neomylná známost o každém: *„Zná Pán ty, kteří jsou jeho."* A na druhé straně je mi objasněna má cesta: *„Odstup od nepravosti."* To jsme se snažili dělat, když jsme nyní ukončili všechny styky s „církví" a jejími službami.

Učiníme dobře, když zvážíme postoj našeho Pána Ježíše Krista ke Starému zákonu. Když budete číst Evangelia, uvidíte, že vždy a pokaždé dával důvěru celému Starému zákonu, že je pravé Boží slovo. Věřil mu celému. Ale více než to, vždy uznával **autoritu** Božího slova, jak je toto slovo v celém Starém zákoně, i jeho pravdu. Viz, jak se před ním skláněl, když byl v pokušení. Jeho odpověď ďáblu v každém případě byla: *„Psáno jest."* A v každém případě byl vítězem.

Všimni si také, co říká o Mojžíšových písmech, která jsou dnes tak popírána: *„Kdybyste věřili Mojžíšovi, věřili byste i mně; nebo on o mně psal. Ale poněvadž jeho písmům nevěříte, i kterak slovům mým uvěříte?"* (Jan 5,46-47) Anebo opět: *„Poněvadž Mojžíše a proroků neposlouchají, aniž byť kdo z mrtvých vstal, uvěří jemu."* (Lukáš 16,31) Když máme tyto části Písma před sebou, nevidím, jak kdokoli, kdo odmítá věřit Mojžíšovým knihám (prvním pěti knihám Starého zákona), má nějaké právo se vůbec nazývat křesťanem nebo říkat, že věří v Pána Ježíše. Mysleli byste si, že vám věřím, že vám dů-

věřuji, když bych odmítal věřit tomu, co říkáte, a posmíval bych se pravdivosti vašich výroků? Jestliže pouhý člověk by netoleroval takové pokrytectví, domníváte se, že Pán Ježíš Kristus to bude tolerovat? Nemyslím, že jakýkoliv člověk, jenž popírá pravdu kteréhokoli výroku v Mojžíšových knihách, má nějaké právo chtít, abych ho uznával za křesťana. Bůh ví, zda takový člověk je či není „Jeho", ale takový nejedná jako věřící.

Ale Starý zákon rád vydává svědectví sám sobě. Čteme snad v Shakespearovi nebo Miltonovi: „Takto praví Hospodin?" Dělali si tito pisatelé nárok, že jejich slova jsou slova samého živého Boha? Ale takový nárok si činí Starý zákon vždy znovu: *„Nejpřednější věc slova tvého jest pravda, a na věky trvá všeliký úsudek spravedlnosti tvé."* (Žalm 119,160) Verš, který mnohokrát posílil mé srdce proti útokům nepřítele, je Žalm 12, verše7 a 8: *„Výmluvnosti Hospodinovy jsou výmluvnosti čisté…, budeš ostříhati **každého** od národu tohoto až na věky."*

Dříve než opustíme tyto první dny v táboře, které vzbudily takové hořké nepřátelství, mohlo by být dobré položit několik otázek. A je dobré pamatovat, že jen Boží slovo má právo dát odpověď.

Předně: Je to chybné, kázat zákon jako prostředek pro obdržení spravedlnosti před Bohem?

Ano, jistě to je špatné, neboť Bible říká: *„Protož ze skutků zákona nebude ospravedlněn žádný člověk před obličejem jeho; nebo skrze zákon poznání hříchu."* (Římanům 3,20) *„Nebývá člověk ospravedlněn ze skutků zákona, ale skrze víru v Ježíše Krista…, protože nebude ospravedlněn ze skutků zákona žádný člověk."* (Galatským 2,16)

Za druhé: Nebylo to správné, dávat od řečnického stolku rady neobráceným lidem ohledně dobrého způsobu života?

Bylo to právě tak neužitečné, jako dávat dobré rady mrtvým na hřbitově. Bible říká: *„I vás obživil mrtvé ve vinách a hříších."* (Efezským 2,1) Není nutná reformace, ale znovuzrození. Pán Ježíš říká: *„**Musíte** se znovu zroditi."* (Jan 3,7)

Za třetí: Mělo těch šest mužů, kteří si nárokovali autoritu, skutečně autoritu Božího slova, aby řídili Boží věci v táboře?

Kdybychom, oni a my, byli Židé a žili před dvěma tisíci roky, snad by v Bibli našli nějakou autoritu pro své nároky. Ale nyní vyznáváme, že jsme křes-

ťané, a tak se musíme obrátit k Novému zákonu, abychom obdrželi směrnice ohledně křesťanského jednání. Pokud si jsem vědom, v celém Novém zákoně není jediné slovo, které by jim dávalo nějakou částečku oprávnění pro autoritu, kterou si osobovali. Ve Třetí epištole Jana čteme o muži jménem Diotrefes, který si osoboval podobné postavení, a Duch Svatý ho odsuzuje velmi tvrdou řečí, když dodává: *„Nejmilejší, nenásleduj zlého, ale dobrého.“*

V tomto spojení by mohla některé čtenáře zajímat slova biskupa Lightfoota (The Christian Ministry), slova, která jsou zcela schválena biskupem Westcottem: „… Stalo se nezbytným ustanovit speciální úředníky. Ale kněžské funkce a výsady křesťanského lidu nikdy nejsou považovány za přenášené nebo i jen delegované těmto úředníkům. Jsou nazýváni správci nebo posly Božími, služebníky církve a tak podobně. Ale kněžský titul jim nikdy nebyl svěřen. Jedinými kněžími pod evangeliem, označenými v Novém zákoně jako takoví, jsou svatí, členové křesťanského bratrstva (1. Petra 2,5-9; Zjevení 1,6; 5,10; 20,6).“

„Jako jednotlivci jsou všichni křesťané stejně kněžími. Jako členové korporace mají své různé úřady. Podoba s lidským tělem, kde každý úd nebo orgán vykonává své vlastní funkce a kde zdraví a růst jsou podporovány harmonickým, ale odděleným působením každé části, byla sv. Pavlem zvolena, aby představovala pokrok a působení církve. Ve dvou oddílech, psaných ve dvou různých částech jeho apoštolského působení, krátce shrnuje úřady v církvi s odvoláním na tento obraz. (1. Korintským 12,28; Efezským 4,11)… V obou se naprosto mlčí o kněžských funkcích. Neboť ani nejvyšší úřad v církvi, nejvyšší dar Ducha nedal žádné kněžské právo, které by nepožíval nejpokornější člen křesťanské komunity.“[10]

Za čtvrté: Dává Boží slovo v přítomné době vzniknout dvěma třídám: kléru a laikům?

Jistěže nedává, jak to tak jasně vyplývá i z výše uvedených citátů. Naopak: Nový zákon učí, jak jen je to možné, jasně, že **nyní** je každý pravý věřící knězem a může směle přicházet do Boží přítomnosti skrze Ježíšovu krev (Židům 10,19). Všichni praví křesťané nyní patří ke „královskému kněžstvu“ (1. Petra

[10] V těchto citátech jde zřejmě o ukázání, že i jmenovaní biskupové měli správný názor o kněžství všech skutečných křesťanů. V 1. Kor. 12 i v Ef. 4 jde o dary, nikoli o úřady.(-p. p.)

2,9). *„Ježíš Kristus… učinil nás krále a kněží Bohu a Otci svému.“* (Zjevení 1,6) Všichni mají Apoštola a Nejvyššího kněze, Krista Ježíše (Židům 3,1). Žádný jiný kněz nemá nejmenší právo přicházet mezi Boha a mou duši. Nyní mohu směle přicházet k trůnu milosti (Židům 4,16). A tak může přicházet také každý jiný pravý věřící.

Je pravda, že Kristus dal Svým služebníkům různé dary, tak jak se Mu líbilo, ale i nejslabší věřící má skrze Ježíšovu krev právo se smělostí vcházet do svatyně svatých; a nejstarší a nejpokročilejší nemá více privilegované postavení. Trochu si myslím, že učení a skutky Mikulášenců (význam: „vítězící nad lidem či laiky“; Zjevení 2,6.15) se vztahují ke stejné zlé praxi, jejímž předchůdcem byl Diotrefes. Kristus o nich říká: *„…kterýchž i já nenávidím.“*

Idea nějakého kněze, kléru, služebníka (nebo ať má jakékoli jméno), který má přijít mezi Boha a lidi, úplně podkopává autoritu Ducha Svatého a Krista uprostřed Jeho lidu, jak je to zaslíbeno ve dvacátém verši osmnácté kapitoly Matoušova evangelia a jak je to ukázáno v Epištole Korintským. Tam čteme: *„Pakli by jinému tu přísedícímu zjeveno bylo, první mlč. Nebo můžete všichni, jeden po druhém prorokovati, aby se všichni učili a všichni se potěšovali.“* (1. Korintským 14,30.31) Dovolte mi zeptat se: Jak toto může být prováděno, když je tam činný kněz nebo člověk z kléru? Jak víte, bylo by to naprosto nemožné.

A co užívání šatů a oděvů ke kázání evangelia? Dělali to apoštolové? Provozovala prvotní shromáždění Nového zákona pěvecké sbory a instrumentální hudbu?

Nadarmo hledáme v Novém zákoně takové vnější tělesné atrakce. Tyto věci jsou vypůjčeny od židovství nebo od pohanství. Pokud se týká učení Božího slova, nemají absolutně žádné místo v pravém křesťanství dnes. Jsou jako ty „dny“, které se měly „zachovávat“, které Duch Svatý nazývá *„mdlé a bídné živly“* (Galatským 4,9). Pán jedná se všemi takovými věcmi s krajním opovržením. Bůh nyní hledá velebitele, kteří se Mu budou klanět v duchu a v pravdě (Jan 4,23).

Mají tito muži Boží autoritu, aby se nazývali „otci“ nebo „reverendy“ nebo podobnými tituly?

Naopak, Písmo jasně říká: *„A otce nenazývejte sobě na zemi.“* (Matouš 23,9) Čtení řeckého textu v tomto oddílu (Nestle: Nový zákon) je velmi poučné. To zní: *„Nebuďte nazýváni rabbi,* (rabbi znamená učitel), *neboť Jeden je váš*

učitel, ale vy jste bratři. A nenazývejte žádného člověka otcem na zemi: neboť jeden je váš Otec, ten nebeský. Ani nebuďte nazýváni vůdci: protože jeden je váš vůdce: Kristus.“

Všimni si: Za svého Otce máme nebeského Otce.

Za svého Vůdce máme Krista.

Koho máme za svého Učitele?

V tomto oddílu nám Pán neříká, kdo má být tím velkým Učitelem, ale jen o několik dnů později Svým učedníkům, když byli sami, zjevil to tajemství, když řekl: *„Utěšitel pak, ten Duch svatý, kterého pošle Otec ve jménu mém, on vás naučí všemu.“* (Jan 14,26)

Tak nalézáme tři Osoby Trojice, jak se angažují v péči o nás: Otce, Vůdce, Učitele. A nikdo na zemi nemá žádné právo svévolně si tyto tituly přivlastňovat. *„Svaté a hrozné jest **jméno jeho**.* (***Jeho jméno** je svaté a vzbuzuje bázeň. –/ČSP/*)" (Žalm 111,9) A přece si mnozí se zalíbením kladou „reverend“ před **své vlastní jméno**! Duchovně smýšlející člověk, jenž měl lidské oprávnění užívat tento titul, kdysi poznamenal: „Jaký je to ohavný titul!“

Možná, že se některý čtenář v údivu zeptá: Co mám dělat? Kam mám jít? Učedníci se kdysi velmi podobně ptali: *„Kde chceš, ať připravíme /beránka/?“* Byl to poslední beránek – fáze, a první večeře Páně. Pán odpověděl: *„Aj, když vcházeti budete do města, potká vás člověk, džbán vody nesa. Jděte za ním do domu, do kterého vejde. A díte hospodáři toho domu: Vzkazuje tobě Mistr: Kde jest síň* (v řečtině je v Marku 14,14: *můj pokoj pro hosty*)*, kde budu jísti beránka s učedníky svými? A on vám ukáže večeřadlo /horní místnost/ veliké podlážené /vybavené/. Tam připravte.“* (Lukáš 22,9-12) Není to podobenství pro tebe a pro mne, jestliže jen máme oči, abychom je viděli? Sotva děláme chybu, když myslíme, že:

Muž se džbánem vody představuje Ducha Svatého.

Voda představuje Boží slovo.

Džbán představuje nádobu, nebo osobu, užitou k přinášení toho Slova.

Velká místnost nám říká, že tam je místo pro všechny.

Horní místnost nám mluví o tom, že byla oddělena od světa a jeho cest.

Vybavená místnost nám říká, že tam je vše potřebné.

Umyvadlo (jediné „vybavení“, které je zmíněno jménem[11]) nám mluví o potřebě očištění od poskvrn na cestě, když vstupujeme do toho svatého místa.

KAPITOLA 14

Tiché svědectví

NEBYLI JSME V TÁBOŘE mnoho dní a už se ukázalo, že v celé té velké společnosti Britů je sotva nějaká stopa o poznání a uznávání Boha. Zdálo se, že velká většina nemá žádný, anebo jen malý zájem o svého Učinitele. Uprostřed těch, kdo na sebe vzali jméno Krista, byla velká dělicí čára, oddělující malý ostatek těch, kdo cele věřili v Boží slovo, od velké většiny těch, u nichž se zdálo, že se více zaměstnávají tím, čemu **nevěří**, než čímkoli jiným.

Do toho malé ostatku, který byl tak úzce poután k sobě, byli zahrnuti Mr. a Mrs. P. a jejich asi čtrnáctiletá dcera C., která už v tomto věku byla vyšší než oba její rodiče. Mr. P. byl starý přítel, kterého jsme znali a milovali po mnoho let. Byla tam Mrs. S., která pro nás byla cizí, ale to netrvalo dlouho. Byla starší než my ostatní a byla na cestě domů, aby šla do penze, když byla zadržena válkou. A jak vděčni byli mnozí, že Bůh takto řídil její stezku! Ona a její manžel byli vznešenými pionýry díla v Severní Číně. On zemřel před mnoha lety na srdeční infarkt, když předtím pokřtil nějaký počet nově obrácených. Mnoho trpěl pro Krista a podlomil si tak zdraví; a Mrs. S. sama věděla dobře, co je být bit pro Jeho jméno! Bylo málo takových, k nimž jsme všichni tak velmi byli přitahováni, jako k těmto drahým svatým, a jednou z radostí a odměn za tyto dny v táboře bylo, že jsme ji mohli poznat. Byli tam jiní, které bych rád jmenoval, ale od začátku těchto několik málo zmíněných se v sobotu večer setkávalo v našem pokoji, a tam jsme vylévali společně svá srdce a říkali našemu Pánu o věcech, kvůli kterým jsme se tak velmi rmoutili.

Za starých dnů, před válkou, bylo jedním z našich zájmů v Book Roomu vyhotovovat iluminované (umělecké, okrasné) texty. Tato část našeho konání se rozrostla do takových rozměrů, že náš umělec byl stále zaměstnán. Když Japonsko napadlo Brity a Američany a my jsme museli propustit naše lidi,

[11] Jan 13 – p. p.

umělec šel do svého domova v Kashingu, nějakých sto mil od Šanghaje. Stále ještě docházely nějaké objednávky na texty a práce s jejich přípravou spadla na mne. Měli jsme ještě k dispozici asi jeden a půl role kreslicího papíru, ale jednou, když jsem šel domů z práce, se mi zdálo, jako kdyby nějaký hlas řekl: „Jdi a kup kreslicí papír.“ Poslechl jsem toho volání a ihned šel do obchodu, kde jsem vždy nakupoval. Koupil jsem dvě role, každá měla dvacet yardů, za něco méně než $80.00. O několik týdnů později žádal tentýž obchod za roli $600. Také jsem byl nucen koupit více barev, což mne dosti zlobilo, poněvadž peněz bylo všeobecně málo. Užívali jsme jen barvy britské, poněvadž byly na slunci stálejší než barvy vyrobené v Číně. Jediné britské barvy, které byly k dostání, byly ve velkých tubách a stály mnoho peněz. Poněvadž se tyto tuby těžko prodávaly, obchod mi je laskavě dal za velmi nízkou cenu. O několik týdnů později byly téměř neocenitelné. Koupil jsem několik kusů čínského inkoustu (tuše) výtečné kvality, zvláště zabalené a popsané „For Export“. Ale protože se pak žádný export nekonal, byly také prodány za velmi nízkou cenu. Koupil jsem zásobu nejlepších čínských štětečků, jaké jsem mohl dostat, a tak jsem byl připraven dělat zbylé texty místo našeho umělce. Nevěděl jsem, že to všechno bylo Boží opatření pro život v táboře. Ale všechny tyto věci jsem si vzal s sebou, kromě jedné role papíru, kterou jsem nechal u jednoho čínského přítele a dal ji poslat o rok nebo o něco později do tábora.

Když jsme se rmoutili a modlili se kvůli poměrům v táboře, přišla mi myšlenka, že by mohl mluvit nějaký text, když nebyla příležitost pro naše rty, aby pro Krista mluvily veřejně. A když naprosto všude chybělo soukromí, bylo těžké vést vážný rozhovor byť i jen s jednotlivcem. Jídelna se zdála být nejlepším místem pro vyvěšení takového textu. Zmínil jsem se o velkém gotickém okně na konci místnosti vysoko nad podlahou. A zdálo se, že právě pod tímto oknem, které stálo v čele celé místnosti, je ideální místo pro umístění textu. Dobře jsem věděl o bouři, kterou to vyvolá, a z toho důvodu jsme to učinili zvláštním předmětem modlitby, aby nám byla dána ta správná slova. Zvolený text zněl:

OTČE NÁŠ,

kterýž jsi v nebesích,

posvěť se jméno tvé.

* * *

Chléb náš vezdejší dejž nám dnes.

Text byl, pokud si vzpomínám, téměř pět stop dlouhý a necelé tři stopy na výšku. Byl proveden v barvách modré, karmínové a zlaté, písmena byla stínována šedě nebo hnědě. Písmo bylo Old English a kapitálky Gothic. Jediné místo, kde bylo možné pracovat, bylo na mé posteli, ale měl jsem staré kreslicí prkno, a to byla velká pomoc.

Věděli jsme, že by bylo zbytečné žádat u táborového výboru o svolení vystavit takový text. Nikdy by to nedovolili. A tak večer co večer, jak dílo na textu pokračovalo, vykonávané pokud možno potají, malá společnost věřících se scházela k modlitbě, aby se toho Pán ujal a způsobil, aby text mohl přijít na vybrané místo a aby ho nikdo nesměl odstranit. A jak Bůh bohatě odpověděl na tyto modlitby, způsobem vyšším, než jsme uměli prosit nebo si myslet, poví zbytek příběhu, který chci vyprávět.

Trvalo mi něco přes tři týdny, než jsem text dokončil. Chtěl jsem, aby se poprvé objevil v neděli ráno. V sobotu večer v době večeře zbývaly už jen dvě nebo tři hodiny práce, a tak když náš předseda Mr. Grant jedl večeři, zeptal jsem se ho, v kolik hodin ráno vstává. Asi si myslel, že jsem velmi neslušný, ale laskavě odpověděl, že je vzhůru každý den v šest. A tak jsem ho požádal, zda by se nemohl se mnou sejít v jídelně druhý den několik minut po šesté. Souhlasil a já jsem spěchal zpět, abych dokončil svůj text včas. Malá společnost se shromáždila jako obvykle, aby to poručila péči Pána, neboť jsme se vydávali na běh, o kterém jsme věděli, že bude bouřlivý. Právě když jsem dokončil poslední tahy na textu, rozlil jsem dva velké fleky černého inkoustu na jednom konci nad několik písmen. Byla zrovna doba zjišťování přítomnosti, a potom se zhášela všechna světla.

Byl jsem téměř zoufalý, ale věděl jsem, že můj kreslicí papír je velmi dobrý a vydrží mnoho škrabání. Rozsvítili jsme svíčku a hodinu či více jsem na tom pracoval, až škoda byla napravena a znečištění nebylo vidět. Někdy jsme se snažili zapálit v noci svíčku pro nějakou zvláštní potřebu, ale vždy na nás strážní křičeli a obraceli své světlomety do našeho pokoje. Jednou v noci dokonce přišli s puškami, dupali svými těžkými botami a nevím, co by nám udělali, ale jen si spletli pokoj a šli ke dveřím našich sousedů. Ti měli dveře zavřené a spali tak zdravým spánkem, že to stráže vzdaly jako omyl. Potom samozřejmě už nebylo nikde vidět světlo. Ale ten večer, kdy jsme museli dokončit text, jsme neměli vůbec žádné potíže a ani se o nás nepředpokládalo, že bychom měli světlo, kdybychom je potřebovali.

Druhý den ráno kolem půl šesté jsem byl dole v jídelně a text jsem dobře přišpendlil připínáčky. Mr. Grant přišel krátce potom a já jsem ho pozoroval, abych viděl, jaký verdikt vynese. Věděl jsem, že to je čestný muž a věděl jsem, že od něho uslyším slova většího pochopení než od táborové rady. Několik minut nemluvil a pečlivě si to prohlížel. Nakonec jsem se zeptal: „Může to zůstat?“ Opět čekal, a potom odpověděl: „Proč ne? Ano, může to zůstat. Je to uctivé a dobře udělané. Může to zůstat.“ Rozhodl jsem se kout železo, dokud je žhavé a zeptal jsem se: „Mohu udělat také jeden na druhý konec místnosti?“ – „Ano,“ odpověděl, „udělejte tam také jeden. A přijďte do kanceláře, kde budete mít prostor a stůl k práci, a dělejte to tam.“ Mohl jsem se jen sklonit v děkování, když se Mr. Grant vrátil do svého pokoje.

Jak jsem vám pověděl, mou povinností bylo krájení chleba pro snídani, což často znamenalo začít o půl šesté; a potom nalévat vodu a čaj pro snídani. Nový text byl právě nad našimi hlavami. Bylo velmi zajímavé poslouchat poznámky, když jsme nalévali. „Co to je?“ – „Kdo to udělal?“ – „Sundejte to!“ – „Ach, to tam visí jen proto, že dnes je neděle, zítra to bude dole; nestarejte se o to.“ – „Kdo to tam dal bez dovolení?“ – „Brzy uvidíme.“ A jen občas poznámka ocenění od někoho, kdo miloval a ctil Boží slovo.

Jeden člověk řekl: „V tomto táboře nemůžete mít pověšený takový text, tady se příliš mnoho nadává.“ Je pravda, že zde bylo slyšet mnoho špatných řečí ve všech směrech, ale mohl jsem jen poznamenat, že v tom nevidím rozumný důvod pro sundání textu. Jestliže je pravda, že text a nadávání nejdou k sobě, proč se nevzdat nadávání?

Požádal jsem Mr. Granta, aby se nezmiňoval, kdo to udělal, a po několik dní to zůstalo tajemstvím. Jak se očekávalo, způsobilo to velké pohnutí. Táborový výbor o tom diskutoval a neschválil to kvůli urážce, kterou to způsobí katolíkům a Židům. Katolíci odpověděli prostřednictvím svého vedoucího (o němž jsem se zmiňoval), který ke mně přišel a řekl: „Ten text má jen jednu chybu.“ – „Jakou?“, zeptal jsem se. „Potřebuje rám. Když najdete dřevo, já jsem tesař a udělám rám, a potom budou všichni vědět, že to nejsou katolíci, kdo mají námitky proti textu.“ Jediné použitelné dřevo byl plát z rámu mé postele, ale bylo to velmi tvrdé dřevo s pěknou politurou. Židé poslali malý výbor tří s jejich modlitební knihou, aby ukázali, že každé slovo v textu je v jejich modlitební knize a aby řekli, že se jim text líbí a doufají, že zůstane na stěně. V táborovém výboru opět vyvstala ta otázka a byla řečena velmi silná slova proti textu se snahou vynutit si, aby byl sejmut. Mr. Grant se

chystal pokusit se ho bránit, když si v radě vzala slovo jedna paní obchodnice. Nebyl jsem přítomen, ale bylo mi řečeno, že když skončila, pak poté, co řekla odpůrcům, co si o nich myslí, nebyl nikdo, kdo by se odvážil k tomu něco říci. A opět jsme se sklonili s děkováním. Ale text pro druhý konec místnosti byl zakázán.

Mohlo to být několik měsíců po tom všem, a každý si na text zvykl, když se rozhodlo, že se bude hrát divadelní hra. Ta se konala v jídelně. Z pekárny byly vypůjčeny stoly (pořádně těžké) a byly sestaveny jako jeviště hned pod textem. Nějak cítili, že ten se dost dobře nehodí ke hře, a tak ho sundali a strčili do kouta místnosti. Druhý den ráno byla místnost uklizena, stoly byly vráceny do pekárny, ale text byl ponechán v koutě místnosti. Když jsem ten den ráno přišel krájet chleba, smutná odpověď zněla: „Dnes nebude žádný příděl chleba; pekárna nedodala." (Myslím, že neměli mouku.) Chléb byl skutečně náš základ života, a když nebyl ničím nahrazen, měli jsme hlad. Mnohou noc předtím jsem se probouzel hlady a byl jsem po celé hodiny neschopen usnout. Ale nyní to bylo horší. Každý to cítil a druhý den to bylo to samé. Když přišel třetí den a stále nebyl žádný chléb, propuklo reptání a přes celý tábor bylo slyšet: „To je kvůli tomu textu. Sundali text: ‚Chléb náš vezdejší dej nám dnes', a od té doby nemáme chleba." Kdosi jiný se dal slyšet: „Ten text je náš maskot. Musíme ho zase pověsit."

City v táboře se tak vzedmuly a my jsme všichni měli takový hlad, že nakonec právě ti, kteří text sundali, byli přinuceni ho pověsit zase zpátky.

Prošlo několik měsíců a v táboře se zase hrála hra. Uspořádání bylo jako předtím, ale tentokrát byly před text dány těžké záclony a na ně byl přišpendlen velmi dobře namalovaný obrázek vah a meče, představující „Spravedlnost". Další den bylo vše uklizeno kromě záclon s přišpendleným obrázkem vah a meče, takže text nebylo vidět.

A zase nebyl chléb. Myslím, že tentokrát nebyly dodány kvasnice, a když jsme si přišli pro svůj obvyklý denní příděl chleba, obdrželi jsme smutnou zprávu: „Dnes chleba není." V průběhu toho dne, když jsme byli nuceni se zabývat váhami a mečem, moje žena poznamenala, že obraz skýtá pozoruhodně dobrou příležitost, kterou bychom neměli nechat minout. A tak druhý den, když jsme přišli dolů pro příděl ke snídani (ale bez chleba), objevily se nad váhami a mečem dva řádky:

„T E K E L"

„Zvážen jsi na váze, a nalezen jsi lehký."

(Daniel 5,27)

Viděl jsem úsměv Mr. Granta, když přišel, aby dostal svou snídani, a když procházel, zašeptal mi: „Vidím, že jste oportunista.“ Odpověděl jsem: „Rozumíte tomu?“ – „O yes, dokonale tomu rozumím,“ odpověděl. Ale jak můžete uhodnout, většině tábora se to nelíbilo tak jako Mr. Grantovi. Celý tábor byl hněvivý, že zase není chleba a na všech stranách byl slyšet požadavek: „Sundejte tu záclonu!“ Nepřátelé pravdy byli znovu donuceni se vzdát a záclona šla dolů, ponechávajíc starému textu celé jeho místo. A chléb zase přišel.

O několik měsíců později byl text zase sňat, a tentokrát hozen za piano. A zase tentýž den chyběl chléb. A nakonec jeden gentleman v táboře, jenž býval ředitelem velkého pivovaru, přišel s návrhem: „Ten text by měl být přibit, takže ho nebudou moci sundat.“ Odpověděl jsem: „Vím, že jste velmi šikovný v zacházení s nářadím, nechtěl byste ho přibít?“ – „Rád,“ odpověděl. A velkými, dlouhými hřeby byl text s konečnou platností přibit, takže se už nikdo neodvážil se ho dotknout. A byl tam pořád, dokud nebyl tábor zrušen, a stále pronášel svou tichou modlitbu:

„CHLÉB NÁŠ VEZDEJŠÍ DEJŽ NÁM DNES.“

A chléb už nikdy nechyběl.

KAPITOLA 15

Dveře zavřeny a otevřeny – Gospel Choruses

ZASE SE MUSÍM VRÁTIT do těch prvních dnů v táboře, když život ještě nenabyl pravidelného běhu. Mělo se začít s nedělní školkou pro děti a žádali se dobrovolníci pro vyučování. Ale protože jsme znali ty, kteří měli vedení, necítili jsme, že bychom se mohli účastnit. Současně jsme toužili, aby mnohé děti v táboře tím či oním způsobem slyšely prosté evangelium. Mrs. S. a Mr. a Mrs. P. byli připraveni pomoci v jakémkoli úsilí, které by mohlo být vyvíjeno. Tak jsme žádali o dovolení mít v neděli hodinu, kdy bychom mohli učit děti evangelizačním sborovým písním (Gospel Choruses), duchovním písním a příběhům. Autority měly mnoho námitek a nechtěly to dovolit. Ubíhaly týdny a my jsme z nich nemohli dostat jasné vyjádření. Věděly velmi dobře,

že není žádný důvod, proč by takové žádosti nemělo být vyhověno. Naopak, všechno svědčilo pro to, aby jí bylo vyhověno, neboť bylo velmi důležité děti zaměstnávat. Ale, jak kdosi jiný poznamenal ohledně svědectví Kristu: „Je to nyní znakem války kvůli odporu, který nevěra vždy vytváří proti pravdě."

Nuže stalo se to tak, že jsem si do tábora přinesl roli velkých listů bílého novinového papíru. A pokud vím, tento papír a můj kreslicí papír byly téměř jediné papíry, které byly v táboře a na které bylo možné psát velká oznámení nebo kreslit. I kresba meče a vah, kterou jsem právě popsal, byla provedena na některý z mých papírů. Právě v této době někdo v táboře složil „Táborovou píseň", která se měla zpívat jako povzbuzení obyvatel tábora, a muž, který byl činný jako vedoucí sboru, k ní složil nápěv. Velmi stál o to mít novou píseň napsanou velkými písmeny na velký list papíru, aby ji mohl učit tábor jako celek. Tento zvláštní muž byl jeden z nejvlivnějších ve věci svolení k naší službě Gospel Chorus pro děti. Tak když ke mně přišel pro list papíru, řekl jsem: „Ne, dokud nám nedáte svolení pro naše Gospel Choruses." Byl dost překvapen, ale řekl, že si myslí, že by se to pravděpodobně dalo zařídit. Řekl jsem mu, že kdyby se postaral o naši službu, pak bych mu nejen dal list papíru, ale napsal bych za něho jeho píseň. Řekl, že uvidí, co se dá dělat. Myslím, že mu to trvalo asi pět minut a vrátil se s plným oficiálním svolením a my jsme měli výsadu konat tuto službu, dokud dny tábora neskončily.

V prvních dnech služby přicházelo mnoho dětí a měli jsme některé velmi šťastné společné chvíle. Pak se objevil na scéně římskokatolický kněz a okamžitě zakázal římskokatolickým dětem účast.

Po jeden a půl roku, nebo možná déle, se chození na Gospel Choruses dobře drželo a mnoho dětí slyšelo evangelium. Některé, věřím, nalezly Pána. Jeden z prvních, jenž vyznal Pána, byl milý, asi osmiletý chlapec. Měli jsme lekci na Jan-tři-šestnáct a na nějakém čistém papíru, který jsme měli v zásobě, jsme připravili ten verš velkými tiskacími písmeny, aby ho každý mohl vidět: ale místo některých slov byla ponechána prázdná místa, jak je naznačeno dále:

> „Bůh tak miloval …, že Syna svého jednorozeného
> dal, aby když … v něho věří, … nezahynul,
> ale měl život věčný."

Každé děcko bylo vyzváno, aby do prázdné mezery vložilo své jméno, takže například když jméno bylo Jiří, pak se četlo:

> „Bůh tak miloval Jiřího, že Syna svého jednorozeného

dal, aby když Jiří v něho věří, Jiří nezahynul,
ale měl život věčný.“

V pondělí ráno ten milý chlapec přišel s kapesním Novým zákonem a ukázal mi poslední stránku, která byla prázdná, ale nyní obsahovala Jan-tři-šestnáct velkými tiskacími písmeny a jeho jméno tam bylo vloženo, jak jsme to naznačili den předtím. Moje žena mu na Nový zákon udělala malou schránku a po mnoho měsíců byl jeho ustavičným společníkem: a já věřím, že ho také četl.

Jiný chlapec, který byl skutečně stálým návštěvníkem, byl přiveden velmi zvláštním způsobem. Několik měsíců předtím, než jsme přišli do tábora, jsem měl objednávku na přípravu nějakého textu ve světle a tmavě modré barvě, stínovaný a zlacený. Jako dekoraci měl mít květ čínské švestky. Trvalo mi dlouho, než jsem ho udělal, protože to mělo být uděláno nejlépe, jak dovedu. Právě jsem dílo dokončil a postavil jsem to, stále přišpendlené k mému kreslicímu prknu, na kuchyňský dřez (kuchyň byla jedinou částí domu s nějakým nárokem na oheň). Přehlížel jsem kriticky text, abych viděl, zda je potřebný ještě nějaký tah, když náhle vyskočila kočka a podařilo se jí převrhnout čínskou tuš, která se rozlila po textu. Bylo beznadějné použít to pro naši objednávku, takže byl připraven další, a ten první, když byl vyčištěn, přišel do tábora. V prvních dnech, v našem prvním pokoji, když se každý večer zjišťovala přítomnost, musel jsem navštívit rodinu, kde otec byl Brit a matka Ruska – velmi jemná žena. Byl tam jeden chlapec, snad dvanáctiletý, dosti štíhlý, křehce vypadající. Brzy jsme se stali přáteli a já jsem mu dal svůj pokažený text, který nyní vypadal docela dobře, aby si ho dal nad postel. Jeho radost neznala mezí a byli jsme přátelé, doufám pro celý život. A tak když začaly Choruses, byl jedním z nejpravidelnějších návštěvníků a jeho matka často přišla také. Dcera Mr. P. tam samozřejmě také vždy byla. Byla to skutečná křesťanka a vážně se snažila následovat Pána. Měla dvě přítelkyně, které bydlely blízko ní na stejném podlaží – děvčata jedno čtrnáctileté a druhé patnáctileté. Jejich matka byla opravdu příjemná skotská žena a věřím, že také patřila Pánu. Často přišla dolů na naše malé uvažování Bible, které jsme měli v naší ložnici každou středu večer. Její dvě dcerky byly milé děti a věřím, že obě patřily Pánu. Vždy přicházely, dokud jsme byli v táboře.

V posledních měsících, krátce předtím, než se tábor skončil, se konflikt zostřil; a mnoho dětí obdrželo přísný zákaz přicházet. To zahrnovalo ty dva

chlapce, o nichž jsem právě mluvil. Bylo velmi nesnadné najít místo, kde bychom mohli konat tuto malou službu: jedno místo za druhým se nám zavíralo, ale po několik měsíců, možná že rok nebo více, jsme to měli v krytém dvoře, jehož přední strana byla otevřena, ale směřovala k jihu, takže v zimě tam nebylo tak zima jako jinde. Sedadla tvořily většinou dřevěné klády, staré stoličky vypůjčené z pekárny, nebo cokoli se našlo. Byla to velmi slabá snaha, často vykonávaná velmi klopýtavě: ale „onen den" ukáže výsledky.

Zmínil jsem se o našich středečních večerních uvažováních (Bible Reading – čtení Bible). Snažili jsme se mít je každý týden od chvíle, kdy jsme přišli do tábora. Těch několik málo věrných tam s námi bylo vždy a postupně je začali navštěvovat i jiní, až stísněná ubikace v naší části místnosti byla často zcela naplněná. Seděli jsme vedle postelí a pyšně jsme se chlubili čtyřmi židlemi pro tři z nás, protože náš dobrý přítel Mr. G. nám dal malou skládací automobilovou sedačku, která měla ocelový rám. Jak si mohu vzpomenout, četli jsme nejdříve Třetí Mojžíšovu knihu, potom Epištolu Židům. Strávili jsme rozkošné chvíle nad Ezdrášem a Nehemiášem, čerpajíce velkou pomoc ze staré knihy od dr. Kitta, kterou jsme náhodou měli s sebou v táboře.

Byli jsme velmi povzbuzeni Boží dobrotivostí v souvislosti s velkým textem v jídelně a nedlouho poté, právě před našimi prvními Velikonocemi v táboře, mne Mr. Grant požádal, abych připravil pohled pro každý z dalších dvou táborů v Yangchow jako velikonoční pozdrav a také jeden zvlášť pro náš vlastní tábor. Tyto texty jako by přinášely trochu spojení s vnějším světem, od kterého jsme byli tak úplně odříznuti. Velikonoční text pro náš tábor, založený na vzkříšení, visel hned pod táborovým zvonem u dveří jídelny a byl, jak věřím, útěchou a radostí pro mnohé: neboť většina srdcí byla v těch prvních dnech života v táboře velmi rozbolavělá. A snad *„potěšení Písem"* působilo jako hojivý balzám.

Dveře jídelny byly dvoukřídlé, jedno křídlo bylo většinou zavřeno, zatím co druhé bylo zpravidla otevřené. Myslím, že návrh Mr. Granta, aby se vyvěsil zvláštní text pro Velikonoce, a potěšení, které dával, jak se zdálo, „obyčejným lidem" tábora, dal vzniknout myšlence umísťovat nový text na dveře jídelny každé ráno. Jak si pamatuji, svolení k tomu dal Mr. Grant. Přinesli jsme si s sebou více docela pěkných textů a každé ráno, když jsem šel dolů krájet chleba na snídani, dříve než tam byl někdo jiný, jsem přišpendlil na dveře nový text. Nové texty byly připravovány a mnozí v táboře s opravdovým potěšením čekali na toto denní poselství. Vzpomínám si, že jsem viděl

jednoho římskokatolického gentlemana, jenž předtím zastával vysokou obchodní funkci, stát a dlouhou dobu hledět na jeden z těchto textů. Měl tato milá slova: *„Ježíš, přiblíživ se, šel s nimi.“* Byl vyhotoven karmínem a zlacen a dekorován snítkou kanadských javorových listů. Když jsem šel kolem něho, obrátil se a poznamenal: „Mám rád tyto texty. Tenhle mi zvláště dává takový pocit domova.“ Vzal si ten text s sebou domů, když opouštěl tábor. Z naprosto neočekávaných stran jsme slyšeli o těch, kdo nacházeli útěchu a pomoc z textů, neboť v táboře bylo málo takových, kteří měli takovou věc, jako je Bible; a toto bylo vše, co většina dostávala jako skutečnou duchovní potravu. Viděl jsem některé – „náctileté“ chlapce a děvčata, jak stojí a dívají se na text; a já doufám, že nasávali jeho poselství.

Docházelo také k zábavným příhodám. Například jsme jednoho dne vyvěsili pěknou kopii části třináctého kapitoly První Korintským: *„Láska trpělivá jest, dobrotivá jest,“* atd. Gentleman, jenž nám nakonec udělil dovolení, abychom mohli mít své Gospel Choruses, tam stál dlouhou dobu a prožíval to. Když jsem ho míjel, poznamenal: „Krásná slova! Nikdy jsem je ještě neviděl. Rád bych věděl, z které knihy jsou vzata!“ Měl na starosti pěvecký sbor v kostele.

Za starých dnů *„mnohý zástup rád Ho poslouchal“*. A jako to bylo v těch dávných dnech, tak tomu bylo v táboře v našich dnech. Obyčejní lidé se radovali z milostivých slov, která každý den přicházela čerstvá ze studnice života. Ale náboženští vůdci, tak stejní jako ti ve staré době, se brzy začali stavět na odpor. Nemohli snést, že jejich autorita je dávána stranou a hladové ovce jsou syceny jinými než jimi samými. Jak často mi v táboře přicházela na mysl ta slova: *„Zavíráte království nebeské před lidmi; nebo sami tam nevcházíte, a těm, kteří by vjíti chtěli, vcházeti nedopouštíte.“* (Matouš 23,13) Anebo: *„Povede-li pak slepý slepého, oba v jámu upadnou.“* (Matouš 15,14) V té době do tábora přišel římskokatolický kněz a shledal, že v této věci se může spojit s těmi, kteří by to měli znát lépe, neboť jsem viděl jednoho „protestantského misionáře“, jak s rozmyslem strhává jeden z těch textů. Ne že by v něm bylo něco, co by převracelo morálku v táboře nebo činilo lidi neposlušnými nebo neovladatelnými: zcela naopak; ale přirozená mysl *„je nepřítelkyně Boží; nebo zákonu Božímu není poddána, ani hned nemůže být“* (Římanům 8,7). A tak jsem jednoho dne dostal od táborového výboru dopis přísně zakazující vyvěšovat jakékoli další texty kdekoli bez výslovného dovolení. Mr. Grant s nimi tvrdě bojoval, ale byl poražen. Ty dveře byly zavřeny.

Za starých dnů tentýž nepřítel chtěl stejným způsobem zavřít dveře pro evangelium a zavřít ústa Kristových služebníků. A tak s tímto úmyslem nechal zavřít apoštola Pavla do vězení. A jaký byl výsledek? Pavel píše: *„Chci pak, bratří, abyste věděli, že to, což mne obklíčilo, k většímu prospěchu evangelium přišlo."* (Filipským 1,12) A jako obvykle: *„Ze sžírajícího vyšel* pokrm*, a ze silného vyšla sladkost."* Tak si myslím, že tomu bylo v táboře.

Bylo to hořké zklamání vidět tyto dveře zavřené právě v době, když se zdály být velmi povzbudivé. Nepřešel ani den, aniž by někdo nepřišel povědět o pomoci a potěšení, kterými mu byly texty. A nyní už neměly být. A hladové ovce opět vzhlížely a nebyly sycené.

Můj volný čas byl plně vyčerpán přípravou nového textu pro každý den. A teď to skončilo, měl jsem tudíž zase trochu volného času. Učili jsme děti v Gospel Choruses každý týden dvěma veršům z Písma; anebo alespoň jsme předpokládali, že se je přes týden naučí, a některé tak učinily, ale většina nikoliv. Viděl jsem nyní otevřené nové dveře. Dali jsme každému dítěti nějaký text, když se naučilo své dva verše, a okamžitě počet těch, které se učily, velmi vzrostl. Každý týden jsme museli udělat deset až dvacet textů. Tyto texty se dostaly do všech částí tábora a zpravidla přišly na stěnu nad postelí toho, kdo je získal. Tam, kde se žádaly dárky, tvořil narozeninový dárek některý z těchto textů, a našel svou cestu do nějaké jiné místnosti, kde nebyl žádný text. V našem prvním plánu byl jen jeden text vyvěšen na jeden den na jednom místě v táboře. Nyní visely stovky textů a zřídka se stalo, že nějaká místnost v táboře neměla alespoň jeden. A některé stěny jimi byly téměř pokryty. Mohl jsem se jen usmívat, když jsem viděl text na stěně u jednoho z těch, kteří se nejvíce stavěli proti nim. Co dítě nezmůže!?

„Co mohu dělat pro svého Pána?
jsem hloupé dítě, malé a slabé.
A ani nevím, co se má dělat,
a co se má mluvit, to také ne!

Ó dítě, ty nemůžeš nic dělat,
sedni k Jeho nohám a buď tiše.
Ale co On může s tebou dělat?
Ó dítě, On může dělat, co chce."

Ale nebyl to jediný způsob, jak byly texty šířeny. Jedna stará lady, ustaraná a unavená životem v táboře, jednoho dne přišla a prosila o text nad svou

postel, aby ji utěšoval. Jeden pěkný mladý židovský mládenec v začátku svých dvacátých let přinesl hebrejský a anglický text, který se snažil vyrobit sám, ale nedařilo se mu to: udělám to pro něho? Podařil se jeden docela pěkný a byl odevzdán, aby byl dán synagoze! A jeho matka udělala ten nejlepší koláč, jaký jsme okusili za celou dobu, kdy jsme byli v táboře, a náš mladý židovský přítel ho přinesl s neskrývaným potěšením. Velmi jsme se snažili dostat nějaké texty do nemocnice, ale nebylo to dovoleno, i když tři lékaři ze čtyř byli misionáři, a jsem si jist, že to nebyl ten čtvrtý, kdo měl námitky. Avšak sestra, která měla na starosti kliniku, si požádala o text pro kliniku, a od té doby až do chvíle, kdy byl tábor rozpuštěn, tam text stále byl. Každý Nový rok byl Mr. Grantovi pro kancelář poslán velký kalendář s tučně nadepsaným veršem a on si ho vždy směle připevnil tam, kde ho všichni mohli vidět. Není to zvláštní, že to nebyl obchodník, ba ani hříšníci, kdo se protivili a styděli se za Boží slovo, nýbrž ti, o nichž bychom předpokládali, že je budou kázat a podporovat? A tak se jedny dveře zavřely a množství jiných se otevřelo.

Některé dveře, které se nám otevřely, byly velmi nečekané. Jedny Vánoce byl podán návrh, aby tábor poslal pozdravy do všech ostatních táborů, kde byli internováni spojenci. Zapomněl jsem, kolik jich bylo, ale docela málo. Připadlo to na mne, abych připravil pozdravné kartičky, a každá nesla poselství z Písma. Když končila škola, chtěli mít připravená vysvědčení, a opět bylo mou výsadou je vyhotovit, a zase neslo každé svůj vlastní verš. Můj římskokatolický přítel tesař si požádal o zvláštní text, docela veliký, pro zvláštní účel, který měl v mysli: a jeho dcera, pěkné děvče asi šestnáctileté, měla text nad svou postelí po celou dobu, kdy byla v táboře.

A tak místo aby den za dnem byl vyvěšován jeden text, byl jimi tábor naplněn a mnohé si obyvatelé vzali do svých domovů, kde, jak jsme od té doby slýchali, nesly ovoce pro další lidi, kteří tam přišli. Nepřátelé pravdy si mysleli, že mohou Božímu slovu nasadit náhubek; ale buď chvála Jeho jménu, *„slovo Boží není ve vězení (‚není spoutáno‘)“* (2. Timoteovi 2,9).

Asi v té době tajemník National Bible Society of Scotland, jenž byl internován v našem táboře, dal na nástěnku zprávu nabízející výtisk Nového zákona každému, kdo si požádá. Bylo mnoho žádostí a další zásoba měla přijít ze Šanghaje. Tím bylo zaseté dobré semeno a já doufám, že i nyní může přinést bohatou úrodu. Bylo milé vidět touhu některých po této vzácné knížce.

KAPITOLA 16

Práce

JEDNO Z NEJOBVYKLEJŠÍCH SLOV v táboře bylo „Perks“. Myslím, že když se podíváte do slovníku, že ho tam nenajdete, ale „Perks“ se stalo stálým předmětem konverzace. Je to zkratka slova „Perquisites“[12] a obsahovala vše, co pracovník mohl dostat ze své zvláštní práce nad svůj přidělený podíl na táborovém zásobování. Pekárna měla pověst, že má nejlepší „Perks“. Tam bylo možné dostat trochu chleba mimo příděl a říkalo se, že pracovníci v pekárně dostávali i nějaký cukr. Pak bylo vždy možné soukromě něco malého uvařit nebo dostat džbán horké vody. Těmito věcmi se nikterak neopovrhovalo; a pekárna všeobecně měla dlouhý seznam čekatelů, kteří si tam přáli pracovat. Kuchyně a nemocniční kuchyně se také ukázaly být atraktivní kvůli „Perks“, které se tam našly.

Ale byly jiné práce, které nejenže neposkytovaly žádné Perquisites, ale přinášely neobvyklé ztráty na šatech a obuvi. Možná nejhorší prací v táboře byla snaha udržet odpady otevřené a v náležitém stavu. Když jsme prvně přišli, byl na tuto práci přidělen mladý muž, James T., a po celé dva roky a sedm měsíců, kdy jsme byli v táboře, se Jimmie radostně a věrně staral o táborové odpady. Když jsme přišli do tábora, všechny byly ve špatném stavu. Mnohé byly zacpané a nepoužitelné. Obvykle při velkém dešti se ty kanály chovaly nejhůře a mnohokrát jsem viděl Jimmieho venku v lijáku, jak otvírá některé zablokované vpusti, a tak dělal více než většina pro to, aby udržel tábor čistý a zdravý. Bylo považováno za všeobecnou výsadu obyvatelů tábora, aby reptali, ale nikdy jsem neslyšel nějakou stížnost nebo reptání od Jimmieho T. V jeho volných hodinách bylo možné najít ho zahloubaného do nějakého učeného pojednání nebo soustředěného nad francouzštinou či latinou. On a já jsme spolu nějakou dobu působili jako noční hlídači, a tak jsem se zvláštním způsobem naučil cenit si tohoto klidného, svědomitého, chytrého mladého muže. Jinou nechutnou prací, která také nedávala žádné „Perks“, bylo čistění záchodů a prádelny. Sběr a odvoz smetí byly také

[12] Perquisite = vedlejší příjem z hlavního povolání; věcná odměna (sluhovi) v podobě věcí obnošených, upotřebených. – Viz slovník.

velmi neoblíbené. Pevnou páteří vší té nepříjemné práce byl náš dobrý přítel Mr. S., jenž jednu dobu bydlel s námi na témže pozemku v 31 Brenan Road. Byl vskutku jedním z našich nejstarších přátel v Číně a jeho rodina a naše rodina si byly blízké věkem. Jeho žena a jedna dcera a syn přišli s ním do tábora. Dva synové a dvě dcery byli daleko, a tak jeho obavy se velmi podobaly našim vlastním. Dcera v táboře byla pěkná křesťanská dívka a pomáhala v nemocnici. Jeho syn D. prováděl ty nejdůvtipnější opravy v dílně. V prvních dnech naší internace někdo, kdo si přinesl velmi dobrou pérovou matraci, se zděsil, když ji zakrátko našel zamořenou brouky. Vzal ji ven, rozbil ji celou na kousky, zahodil péra a já si myslím, že vyhodil větší část postele. D. pečlivě sebral ta péra a ukryl je. Byla z kvalitní pérové oceli a on z těch vyhozených pér udělal mnoho jehel nebo šídel pro spravování bot.

G., nejmladší syn Mr. S., byl ve škole Čínské vnitřní misie v Chefoo; a když Japonci zabrali školu, G. byl internován s jinými školními dětmi nejprve v Chefoo, a později ve Wei Hsien. Asi v polovině naší internace se G. připojil ke svým rodičům a vstoupil do páté třídy chlapecké školy. V Chefoo se velmi jasně obrátil a byl vítaným přírůstkem v našem táboře v Yangchow. Nikdy se nebál ani nestyděl vyznat svého Pána a směle zastával to, o čem věřil, že je správné. Mr. S. sám byl strojní inženýr, který přišel z Anglie jako misionář. Během temných let krize už ti, kdo ho podporovali, nemohli pokračovat ve své pomoci, a on přišel do Šanghaje se svou rodinou a přijal místo v jedné z velkých lodních společností v tom městě. Téměř po celou dobu našeho zajetí i přes své velmi chatrné zdraví dohlížel velmi schopně na ty nepříjemné práce, o nichž jsem se předtím zmínil, a všeobecně držel tuto část tábora v provozu.

Jeden z nejnepříjemnějších incidentů během naší internace se stal Mr. S. Byl pověřen tím, co může být označeno jako „dílenské oddělení“, a pracemi, které jsem se právě snažil popsat. Když do našeho tábora bylo z Tientsinu posláno padesát Belgičanů, muselo se pro ně opatřit nějaké místo na spaní, poněvadž nás v ubikacích už bylo příliš mnoho. Bylo rozhodnuto vytrhat kóje, které byly postaveny v jedné staré budově, aby tvořily lázeňský dům, a místo nich postavit místnosti pro Belgičany. Voda na koupání byla tak zřídka, že to nebyla žádná vážná ztráta. Dveře a jiný materiál z těchto kójí byly uloženy u Japonců. Jak si vzpomínám, Mr. S. chtěl užít jedny dveře pro nějakou práci v táboře. A náležitou cestou požádal japonského velitele, který souhlasil s použitím dveří. Velitel byl brzy nato odvolán a náš zvláštní pronásledovatel, správce skladů, využil té příležitosti k potrestání Mr. S.,

protože nežádal přes něho. Byla zima a velmi chladno. Zem byla vlhká, i když ne zmrzlá. Správce skladů trval na tom, že Mr. S. musí více než dvě hodiny klečet před japonskou kanceláří. Byl mu poslán plášť, ale nebylo mu dovoleno, aby si ho vzal, přestože byl v té době nemocný a měl ležet v posteli. Celý tábor zuřil. Mr. Grant se snažil protestovat, ale bylo mu odmítnuto slyšení. Pak rezignoval a Japonci si začali uvědomovat, že by to mohlo mít vážné důsledky. Bylo trváno na omluvě. Jeden Japonec, starší a rozumnější než ostatní, souhlasil, že se omluví za to, co se stalo, a tábor začal zase volněji dýchat. Výsledek nakonec byl dobrý, protože za několik týdnů po tom byl správce skladů odvolán z našeho tábora, a když odešel, odešel náš nejhorší nepřítel.

Japonci ustavičně vydávali otravné rozkazy, většinou maličkosti, o kterých se v táboře mluvilo jako o „píchání špendlíkem“. Ale když nervy lidí byly přetaženy, malé věci se jevily jako velké a u některých se napětí ukázalo být příliš velkým, takže tu a tam musel být někdo vzat zpět do Šanghaje a dán do instituce, kam šel náš americký přítel. Jeden rozkaz tohoto typu byl, že každý se má na přehlídce hlásit číslem v japonštině. Do té doby jsme hlásili čísla anglicky, ale bylo nám oznámeno, že v budoucnosti se čísla musejí hlásit v jazyce našich věznitelů. Skoro nikdo neuměl nic japonsky, a tak naši vedoucí připravili malé kartičky s anglickými čísly na jedné straně a výslovností číslovek v japonštině na druhé straně. Strážní to pociťovali jako velký triumf, když tento rozkaz začal platit, ale byli velmi na rozpacích, když viděli, že na přehlídce se každý škrábe na hlavě a že místo aby lidé byli zkrušeni tímto novým svědectvím o japonské moci, se jen velmi intenzívně bavili. Ale Japonci i tak nikdy nemohli rozumět těmto Britům. Japonské číslovky znějí asi takto: „Itchie, Nee, Syn“; „jedna, dva, tři“.

Někdy letěl nad naším táborem velký počet letadel. Letěla velmi vysoko směrem na východ. Po několika hodinách se vracívala, stále vysoko, a mířila někam k západu. Věřili jsme, že letěla bombardovat Japonsko, a úzkostně jsme je počítali, abychom viděli, zda se jich vrací stejný počet, jako když letěla toho dne tam. Jednou na zpáteční cestě chybělo jedno letadlo a později se jedno osamělé letadlo kulhavě vracelo samo. Rádi bychom věděli, zda se dokázalo dostat zpět k přátelům, anebo zda bylo přinuceno přistát mezi svými nepřáteli.

Jednou ráno, když jsme byli na přehlídce během poslední zimy, se nad námi náhle objevilo osamocené letadlo a ne příliš vysoko začalo psát na nebi.

Sotva si představíte to vzrušení. Nebyli jsme si moc jisti tím, co letadlo psalo, ačkoli několik málo jednotlivců si bylo dokonale jisto, že to vědí, ale všeobecný dojem byl, že zamýšlelo napsat obrovské „V“ a my jsme si mysleli, že to pravděpodobně znamenalo, že byla opět dobyta Manila. Japonci byli samozřejmě rozzuřeni a po nějakou dobu potom nad námi kroužila japonská letadla, když jsme byli na přehlídce.

Do tábora jsme přišli uprostřed března a z Boží milosti jsme měli jen velmi málo skutečně studeného počasí. Léto bylo horké, jak je vždy v této části Číny, ale ne tak zlé, jako často je. A při prvním podzimu jsme cítili, že jsme tím zlým časem prošli docela úspěšně. Tehdy jsme nevěřili, že by to mohlo trvat moc dlouho, než budeme propuštěni; a **naděje** udržovala srdce.

Toho podzimu mne Mr. S. požádal, zda bych nemohl převzít čištění ženské prádelny, a to vedle mých ostatních povinností, které se staly dost těžkými. Byl jsem plně zaměstnán při všech jídlech, včetně lití vody při snídani, a velmi často u čaje od tří do čtyř hodin, stejně jako krájením chleba pro snídani. Také jsem měl geometrii v šesté třídě v dívčí škole, což byla velmi milá malá část mé práce s málo děvčaty výjimečně jemného charakteru. K práci v prádelně byla brzy přidána jiná práce, a to plnění velkého „Gongu“, neboli kameninového tanku každé ráno vodou, pro kbelíky na umývání. V chladném zimním ránu, než se rozednilo, to byla velmi nepříjemná práce. S přípravou textů pro Gospel Chorus Service zbývalo velmi málo volného času.

Poté, co jsme odešli do tábora, Tien Chei dělala vše, co bylo v její moci, aby hájila naše zájmy. Podala žádost o náš dům, aby tam mohla bydlet, a byla jí dána naše ložnice a veranda před ní. Tam dala náš nejlepší nábytek a nechávala to místo zavřené, a tak uchránila mnoho z toho, o čem jsme nedoufali, že to ještě uvidíme. Sháněla peníze na balíčky, hledala ve městě potraviny a balila a posílala ty balíčky, které pro nás tolik znamenaly. Dostávala zprávy a velice schopně nám je předávala. Dotazovala se Japonců a dělala vše, co mohla, aby hájila naše zájmy. Přijala místo pomocné ošetřovatelky dětí v jedné zámožné čínské rodině, aby se sama uživila. Nejprve k ní byli velmi vlídní, ale jak jejich prosperita rostla, jejich vlídnosti ubývalo. Když nakonec získala příležitost jít a zacvičovat se jako ošetřovatelka, což bylo vždy jejím největším přáním, vstoupila do čínské nemocnice Červeného kříže (jedné z nejlepších v Šanghaji) na zkušební dobu. Milovala svou práci a konala ji velmi dobře. Také nacházela mnoho příležitostí, aby mluvila o svém Pánu; a já věřím, že byla užita k požehnání pro některé další ošetřovatelky. Ale Tien

Che, ačkoli vypadala dobře, když jsme odcházeli, neměla robustní konstrukci, kterou ošetřovatelka potřebuje. Nikdo, kdo to sám nezkusil, nemůže dobře porozumět napětí, v jakém musela být, když vyjednávala s Japonci a když konala práci pro nás, a přitom dobře znala nebezpečí, jaké to znamenalo pro její vlastní život. A tak si myslím, že nebyla zcela v potřebném tělesném stavu, když vstupovala do nemocnice. Ale byla to pro nás pro všechny smutná a hrozná rána, když jsme dostali zprávu, že se zdravotně zhroutila a je ohrožována tuberkulózou, která z ní brzy učinila velmi nemocné děvče.

Pozdravná pohlednice jednoho z mých chlapců ze čtvrté třídy

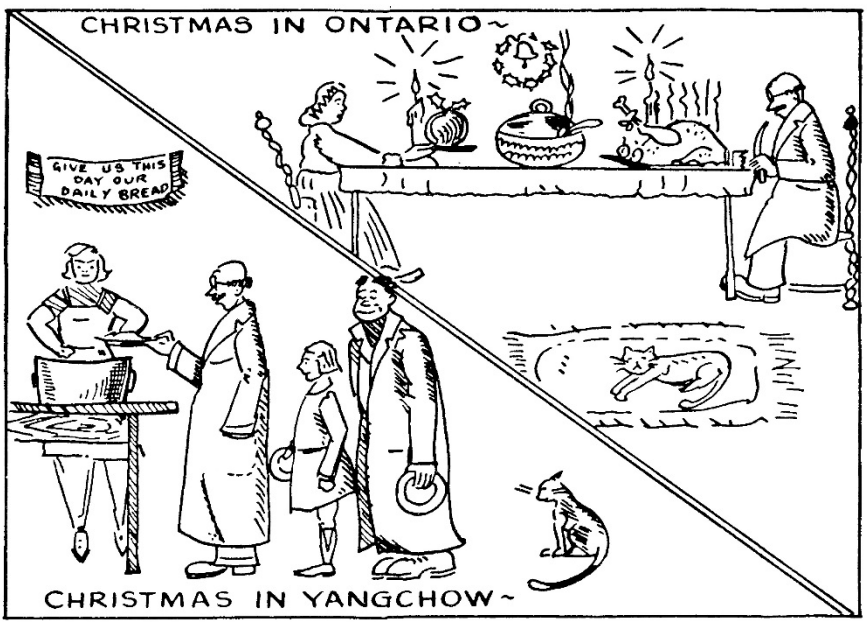

(Udělal ji sám.)

Říká se, že to je velká věc vidět se tak, jak nás vidí druzí. Ten lysý starý muž v dlouhém županu, který dostává dušenou stravu, je pisatel: tak, jak ho viděli druzí!

Nahoře: To, z čeho doufal, že se bude těšit doma. (Všimni si textu nad obsluhujícím. A nezapomeň na kočku. Jmenovala se „Victory“ /vítězství/.)

KAPITOLA 17

Velká změna

BYLI JSME V TÁBOŘE NĚCO DÉLE než devět měsíců, konajíce to, co jsem se snažil popsat v poslední kapitole. Vánoce přišly a odešly a byly oslaveny večeří z dušené kachny. Dalo to mnoho přesvědčování vedoucích tábora, aby dovolili takový luxusní život, byť i jen pro jedno jídlo. Ale svolili, i když se jim moc nechtělo, ačkoli velmi zmenšili počet, který jsme cítili, že by byl potřebný. A stráže tento počet redukovaly dále, neboť si z něho přivlastnily pěknou část, když procházel branami tábora. Panoval velký rozruch ohledně toho, zda kačeny mají být pečeny nebo dušeny. Někteří z nás cítili, že by to byla tak nevýslovná úleva mít jeden den v roce se změnou v přípravě masa, že o tom nechtěli ani diskutovat. Jiní zjevně cítili, že vůbec nemohou žít, pokud nebudou mít dušené. A tak nakonec se hlasovalo v celém táboře a je mi líto, že ti pro „dušení" zvítězili. Avšak byla to dušená kachna, nikoli S.O.S., a všichni jsme to považovali za obrovskou pochoutku.

Bylo to, myslím, den nebo tak nějak před Novým rokem, kdy ředitel chlapecké školy navštívil naši místnost a požádal mne, abych vyučoval matematiku a přírodní vědy v chlapecké škole. V životě jsem nikdy nevyučoval a bylo to už téměř čtyřicet let, kdy jsem se učil tomu, co nyní budu vyučovat druhé. Je pravda, že má malá třída v dívčí škole mi trochu osvěžila geometrii; ale s několika děvčaty, která se ráda učila, to lze těžko nazvat zkušeností s vyučováním. Přiznám se, že ta žádost mě málem vyděsila k smrti, ale po celé měsíce jsem tak toužil po těch milých chlapcích v našem táboře a zdálo se mi to nemožné setkat se s nimi, že se to nyní jevilo jako Boží ruka; a mohl jsem jen přijmout. Doufali, že bude možné připravit je na zkoušky v příštím červnu, které budou trochu nad standardem Senior Cambridge Matriculation; a já si myslím, že výbor pro výchovu cítil, že učitel, mající titul B. Sc., je pro tuto práci nutný, pokud by to měly cambridgské autority schválit. Zřejmě v táboře nebyl jiný člověk s takovým titulem, a tak ta práce spadla na má ramena.

Varoval jsem ředitele, že jsem krajně nezkušený a že to už je mnoho let, co jsem zapomněl všechno, o čem předpokládali, že budu učit. Avšak on takové

námitky odbyl mávnutím ruky jako neopodstatněné a poznamenal, že jedinou skutečně obtížnou věcí bude zařídit to, abych byl slyšet. Táborová kancelář a stenografové byli hned za chlapci; latinská třída byla na tři stopy od zadního konce Fourth Form (čtvrté třídy), o které se předpokládalo, že se bude učit buď matematiku, nebo přírodní vědy. Na vzdálené straně byla Fifth (pátá), které byl nahlas čten velmi zajímavý příběh při hodině angličtiny, a hned za učitelovými zády, před chlapci, byly ubytovny, malé ubikace rozdělené závěsy ze slaměných rohoží, kde paní často vedly vzrušující konverzace. „Ano," řekl, „nejtěžší úkol je způsobit, abyste byl slyšet. Když to dokážete, můžete vše dobře zařídit." Mohl jsem jen odpovědět: „Jestliže to je ta nejtěžší část, pak to pro mne nebude těžké; s více než dvaceti pěti lety zkušeností s hluchou ženou mohu snadno překonat všechny ostatní zvuky a vydržet to celý den."

A tak téměř bez varování, bez času na přípravu a téměř bez jakékoli učebnice jsem se jednoho jitra ocitl tváří v tvář Fifth Form. Ačkoli jsem byl v táboře více než devět měsíců, některé z chlapců jsem ani neznal, ani jsem neznal jejich jména. Neměl jsem ani nejmenší ponětí o tom, jak začít, ale byl to takový milý houf chlapců a šlechetně mi přišli na pomoc. Tito chlapci, o nichž se myslelo, že se připravují na zkoušky, byli hrozně pozadu se svou prací; skutečně se zdálo, že práce plného jednoho roku se má vykonat za půl roku. To jim dodalo dost vážnosti a měli jsme jen málo potíží. Ale Fourth Form! Slyšel jsem o nich od starších. Není slov k popisu nepravostí Fourth. Neměli žádnou hrůzu z nějaké zkoušky. Ve skutečnosti neměli strach z ničeho, jak jsem se mohl dovědět. Byla to třída dvaceti nebo více chlapců natlačených k sobě. Všude kolem nich se nabízelo všechno možné rozptýlení a oni neměli ani to nejmenší přání něčemu se učit. Byl mezi nimi jeden význačný chlapec, starší a horší než kterýkoli jiný. Jmenoval se (myslím, že mi nebude mít za zlé, když vám to povím) Raymond. Rok předtím byl vyhozen ze školy. Není moc jasné, z jakého důvodu, zda to byl věk nebo nevědomost nebo špatné chování, nevím. Ale žádal, aby mu byl povolen ještě jeden pokus, a tak přišel a s ním oznámení, sdělující, že při první troše potíží má být okamžitě vyloučen. Myslím, že takový chlapec přinejmenším vzbudí zájem každého pedagoga. Bylo mu sedmnáct let, byl to Žid a chodil s okouzlujícím úsměvem, odzbrojujícím každého, kdo by o něm mohl mít nějaké neblahé myšlenky.

Maje ve třídě takového padoucha, umístil jsem ho hned dopředu, abych ho měl na očích, a přece k jedné straně, kde nemohl příliš poškozovat druhé.

Uprostřed druhé řady bylo sladce vyhlížející dítě. Vypadalo mladší a jemnější než ostatní chlapci, s hezky zvlněnými vlasy, krásného vzezření a s temně modrýma očima. Byl to druh chlapce, kde člověk cítil, že měl být děvčetem. A v tom řvoucím zástupu jsem ho velmi litoval a byl jsem odhodlán udělat vše, co mohu, abych ho chránil. Netušil jsem, že on je jedním z původců všech taškařic, které se ve třídě děly. Vedle něho seděli dva bratři, P.1 a P.2.

Jednou za týden se táborový výbor scházel k vážnému konkláve, diskutoval o záležitostech tábora a vydával pravidla a ustanovení, která pokládal za správná. Domnívali se, že je naprostou nezbytností, aby Fourth Form byla dokonale zticha po celou dobu trvání jejich schůze. Přeji si, aby někteří z nich museli učit v této třídě, a asi by si nelibovali v takových nesmyslných přáních. Myslím, že to byla první schůze výboru v roce a byla to moje první hodina přírodních věd v té třídě. Neměli jsme učebnice, které by bylo možné užívat, a neměli jsme žádné zařízení. A tak jsem musel vytvořit svou první hodinu přírodních věd. Začal jsem otázkou: „Co je věda (anglicky: science – p. p.)?“ A samozřejmě to nevěděli. Ukázal jsem jim, že slovo pochází z latinského slova „scio“, což znamená „vím“. (Tady vzniklo co možná dlouhé přerušení ohledně způsobu, jak se „scio“ v angličtině má vyslovovat.) Vyhledal jsem si význam „vědy“ v Collinsově slovníku a celé jsem jim to nadiktoval a nechal napsat do jejich „Science Note Books“ s nadějí, že je to udrží v tichosti. Pokud si mohu vzpomenout, definice vědy vypadala nějak takto (nemám knihu, abych si to mohl zkontrolovat): „Věda je sbírka pozorovaných faktů…“ (Zbytek jsem zapomněl.) Tak daleko jsem se dostal s diktováním a moje třída se skutečně překonávala, jak byla v pořádku, když náhle můj drahoušek uprostřed druhé řady vypukl v bouřlivý smích. Zeptal jsem se ho, co je důvodem, ale on samým smíchem nemohl mluvit. Ředitel vyučoval malou latinskou třídu vedle mne a obrátil se s hrozně zlobným zamračením. Všichni z táborového výboru se do nás zabodávali pohledem a angličtina ve Fiftht Form upadla v zapomenutí. V té chvíli samozřejmě bylo všech dvacet a něco chlapců na jedné velké hromadě, chtiví podílet se na takovém vybraném kousku, jaký to určitě musel být. Podíval jsem se na ně hrozivě a nakonec se moji chlapci utišili; a můj sladký chlapec, který smíchy slzel, mi řekl: „Ach, pane, víte, vy jste nám řekl, že máme napsat: ‚Věda je sbírka pozorovaných faktů.‘ P.2 napsal: ‚Věda je sbírka nesmyslných faktů.‘“ Musím přiznat, že jsem měl velkou sympatii k viníkovi. A musel jsem také třídě ukázat, že P. 2 nebyl tak daleko od pravdy, jak si myslí. Mnoho z toho, co lidé dnes

nazývají „vědou“, není ničím více, než sbírkou nesmyslných dohadů. Nejsou to fakta, neboť fakt pochází od jiného latinského slova s významem: něco, co je uděláno – ne domyšleno.

Tato Fourth Form se mi stala velmi milou a já vážně doufám a věřím, že někteří z těch milých chlapců se v těch hodinách přírodních věd naučili tomu, o čem si myslím, že je nejužitečnější věcí, jíž jsem se já naučil na univerzitě: to jest rozdílu mezi faktem a teorií. Jeden náš starý profesor říkával: „Gentlemen, fakt je jako kamenná zeď. Možná že ji nemáte rádi, můžete do ní tlouci hlavou, ale jenom si ji poraníte; nikdy nepoškodíte kamennou zeď.“ Takové učení se nezdá být velmi populární na mnoha našich současných univerzitách, jinak bychom neslyšeli lidi, kteří by to měli vědět lépe, jak se snaží předkládat „teorie“ jako „fakty“. Dr. R. P. Hadden, jeden z našich misijních lékařů v Číně (nyní v nebi), napsal před několika roky vynikající knížečku: „Křesťanské jistoty a učení“. V předmluvě autor říká: „Pisatel doufá, že byl schopen věrně použít zásadu, která mu byla časně vštípena jako studentu medicíny, aby jasně rozlišoval mezi fakty a dedukcemi z faktů. Jeho silné přesvědčení je, že Bible se nemá čeho bát, co se faktů týká; a také vážně věří, že se nemusí obávat rozumných dedukcí z faktů za předpokladu, že jsou vzaty v potaz všechny relevantní fakty.“ Rád bych doporučil vážné zvážení těchto slov Dr. Haddena zvláště svým mladým přátelům, kteří snad čtou tuto knihu.

Slýcháme, jak lidé říkají, že věda odporuje Bibli. Nikdy se nebojte, když lidé takto mluví. Pamatujte, že věda, pravá věda, má co činit s fakty. V pravé vědě lidé smějí a mohou říci: „Já vím.“ Dnes není žádný člověk, který ví dost, aby byl schopen říci: „Já vím,“ když odporuje Bibli. Je to jen názor. Myslí. Předpokládá. Říká nám, že všichni velcí vědci s tím souhlasí, a tak dále. Pamatuj, že žádná z těchto věcí, ani všechny tyto věci dohromady nemohou nahradit tu jednu malou větu: „Já vím.“ Na jedné univerzitě profesor biologie stále mluvil o „skutečnosti evoluce“. Jeden přítel studentů poslal okružní dopis každému profesorovi a studentovi, ukazující, že evoluce není skutečnost, a že každý, kdo učí jinak, musí být buď nevědomý, nebo nečestný. Následující hodina biologie začala tímto způsobem: „Gentlemen, samozřejmě chci jako vy rozumět tomu, že evoluce není fakt, ale teorie.“

Moje hodiny o vědě, začínající od základních principů, se sotva mohly vyhnout zmínce o stvoření. A byla to radost, že jsem mohl ukázat dokonalý souhlas mezi zprávou o stvoření v 1. Mojžíšově knize a tím, o čem věřím, že

jsou ověřené fakty pravé vědy. Mnozí odmítají přijmout Boží slovo, protože nikdy pečlivě nezkoumali, co Boží slovo říká.

První verš v 1. Mojžíšově knize říká: *„Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi."* Jak je stvořil nebo kdy, to nám není řečeno. Ve své prosté vznešenosti popisuje těch několik málo slov stvoření. Ale v knize Izaiáše nám Pán říká trochu více. V kapitole 45,18 (když užijeme ČSP) čteme: *„Toto praví Hospodin, jenž stvořil nebesa, on je Bůh, který vytvořil zemi a připravil ji, on ji upevnil, nestvořil ji pustou* /čtení dle poznámky/*, vytvořil ji k bydlení."*

Když se opět obrátíme k první kapitole 1. Mojžíšovy knihy, vidíme, že mezi prvním a druhým veršem je přerušení. V druhém verši čteme: *„Země byla pustá a prázdná, temnota byla nad hlubinou."* Mezi těmito dvěma verši se udála nějaká hrozná katastrofa, která ponechala zemi pustou, prázdnou a tmavou. Z Izaiáše víme, že Pán nestvořil zemi pustou. Slova v Epištole Židům říkají totéž.

Jestliže se obrátíme k Epištole Židům, kapitole 11,3, čteme: *„Vírou rozumíme, že Božím slovem byly uspořádány světy."* Toto slovo, přeložené jako „uspořádány" je totéž řecké slovo, přeložené jako „spravovat", kde učedníci Jakub a Jan spravovali své sítě. To slovo znamená činit schopným nebo kompletním nebo dokonalým. A tak ve zbývajících verších 1. Mojžíšovy knihy nalézáme zprávu o tom, jak Pán učinil vhodným (nebo: „spravil") svět ještě jednou Svým slovem.

Se svými hochy jsem se nepokoušel jít do podrobností Písma tak, jak jsem to učinil s vámi, ale předložil jsem jim všeobecný obrys: ukázal jsem, že pravá věda nikdy neodporuje Písmům.

Neprošlo více než dva nebo tři týdny a po škole bylo rozesláno oznámení učitelům, že nikomu, kromě učitelů vyučujících anglickou literaturu, nebude dovoleno odvolávat se ve škole na Bibli.

Napsal jsem výchovnému výboru a oznámil jsem jim, že protože jsem křesťan, což znamená následovník Krista, snažím se nikdy nechodit tam, kde je Jemu odmítnut přístup. A za těchto okolností že považuji za nemožné, abych pokračoval ve vyučování v chlapecké škole.

To vytvořilo poněkud zvláštní situaci, poněvadž nemohli nalézt nikoho jiného s kvalifikací pro tu práci; a tak milostivě rozhodli, že se i dál, když to bude nezbytné, smím odvolávat na Bibli. Našel jsem několik velmi užitečných veršů v knize Přísloví a myslím, že všichni moji chlapci si po celý svůj

život budou pamatovat, že *„také blázen, mlče, za moudrého jmín bývá“*. Někteří z nich si napsali tato slova padesátkrát ke svému vlastnímu zármutku.

Myslím, že ze všech chlapců v té Fourth Form mi nejmenší těžkost působil můj židovský přítel Raymond. K mé radosti zanedlouho přišel k poznání Spasitele, našeho Pána Ježíše, svého Mesiáše. Byl jasným svědectvím svému Pánu a G. S. byl pro něho velkou pomocí. Je pravda, že později přišel k pádu, ale tak jako jiný Žid mohl později říci o dobrém Pastýři: *„Duši mou občerstvuje /napravuje/.“*

Bojoval jsem s matematikou a držel se trochu před chlapci. I v přírodních vědách jsme prolézali, ale zcela bez varování mi bylo řečeno, že ve Fourth musím učit také zeměpis. To mě naprosto uzemnilo, neboť jsem si uvědomoval, že vědomosti ze zeměpisu nemám skoro žádné. Avšak ředitel mi řekl, že je musím udržovat v klidu a snažit se je něčemu učit, a čemu, na tom zrovna tolik nezáleží. A tak s takovou šíří mých instrukcí jsem začal se zeměpisem Kanady. Popisoval jsem její krásu, veliké lesy, o jakých nemají ponětí, lesy, kde mohou cestovat celé měsíce, aniž by někoho potkali. Vyprávěl jsem jim o dnech své zeměměřické práce a o výletech na kánoi, o přepravě lodí mezi řekami a o táboření. Jeden přítel mi půjčil velmi krásnou knihu s barevnými tisky pokrývajícími celou Kanadu. Moji chlapci naslouchali bez dechu a často bylo nesnadné vyklidit třídu, když čas vypršel. Myslím, že ředitel byl velmi zmaten ohledně toho, proč vlastně Fourth Form považuje zeměpis za tak přitažlivý. Ale vůbec si nejsem jist, že by schválil můj „zeměpis“ anebo ho považoval za ortodoxní; ale byla to hodina nad všechny ostatní a já si myslím, že jsme si ji všichni užili.

Život v táboře se stával stále náročnějším na práci. Vzdal jsem se práce v jídelně a v prádelně, když přistoupila práce ve škole, ale byl jsem požádán, abych dále pracoval na chlebu a ranní horké vodě. Každá volná chvíle byla potřebná pro přípravu nebo opravu cvičení. Vyučovací časy byly dost plné, a jak šel čas, přibývalo stále více práce. Neměli jsme křídu a některé tabule byly přinejlepším provizoriem. Chyběl nám papír pro sešity na cvičení a chlapci chodívali každý den k odpadkovým nádobám, aby si vzali nálepky z prázdných plechovek, které byly zahazovány, a dělali na ně své domácí úkoly. Nic nebylo napsáno perem a inkoustem a u nedostatečného světla bylo téměř nemožné večer číst cvičení. Bylo velmi málo vhodných učebnic a příklady se musely připravovat. To vše napomáhalo k tomu, že čas rychle utíkal a život v táboře byl snadnějším.

Moje sestra shledávala své vyučování v dívčí škole z větší části za příjemné a ředitelka školy se stala opravdovým „přítelem rodiny“. Doufali a očekávali jsme, že budeme moci pokračovat v naší práci na Novém zákonu, neboť nám předem bylo vyprávěno o rozkošných volných chvílích pro studium a soukromé zájmy, které člověk v táboře najde. A z toho důvodu jsme si s sebou přinesli široký sortiment řeckých lexikonů a podobných knih. Domluvil jsem si s jedním starým židovským přítelem, že mi bude dávat lekce hebrejštiny, ale běda, ty volné chvíle se nikdy nezhmotnily. Moje sestra věnovala Novému zákonu všechen čas, který mohla, a skončila Alfordovy čtyři velké svazky, dokud jsme ještě byli v táboře. Také pravidelně četla čínsky s Mrs. S., která byla dobrým znalcem čínštiny. O milou starou Němku, která neměla žádné přátele, ale doufám, že byla skutečnou křesťankou, bylo také dobře pečováno čtením s ní. Tyto věci, spolu s přípravou a opravami pro školu, udržovaly její dny velmi vyplněné, podobně jako byly moje.

Tím, pro koho byl tábor nejtěžší, byla moje žena. Její hluchota ji hrozně oddělovala od všeobecného života v táboře. Po celé ty dva a půl roku, kdy jsme se dělili o místnost, byla sotva kdy příležitost, abychom měli místnost pro sebe byť i jen na několik minut. Prakticky nebyla šance, abychom spolu mohli mluvit, aniž by nás někdo poslouchal. A když jsme spolu mluvili o nejobyčejnějších věcech života, znamenalo to, že všechno uslyší nejen všichni dole na dvoře, ale mnozí ještě v sousedních místnostech. Téměř stále kolovalo určité množství černého humoru, který otupoval ostří tragédie všeho kolem nás, ale téměř všechno toto bylo pro mou ženu ztraceno. Mrs. S. byla její skutečně dobrou přítelkyní a nikdy nemůžeme dost děkovat Pánu, že ji poslal do našeho tábora. Mrs. P. byla jinou dobrou přítelkyní a Mrs. H., jejíž malá rodina sdílela pokoj s rodinou P., byla téměř jako dcera. Bydleli hned nad námi, a tak jsme často běhali jedni k druhým do pokoje. Narozeniny anebo výročí jsme vzájemně sdíleli a každý se snažil pro tu příležitost připravit nějaký mls. A tu a tam jsme mívali společné posezení, kdy jsme pozvali naše zvláštní přátele. Každou neděli po Gospel Choruses přicházeli Mr. a Mrs. P. a C. na šálek kávy. Ta se dělala tak, že se na dno termosky dalo trochu kafe a lila se na to voda. To kafe tam pořád zůstávalo, až už se neobjevila žádná barva ani chuť. Bylo to jednou za týden, kdy jsme si dovolili kávu, ale myslím, že po celou dobu, kdy jsme byli v táboře, jsme měli dostatečnou zásobu pro toto mlsání. Spravovat, spravovat, spravovat a snažit se udržovat naše šaty, aby se nerozpadly na kousky: to zabíralo velkou část času mé

ženy. A ve volných chvílích pletla nebo háčkovala. Ale byla to pro ni dlouhá, strašná zkouška.

Některé vynálezy, ke kterým jsme byli dohnáni, by vás pobavily. Snad si vzpomenete na misionáře, který psychicky onemocněl a který byl v našem domě. Jeho žena s námi bydlela několik týdnů, a když se nakonec dostali do Spojených států, nechali nám svou síť proti moskytům. Byl to jeden z lacinějších druhů a neměla mnoho dírek na čtverečný palec jako ty lepší druhy. Naše vlastní sítě nebyly příliš silné, a tak jsme si vzali tuto síť s sebou do tábora. Když už jsem byl téměř zoufalý kvůli košilím, moje žena velmi vynalézavě udělala pár výborných košil z této sítě, a také několik kusů prádla. Obuv byla asi nejvážnějším problémem a někteří lidé chodili téměř bosi. Moje sestra si sama udělala pár sandálů, kde podrážky byly vyhotoveny sešitím slaměného provazu, který byl kolem velkých balíků, posílaných do tábora. Obvykle se zahazoval nebo se užíval k zanícení ohně. Ale její sandály držely docela dobře. Vršky udělala sešitím provázku, který svazoval jiné balíčky.

Skutečně nevím, co bychom dělali bez Majora B. z Armády spásy. Ten velmi moudře vzal s sebou zásobu náčiní k opravě obuvi. Našel v táboře malý koutek, kde si zavedl opravnu obuvi. Téměř vše v ní bylo opatřeno na Majorovy náklady. Ale vše bylo přístupné těm, kdo potřebovali pomoc. V chladnu i v horku, časně i pozdě, Major B. seděl ve svém malém koutku s navlečenou ševcovskou zástěrou a spravoval boty tábora. Ten či onen mu čas od času pomáhal, zvláště jeden anglický baronet, který dělal krásnou práci. Moje žena stále má pár bot, na které on dal velmi výtečný pár podešví udělaných z podešví vyhozených obnošených gumových bot.

Vzpomínám si, jak Major B. vzal pár bot, které byly skutečně beznadějným případem. Smutně pokýval hlavou, ale druhý den mi klidně dal do ruky pár, který byl vyhozen nějakým bohatým židovským gentlemanem v táboře a byl mnohem lepší než můj vlastní. Boty byly tak hrozně drahé, když jsme odcházeli do tábora, že jsem se neodvážil pořídit si nové, a všechny, které jsem měl, byly dosti staré. Měl jsem jeden starý pár kožešinou lemovaných vysokých bot (byla to jen kožešina z kočky), které obuvník omylem udělal na knoflíky místo na tkaničku. Rozhodl jsem, že se na ně dá velmi levná podrážka a že je pošlu Rusům, kteří byli v nouzi, ale můj obuvník o tom nechtěl slyšet. „Ne, ne, Master; tohle jsou moc dobré boty. Ne je dávat ruskému člověku.“ Tak jsem poslušně nechal svého ševce, aby je udělal, jak si on přál;

a jak vděčný jsem byl v táboře za tuto dobrou radu! Jeden přívětivý přítel mne podaroval párem dobrých anglických běžeckých bot a ty vydržely dlouho. Když svršek kompletně odešel, podrážky přišly na kožešinou lemované boty a prodloužily jejich život. Ale mnoho drahocenných hodin našeho času padlo na opravu bot, neboť celý tábor se dostával do stále zoufalejší situace a oficiální správkaři nemohli pokrýt potřebu. Když jednou byla moje sestra ve velké nouzi, mohla vyměnit něco za pár velmi dobrých bačkor s naším sousedem. Jindy, když jsem já byl téměř zoufalý, přišel pár bot, které mi přesně seděly, v balíčku ze Šanghaje. To bylo dílo našeho drahého bratra Mr. F. A tak tím či oním způsobem byla každá naše potřeba naplněna.

KAPITOLA 18

Opatřené potřeby

MYSLÍM, ŽE JSEM SE ZMÍNIL o tom, že naše pláště do deště a můj svrchník byly ukradeny z naší haly v Brenan Road a že můj přívětivý přítel, Mr. G., mi dal svůj vlastní svrchník. Nevím, co bych bez něho dělal, ale ve skutečnosti byl pro mne dost malý a nebyl příliš teplý. A tak jsem trávil velkou část dne ve svém županu, který jsem si navlékl přes celý zbytek svého oděvu. Nuže stalo se, že s prvními krabicemi od Červeného kříže bylo do tábora posláno určité množství oblečení a přijímaly se žádosti od každého obyvatele tábora, který si myslel, že má nouzi. Ohledně rozdělování vznikala velká žárlivost, neboť toho nebylo dost, aby to stačilo, a mnoho lidí mělo nouzi, anebo si aspoň myslelo, že ji mají. Poněvadž jsem znal okolnosti, nikdy mi nepřišlo na mysl, abych žádal o něco, co přišlo. Dovedete si potom představit mé překvapení, když paní, pověřená rozdělováním, mne jednoho dne zastavila a poznamenala: „Máme pro vás tamhle v kantýně svrchník."

„Ale já jsem nežádal o svrchník."

„Já vím, že jste nežádal, ale někdo jiný o něj pro vás žádal."

„Ale já ho nepotřebuji tak velmi jako jiní."

„Můžete přinést svůj starý plášť a my ho dáme někomu jinému."

„Ale jak jste přišli na to schovat svrchník pro mne?"

„Nepovím vám, kdo o to pro vás žádal, ale mohu vám říci, že to je ten poslední člověk v táboře, o kterém bych myslela, že by to pro vás mohl udělat; a ještě dodal: ‚Ať si vybere první.‘ Tak pojďte se mnou do kantýny a podívejte se na ten, který jsme dali pro vás zvlášť, anebo si vyberte sám.“

Jak zvláštní jsou Boží cesty k obstarání našich potřeb!

Musím se pokusit říci vám něco o balíčcích. Než jsme šli do tábora, dostali jsme radu, abychom si s přáteli venku domluvili, aby nám čas od času poslali balíček. A někteří lidé měli nějaký počet balíčků zabalených a adresovaných sobě, připravených k odeslání přes Červený kříž. Avšak my jsme cítili, že finance, které jsme měli, by měly být zachovány pro Číňany, a tak jsme ohledně balíčků neudělali žádné opatření, ani jsme neočekávali, že by nějaké přišly, kromě tří, které jsme si sami zabalili a které obsahovaly věci, jež jsme potřebovali a nevešly se nám do našich krabic.

Ale když přišel čas prvního předávání balíčků, byl tam neočekávaně jeden pro nás. Nevzpomínám si, jak se stalo, že byl poslán. Většina z těch, které přišly, byla připravena drahým dítětem mé sestry, Tien Chei. Nikdo nemohl tušit, jakou práci to znamenalo. Předně se musely sehnat peníze, a to ona činila různými způsoby. Někdy to bylo tím, že něco prodala, jako třeba moje kolo. Potom kvůli válce byly obchody téměř prázdné a bylo velmi nesnadné běhat a najít něco na poslání. Také balení muselo být přesně podle vyhlášky a to činilo věc ještě obtížnější. Potom se tyto těžké balíky musely donést do města a předat Červenému kříži. Šlechetná Tien Chei to vše zařídila a čas od času, když jsme si mysleli, že je nemožné, aby pro nás něco přišlo, přišel balíček. Jednou nebo vícekrát byl poslán jedním německým křesťanem, kterého jsme sotva znali. Naši němečtí bratři nám přes Mlle. J. vícekrát poslali balíčky. Při jiné příležitosti přišel velmi milý balíček od jednoho téměř cizího německého gentlemana, o kterém věřím, že je křesťanem. Léta předtím byl ve velmi těžkých okolnostech a přišel do Book Roomu a já jsem ho vzal domů na večeři. Zjevně to pro něho byla velká vzácnost a on na to nikdy nezapomněl. Později se mu dobře dařilo v obchodě a my jsme s ním ztratili kontakt; ale přišel od něho balíček. Jednou na Vánoce nám kanadská vláda každému poslala malý balíček, který nám přišel velmi vhod. Byl tam pro každého velký kus sýra a suchary a sladkosti.

Myslím, že to bylo druhé léto, kdy se moje žena rozhodla, že pro své přátele v táboře připraví kalendáře. Nejdříve si vybrala dvanáct různých předmětů, jeden předmět pro každý měsíc; potom se vybral pro každý den verš nebo

kombinace veršů, který pojednával o tom předmětu; a všechny byly napsány velmi malým písmem, jeden měsíc na jeden list sešitu malého formátu. Sotva budete věřit, jak byl v táboře papír vzácný. Každý list byl nahoře zesílen přilepenou tenkou látkou. Do toho byly provrtány dírky a dvanáct listů každého kalendáře bylo svázáno červeným provázkem a pověšeno na tenký bambus, získaný z odštěpků, které odpadly z košťat na čištění dvora. Myslím, že vám musím předvést tento kalendář, který přinesl radost a útěchu mnohým v táboře.

LEDEN

Pondělí 1

„Tento měsíc počátek měsíců vám bude.“

- 2. Mojžíšova 12,2

Úterý 2

„Já před tebou půjdu, a cesty křivé zpřímím.“

- Izaiáš 45,2

Středa 3

„Neboj se, aniž se strachuj.“

- 5. Mojžíšova 1,21

Čtvrtek 4

„A jakž ovce své vlastní vypustí, před nimi jde.“

- Jan 10,4

Pátek 5

„Půjdu v síle Hospodina Boha.“

- Žalm 71,16 – přel.

Sobota 6

„On dává ustalému sílu, a tomu, ježto
žádné síly nemá, moci hojně udílí.“

- Izaiáš 40,29

Neděle 7

„Ti, kteří očekávají na Hospodina,
nabývají nové síly,… běží, avšak neumdlévají.“

- Izaiáš 40,31

Pondělí 8

„Radost Hospodinova budiž /je/ vaše síla.“

- Nehemiáš 8,10.

Byla to veliká práce všechno to pěkně napsat, nadepsat data a svázat na pověšení. Mrs. S pro nás laskavě udělala kopii toho, který sama dostala, a my jej uchováváme jako poklad.

V druhé části naší internace byla zavedena velmi cenná instituce. Jednou za týden se v „Room No. 7“ konaly „The Sale and Exchange“ (prodej a výměna). Každý, kdo něco potřeboval, prohledal svůj majetek, našel něco, bez čeho se mohl obejít, poslal to Mrs. B z Armády spásy s připojenou poznámkou, říkající, co on sám by potřeboval. A v pátek odpoledne se to všechno vystavilo. Žádná nákupní horečka by se nemohla srovnávat se vzrušením panujícím ty dvě nebo tři hodiny. A bylo naprosto udivující, co všechno bylo možné dostat. Já jsem dostal trochu kreslicího materiálu za láhev garnátové pomazánky. Ale děti potřebovaly tuto výměnu nejvíce, nebo možná matky těch dětí. Děti rostly a rostly a rostly a jejich šaty nebyly jako šaty Izraele na poušti, které nevetšely.

Další hroznou zkouškou byly falešné zuby. Myslím, že ty jsou vždycky zkouškou, ale když v internačním táboře praskne umělý chrup a není naděje na jeho opravu, je to ještě větší zkouška. První umělý chrup, který praskl, byl Japonci laskavě poslán do Šanghaje na opravu a byl tam, pokud se dobře pamatuji, asi šest nebo osm měsíců, než se vrátil. A když přišel, byl horší, než když odcházel. Ve skutečnosti několik set yardů od tábora byl minimálně jeden čínský zubař, který je mohl opravit během jednoho nebo dvou dnů. Ale Japonci nedovolili takovou vymoženost, aby nám pomohli. Byl tu jeden muž, který si s sebou přinesl naprosto kompletní sadu malých kovoobráběcích nástrojů: soustruh, vrtáky atd. Používal je doma jen pro zábavu, ale stal se ve své práci velmi obratným. Tohoto gentlemana získal zubař v táboře, aby si vzal otisk úst ženy. Našel stříbrný šilink a tepal ho, dokud se přesně nehodil do sádrové formy. Potom vzal starý zub ze zlomeného chrupu, připravil malé proužky stříbra a každý zub přiletoval k rámečku, který udělal. Nový chrup se hodil a pracoval lépe než kterýkoli z těch, které měla předtím. Potom bylo spraveno mnoho umělých chrupů. Ale opravy se neomezily jen na umělé zuby, nýbrž zahrnovaly celý okruh, jako byly hodinky, hodiny, šperky atd. Pro tuto práci byla během času opatřena malá dílna a bylo zapotřebí pomocníka, aby stačila na všechno, co muselo být uděláno.

Po nějaké době v táboře bylo vyvěšeno oznámení nařizující sbalit svůj majetek a být připraveni k přestěhování kdykoli v termínu dvaceti čtyř hodin po vyhlášení. Druhé dva tábory v Yangchow dostaly podobné příkazy a oba

byly přestěhovány zpět do Šanghaje včetně našich přátel Miss Dear a Miss M. Obávám se, že život v Šanghaji byl pro ně ještě nesnadnější, protože ubytování bylo ještě těsnější, než bylo v Yangchow. Ale Japonci rozhodli, že bude lépe držet nás tam, kde jsme.

KAPITOLA 19

Příležitosti

JEDNOU V NEDĚLI ODPOLEDNE přišla naše chlapecká Sixth Form na naši malou službu Gospel Chorus. Vážně naslouchali a zdálo se, že se rádi účastní. Nepamatuji si přesně na předmět, ale na závěr, když se mluvilo k těm mladším, bylo řečeno: „Je tu někdo, kdo by rád věděl jistě, že všechny jeho hříchy jsou odpuštěny, že jsou všechny v Božích očích smazány?“ Geoffrey[13] ze Sixth Form ihned odpověděl: „Všechno bych dal za to, abych to věděl. To bych chtěl více než cokoli jiného.“ Děti se rozešly a já jsem Geoffreymu ukázal ten milý verš v Janu 6,47: *„Amen, amen pravím vám: Kdo věří ve mne, má život věčný.“* Vpíjel se do něho jako žíznivá duše. Je něco nádherně velkého v jednoduchosti tohoto verše, že se jím člověk nemůže unavit. Snad o šest týdnů později jsem potkal Geoffreye samotného. Řekl jsem mu: „Tak jak je Geoffrey, víš, že jsou tvé hříchy odpuštěny, že máš věčný život?“

„Ano,“ odpověděl Geoffrey, „teď to vím.“

„Jak to, že to víš, Geoffrey?“

„Vzpomínáte si na ten verš, který jste mi ukázal? *‚Amen, amen pravím vám: Kdo věří ve mne, má život věčný.‘* Věřím v Pána Ježíše, a On říká, že mám věčný život.“

Byla to zvláštní radost vidět tohoto milého chlapce, jak našel Pána. Po nějakou dobu jsem ho učil; a on se naučil znát Ho dobře. Byl tichý, jemný, vždy se dobře choval a vždy jednal jako gentleman. A přece na něm bylo něco zádumčivého, co působilo člověku bolest v srdci. Nyní nalezl to, co hledal; spíše bych měl říci: nyní nalezl Toho, kterého hledal. Žil se svými rodiči a starším bratrem v téměř sousedním pokoji. Byl od nás oddělen jen schody

[13] Čti: džefrí

a chodbou. Jeho rodiče se stali našimi opravdovými přáteli, ale jeho otec byl stižen nějakou nemocí, která mu dovolovala jen pokulhávat kolem s pomocí hole.

Tato událost zvětšila trvalou touhu, kterou jsem už nějakou dobu pociťoval, abych shromáždil tyto starší chlapce do biblické třídy. Bylo to tím nesnadnější, že zde už byly velmi populární biblické třídy pro chlapce, vedené nejnadanějšími z modernistických misionářů v táboře. A bylo velmi žádoucí vyvarovat se všeho, co by se mohlo jevit jako soupeření. Zároveň bylo možné jen toužit, aby ta slavná pravda o spasení mohla být jasně a jednoduše předložena těmto drahým chlapcům.

Ale nyní, když Geoffrey se definitivně postavil na stranu Pána spolu s Gordonem S. a Raymondem, dalo nám to malé jádro třídy a často přicházeli další dva nebo tři. Bylo velmi nesnadné najít koutek, kde se to mohlo konat, neboť jak jistě rozumíte, pro takový podnik nebylo žádné pochopení. Avšak knihovník nám laskavě nabídl užívání knihovny v neděli odpoledne a my jsme tam prožili několik šťastných společných chvil.

Několik měsíců po tom dni, kdy Geoffrey přišel do Gospel Choruses, jsme jednou večer kolem půl sedmé seděli v našem pokoji a večeřeli jsme, když jsme slyšeli nezvyklý rozruch na schodech, které vedly přímo ke vstupním dveřím naší budovy. Vyhlédl jsem z okna a viděl jsem, jak směrem k nemocnici nesou nosítka. Nebyl to nezvyklý pohled a po večeři jsem se ptal, kdo onemocněl. Bylo mi řečeno, že to byl Geoffrey, ale to mne nepřekvapilo, protože jsem věděl, že není silný. Tu noc kolem půlnoci nebo trochu předtím jsem byl probuzen kroky nahoru a dolů po schodech. Druhý den ráno jsme slyšeli, že kolem jedenácté hodiny Geoffrey odešel „Domů“. Jak nevýslovně jsem byl vděčný, že jsem věděl, že pro něho to bylo „Domů“! Nemnoho dnů poté se mne jeho matka přišla zeptat: „Co to bylo, co Geoffrey dostal a co mu dalo takový pokoj v posledních několika měsících jeho života?“ Mojí radostí bylo poukázat jí na téhož drahého Spasitele a na Jeho slavná slova: *„Amen, amen pravím vám: Kdo věří ve mne, má život věčný.“* Pro tyto rodiče to bylo zvlášť smutné, poněvadž válka nyní skončila a „domov, sladký domov“ byl opět na obzoru, když jejich chlapec byl povolán do lepšího Domova, kde už není smrt ani zármutek ani pláč. O několik týdnů později, když jsme odjížděli do Šanghaje, mi matka zašeptala: „Udělal byste mi text s Geoffreyovými slovy?“

Po nějakou dobu jsme měli jiné posluchače Gospel Choruses. Měli jsme jednoho nebo dva strážné, kteří, jak věřím, byli skuteční křesťané. Rádi přicházeli a naslouchali zpěvu. A ačkoli nemohli rozumět slovům, poznávali nápěvy a zpívali ve svém vlastním jazyce. To nebylo autoritami dlouho trpěno, ale oni stále na dálku postávali, když konali své obchůzky, a těšili se ze slov, která přinášela takovou radost a potěšení jim i nám. Jeden z těchto mužů měl velmi rád zpěv, a když jeho povinnosti byly skončeny, chodíval ke zdi starého města, která čněla nad naší zdí asi o sto stop dále. Tam chodil sem a tam a zpíval podle svého srdce. Slýchávali jsme píseň za písní, které tam zpíval tak hlasitě, jak mohl. Myslím, že mu to dělalo radost, a jsem si jist, že to dělalo radost i některým z nás. Byl to ve skutečnosti Korejec. Někteří ze strážných byli ochotni se přátelit, ale bylo to proti pravidlům, abychom s nimi mluvili.

Nebyli jsme ti jediní, kdo se rmoutili nad duchovním stavem tábora. Jeden přítel, Mr. S., jenž byl jednu dobu velmi činný v kázání evangelia, cítil velmi ostře nedostatek jasného poselství evangelia. Ke konci naší internace šel do církevního výboru a žádal, aby byla jednou za měsíc dána příležitost k prostému hlásání evangelia. Když jsme prvně přišli do tábora, v neděli večer se někteří křesťané shromáždili kolem malých varhan v jídelně a zpívali některé staré, dobře známé písně. Mnozí, když slyšeli zpěv, přišli a připojili se. A jejich počet každý týden stoupal. Jeden starý Žid, který přicházíval, poznamenal, když zpěv skončil: „To dělá člověku dobře!“ Brzy však to bylo převzato oficiálně. A netrvalo dlouho, a stalo se to chladným a mrtvým. Místo starých písní, které každý znal, přišly méně známé písně a docházka rychle klesala, až bylo rozhodnuto, že nestojí za to, aby se v tom pokračovalo.

Potom byly pro nedělní večery organizovány diskuse. Byl vybrán mluvčí a předseda, a pak bylo shromáždění otevřeno k diskusi. Předmět byl vždy vybrán skupinou modernistů v táboře a shromáždění byla pod jejich kontrolou.

Když Mr. S. žádal o kázání prostého evangelia jednou za měsíc, výbor spíše nerad dovolil jeden takový nedělní večer v měsíci místo diskuse. Mr. S., ačkoli to byl pravý a vážný křesťan, se nikdy nepřipojil k těm z nás, kdo jsme se otevřeně stavěli proti modernismu a nevěře. Řekl mi, že se s tím setkal málo a že o tom málo ví. A tak s nadějí, že si udrží přízeň těch, kdo kontrolovali náboženské záležitosti, pozval čtyři z nich, aby se účastnili služby čtyřhlasým zpěvem. Shromáždění bylo dobře navštíveno a zazněla prostá,

vážná, dojemná výzva. Už nikdy nebylo takové shromáždění v táboře dovoleno.

Ke konci naší internace bylo na církevní nástěnce oznámeno, že příští neděli bude diskuse na téma: „Existuje peklo?“ Dobře jsem znal řečníka a jeden z doktorů, kteří v diskusích zaujímali prominentní místo, byl předsedou. Věděl jsem dobře, co lze očekávat, a ačkoli jsme na tato shromáždění nechodili, zdálo se nejlepší tohoto se účastnit. Řečník popřel věčné potrestání, ačkoli připustil, že pravděpodobně existuje nějaký druh časného potrestání. Také využil příležitosti, aby popřel možnost mít jistotu věčného života, a učinil to, co se mi jevilo jako zlehčující poznámky o Starém zákonu. Shromáždění pak bylo otevřeno pro diskusi, a protože nikdo nepozvedl protestující hlas, snažil jsem se vyvrátit něco z toho, co bylo řečeno. Netrvalo dlouho a předsedající mne požádal, abych se posadil a dal příležitost k mluvení někomu jinému. Nikdo jiný neměl co říci, a tak předsedající sám nám přednesl dost dlouhé pojednání, v němž podpořil to, co řekl řečník, a shromáždění ukončil.

To se jevilo jako příležitost, a tak jsem napsal církevnímu výboru nótu, kde jsem poukázal na skutečnost, že ačkoli jejich stránka tohoto předmětu byla v táboře stále znovu předkládána, při té jedné příležitosti, kdy byť i jen na malou chvíli jsem se snažil představit druhou stranu, nebyla projevena ani ta obvyklá slušnost, aby mi dovolili mluvit. Za těchto okolností se mi zdálo být tou nejmenší věcí, kterou mohou udělat, že mi dovolí představit druhou stranu na příštím nedělním večeru. Dostal jsem dopis, povolující tuto žádost, ale stanovující, že řeč nesmí přesáhnout půl hodiny. To bylo docela uspokojující. Za předsedu zvolili člověka zcela nakloněného jejich vlastním názorům. Mé hodinky byly rozbité, a tak jsem si je půjčil od své sestry, abych měl přesné měření svého času. Snažil jsem se ukázat, že Tím, kdo nám pověděl o pekle a o stavu zlého po smrti, byl Pán Ježíš Kristus sám. Přečetl jsem některé z těch míst, včetně vážného vyprávění o bohatém muži a Lazarovi, a poukázal jsem na to, že Pán řekl: *„**Byl** pak člověk bohatý…“* Není tu nijak naznačeno, že to bylo podobenství. Ale kdyby někdo trval na tom, že to bylo podobenství, pak jedinou alternativou je toto: skutečnost byla tak hrozná, že žádná lidská slova nemohou začít vykreslovat ten obraz, a tak to bylo vysloveno v podobenství, skrze které my můžeme rozumět. Byl to velmi vážný předmět a zájem byl velký. Když uplynulo dvacet minut, předseda mne zastavil. Myslím, že cítil, že si nepřeje slyšet více. Došlo k určité diskusi, ale nikdo nemohl vyvrátit nic z toho, co bylo řečeno. Předseda z minulého

týdne pouze trval na tom, že „věčné potrestání není rozumné“. Sotva si lze představit slabší základ, na kterém by bylo možné založit svou naději pro věčnost. Pán sám je Ten, kdo zná stav po smrti. Vypověděl nám ho s krajní jasností. Jaká to je pošetilost, odmítnout věřit svědectví, protože kvůli naší slabé, omezené mysli nepovažujeme Jeho slova za „rozumná“. Jeho vlastní Slovo říká: *„Co viděl a slyšel, to svědčí, ale svědectví jeho žádný nepřijímá. Kdo přijímá svědectví jeho, zpečetil to, že Bůh pravdomluvný jest.“* (Jan 3,32.33) Je zajímavé, že ve Zjevení 4,1 čteme: *„Ukážu, co se má díti potom.“* A řecké slovo pro „má /musí/“ v sobě nese myšlenku „logické nutnosti“. To, co ve Zjevení následuje, jsou téměř všechno soudy, včetně velkého bílého trůnu a jezera ohně a muk dnem i nocí na věky věků. A to vše je „logická nutnost“. Je dobře pro dnešní muže a ženy, aby pamatovali, že zcela bez ohledu na jejich názory nám Boží slovo říká s největší jasností, že **je peklo, je jezero ohně** a že ten, kdo není nalezen v knize života, tam bude uvržen. Trápení je na věky věků. V řečtině jsou pro „**věčné** trápení“ a pro „**věčný** život“ užita stejná slova (Matouš 25,46). Jedno trvá tak dlouho jako druhé a obojí je pro věčnost. Nejenže je věčné potrestání „rozumné“, ale je „logickou nutností“. Díky Bohu, že On opatřil způsob, jak uniknout, a to za cenu Svého vlastního Syna.

Když jsme vycházeli z haly, „otec James“ poznamenal ke svému příteli: „To je to, čemu věřím. Rád bych věděl, kde se tomu naučil. Římský katolík by nemohl tu věc říci jasněji.“

KAPITOLA 20

Školní dny a prázdniny

NAŠE DRUHÉ LÉTO bylo neobyčejné horké. Byly stanoveny Senior Cambridge zkoušky a konaly se uprostřed horka, a potom přišla práce s opravou písemných zkoušek. Velmi jsme chtěli, aby standard byl takový, že kdybychom práce poslali do Cambridge, nemohlo by se jim nic vytknout. To činilo opravy nesnadnějšími, než by jinak byly, a byli jsme velmi unaveni, když nakonec byly výsledky kompletní.

Myslím, že učitelé cítili napětí a úzkost z výsledků zkoušek stejně jako studenti. Moje děvčata mne prosila, abych se nevzdával jejich geometrie, dokud nebudou mít písemné zkoušky, a skutečně jsem měl tu radost, že jsem je vedl ve zbylé matematice i v geometrii. A tak jsem se velmi zajímal o jejich výsledky. Pokud si pamatuji, všechny z nich v matematice prošly, ale jedna z nich propadla z francouzštiny. Výchovný výbor ji zamítl a seznam úspěšných kandidátů neobsahoval její jméno. Byla to jedna z nejpilnějších studentek v táboře s výtečným prospěchem, a tak to pro nás všechny byla velká rána. Ředitelka nebyla z těch, kteří by tiše přijali taková rozhodnutí, aniž by si byli jistí, že jsou správná. A tak si vzala seznam pravidel Cambridge pro zkoušky a prošla je mnohem pečlivěji, než to udělal výbor. Výsledkem, k radosti celého tábora, zvláště jejích učitelů a její rodiny, bylo zaslání zvláštní zprávy, říkající, že B. prospěla.

Po horkém létu následovala nezvykle studená zima a v táboře způsobila velké utrpení. Ve většině místností nebylo žádné topení. Teplota se občas dostala až na 18 nebo 14 stupňů mrazu a sníh ležel na zemi někdy po celé týdny. A když se změnil v břečku, bylo to ještě horší. Tou dobou byla obuv v táboře ve velmi žalostném stavu, zvláště mezi dětmi, jejichž nohy trvaly na tom, že vyrostou ze všeho, co měly. Sotva byl někdo v táboře bez omrzlin jak na rukou, tak i na nohou. Ruce i nohy měli mnozí hrozně oteklé, velké omrzliny často pukaly a krvácely a některé byly infikovány. Časem byly ruce dětí tak bolavé, že neudržely tužku. A když měly nohy na studené, vlhké, cihlové podlaze školních místností, omrzliny se jen zhoršovaly.

Škola byla v této době přestěhována z budovy kostela do starého čínského domu na vrátnici u hlavního vchodu. Sixth Form měla dosti pěknou místnost s dřevěnou podlahou a okny směřujícími k jihu a k západu, kterými často svítilo slunce. Stará Sixth Form byla rozpuštěna a chlapci z ní byli posláni, aby pomáhali v pracích v táboře. Nová Sixth Form byla ve své práci pokročilejší než stará třída, a tak přípravy zabíraly více času.

Nezmínil jsem se o svém dobrém příteli Mr. H., jenž převzal mnoho z výuky matematiky pro starší chlapce. Mr. H. byl vedoucím největší firmy oprávněných účtařů v Šanghaji a byl zvláště nadaný a dobře vycvičený v matematice, hlavně v té, která se týkala principů obchodu. Byla to pro chlapce nádherná věc, že měli takového učitele, a byla to obdivuhodná náhrada za ztrátu jejich svobody v táboře. Jeho hodiny byly pro mne výukou. Nezapomenutelné byly jeho zkrácené pochody v aritmetice, ačkoli se obávám, že mnozí z nás

zapomeneme, „jak se to dělalo“. Také jeho příklady, z nichž většinu připravoval sám, stavěly chlapce tváří v tvář pracovním problémům života, s kterými se později setkají v obchodním životě v Šanghaji.

Mr. H. se velmi zajímal o své žáky a každý z nich věděl, že je jejich skutečným přítelem. Později jsem se s ním setkal a on mi s potěšením a s pýchou vyprávěl o pozoruhodných úspěších téměř všech našich studentů, kteří šli v cizině do škol. Člověk se diví, že byl schopen toho tolik dělat, poněvadž měl šedý zákal na obou očích a činilo mu velké potíže vůbec vidět. Škola pro něho byla jen vedlejší záležitostí, neboť vykonával také dále své povinnosti v táboře. Velmi často byl největší oporou táborového výboru a po dlouhou dobu měl na starosti táborové účetnictví.

Fifth Form se nyní z větší části skládala ze staré Fourth. Všichni byli starší a mnozí z nich moudřejší. Byli nyní usídleni v „Room Number Seven“. Možná musím odbočit od milejší práce vyprávění o školních záležitostech a snažit se popsat „Room No. Seven“ (místnost číslo sedm). Všechny domy a místnosti byly očíslovány a tato zvláštní místnost, kdysi velká ložnice hostící více rodin, byla na naléhavou žádost určité vlivné sekce tábora uvolněna pro „rekreační místnost“. V této místnosti byla kamna, a tak kromě nemocnice a jednoho nebo dvou přízní obdařených míst to byla téměř jediná teplá místnost v táboře. Velmi, velmi neochotně bylo dáno svolení, aby tato místnost byla užita pro Fifth a First Forms.

Měla betonovou podlahu, byla obrácena k severu a na východě poskytovala výhled na malý dvůr u kuchyně. Byla dost velká a měla jediný trám probíhající špatným směrem a podpírající ložnice nad ní. Jsem si jist, že podle každé „teorie staveb“ by se ten trám musel zřítit, ale jsem vděčný, že to nikdy neučinil. Místnost sama byla tak obtížná pro mluvení, že jsem horší nepoznal. Fifth byla velká třída a zdálo se téměř nemožné, aby něco slyšela zadní řada, aniž by byla první řada ohlušena. Ale musím vám něco málo povědět o té „rekreaci“. Školu jsme končili, pokud se pamatuji, ve tři třicet. Tou dobou se venku už vytvořila fronta lidí a ve chvíli, kdy škola skončila, aniž by vůbec dali chlapcům čas odejít, hrnuli se dovnitř, chytili malé stolečky, které chlapci užívali na psaní, a v kratší době, než to stačím říci, se vytvořily po celé místnosti karetní společnosti. Kdybyste náhodou o hodinu nebo dvě později otevřeli dveře a vstrčili tam hlavu, hledajíce někoho, viděli byste, jak je místnost hustě nacpaná a je v ní takový oblak cigaretového kouře, visící jako příkrov nade vším, že byste rychle vycouvali. V těchto hrách v karty byly

nejvíce vzrušující výhry a ztráty. Jednou odpoledne zmizel jeden milý malý chlapec. Jeho rodiče bydleli naproti Room No. Seven a často varovali svého chlapce před špatností místnosti č. 7. Otec, matka a přátelé horečně prohledali každý kout v táboře a venku, ale po jejich chlapci ani památky. Nakonec někdo nahodile poznamenal: „Ach, ten je v Room No. Seven." Potom, když říkal své modlitby, připojoval zvláštní prosbu, aby byl ochráněn od „Room No. Seven".

Zmínil jsem se o tom, že First Form byla také umístěna v této proslulé místnosti. Já jsem tuto třídu učil jen jednou za týden přírodopis. I to bylo příliš často. Ti menší chlapci chodili do dívčí školy, která byla v jídelně, ale když dosáhli deseti nebo dvanácti let, myslelo se, že by měli jít do chlapecké školy. Z nějakého zvláštního důvodu nebylo ve škole dovoleno tělesné trestání a bylo tam málo papíru, na který by se mohlo psát, a tak trestání bylo ve skutečnosti téměř neznámou věcí. Výsledek pro učitele byl, alespoň v této třídě, děsivý. Rád bych popsal některé z těch chlapců. Téměř vzadu seděl dost velký, jemně vyhlížející chlapec s tváří dítěte. Byl velmi buclatý, měl velké modré oči a hodně světlých vlasů, a celkem vypadal jako sám obraz nevinnosti. Byl chytrý, a když chtěl, uměl dělat dobrotu, ale zřídka, velmi, velmi zřídka „chtěl". Když jsem vyučoval ve Fifth, koutkem oka jsem pozoroval ubohého učitele, který byl téměř zoufalý a huboval toho zvláštního chlapce; ten s dobře předstíraným údivem a soucitem hleděl na rozčilení svého učitele. Když věci vypadaly příliš vážně, vzal na sebe velmi patetické vzezření zraněné nevinnosti. Věřím, že než jsme opustili tábor, tento chlapec se skutečně obrátil a došlo u něho k velké změně. Vedle něho seděl jeden z nejhezčích chlapců, které jsem v životě viděl. Byl to jediný syn své matky, a ta byla vdova. Byl dost malý, ale dobře se držel. Měl velmi krásné kudrnaté vlasy a oči, které stále zářily a tančily. Měl dolíčky a ústa, která se nemohla zdržet okouzlujícího úsměvu. Každý ho měl rád. Člověk si prostě nemohl pomoci, protože jeho chování bylo tak jasné a slunečné jako jeho tvář. Ale v kombinaci se vší tou krásou si myslím, že jsem se nikdy nesetkal s nikým, kdo by tak rychle dovedl provést nezdobu jako toto dítě. Mohl bych pokračovat se zbytkem třídy, ale tito byli vzorkem. Nedivil jsem se, že dívčí škola usoudila, že přišel čas, aby tito chlapci šli do chlapecké školy.

Naposledy jsem to milé dítě viděl den předtím, než jsme měli opustit tábor. Byl jsem v té době popelářem (odpadkářem) a konal jsem večerní pochůzku kolem odpadních košů, abych viděl, že vše je upravené. Náhle z jednoho z těch velkých padesátigalonových kotlů, které sloužily jako odpadní koše,

vykoukla Petrova kučeravá hlava. Jeho oči zářily ještě více než obvykle a celá jeho tvář byla oživena, když mi říkal: „Ó sire, v tomhle odpadním koši je velmi milá myška. Snažím se ji chytit pro svou maminku!“ Jeho matka byla opravdová matka a nemám nejmenší pochybnost o tom, že by myšku danou Petrem přivítala, ale byl jsem vděčný kvůli ní a kvůli všem ostatním lidem v místnosti, že právě když se Petrovi nakonec podařilo ji chytit, myška mu proklouzla skrz prsty a vyskočila z kotle.

Fourth Form měla místnost pro sebe. Byla sice tmavá a měla hliněnou podlahu, ale bylo to velké požehnání mít ji pro sebe. Tato třída se stala sbírkou chlapců, kteří se nechtěli nebo nemohli učit. Byla to velmi únavná třída. Dominovali v ní tři velcí chlapci a dávali pozor, aby nikdo z druhých nepracoval. Zvláštní systém, který zrušil trestání, velmi uškodil této třídě a těm třem chlapcům zvláště; a nejvíce ze všeho jejich učiteli. Pořádný výprask holí by byl zabránil tomu, aby tito chlapci byli později vyloučeni ze školy, a to nemluvím o tom, jak jinak by se cítil učitelský sbor.

Second Form byla dost velká. Měla pro sebe rozměrnou místnost, ale ta byla obrácena k severu a nikdy neměla slunce. Měla vlhkou cihlovou podlahu a během poslední zimy byla velmi studená. Děti měly často ruce tak necitlivé, že neudržely tužku. A to nemluvím o omrzlinách, které jsem se už snažil popsat. Často jsme je posílali uprostřed hodiny ven, aby se zahřály běháním a rozproudily si krev. Ale trpěly více než jiní chlapci. Byla to velmi snaživá třída a milí chlapci a byla radost je učit. Ne všichni byli chytří, ale všichni byli snaživí a já věřím, že každý dělal, co mohl. V této třídě bylo několik skutečných křesťanských chlapců. Měl jsem je na přírodovědu a na několik hodin matematiky a na hodiny u nich vzpomínám s opravdovou radostí.

Byla to dlouhá a tuhá zima a my jsme byli všichni vyčerpaní neobvykle horkým létem. Jak jsem řekl, v našich místnostech nebylo topení a večer co večer jsme šli do postele promrzlí až na kost. Nohy jsme měli jako kusy ledu a nebyla zde žádná přívětivá láhev s horkou vodou, aby nás zahřála. Často jsme rozmrzli teprve k ránu, a potom přišlo vstávání za šera a znovu jsme čelili chladnu.

Trubky zamrzly a praskly. Pumpy zamrzly a praskly. Fronty byly delší, více rozedrané a více netrpělivé než dříve. A co bylo horší, všichni jsme se cítili více bez naděje. Američané sice dělali pokroky v Pacifiku a i my jsme to věděli, ale budou moci přinutit Japonsko, aby se vzdalo? Japonci sami si byli

tak jistí, že si myslím, že to bylo schopné nás nakazit. Jednou několik obyvatel tábora diskutovalo o tom, co měl každý na rtech: „Jak dlouho?“ Mluvili dost optimisticky, domnívajíce se, že strážný, který stál poblíž, nerozumí. Náhle je přerušil: „Japonsko je hrozně silné. To vy nevíte. Japonsko může bojovat ještě deset let. Japonsko je hrozně silné.“

Viděli jsme, jak Německo bylo sráženo na kolena, a ta zpráva nám byla podána dost pravdivě. Domnívali jsme se, že to pomůže Japonsku „podržet tvář“ v případě, že se rozhodne vzdát spolu se svým spojencem. A potom přišla německá kapitulace. Vzdá se Japonsko také? Jak velmi jsme v to doufali! Jak jsme se obávali! Jak jsme byli zvědaví! Ale ne, kapitulace nepřišla a život se vrátil zpět do starých kolejí. U většiny z nás zmizela tělesná odolnost, kterou jsme měli, když jsme přišli do tábora. Ti, kteří nesli břemeno tábora, byli z větší části nevýslovně unavení. Lidé byli více rozladění a celkově se život stal velmi tvrdým. Přicházely Senior Cambridge Exams. Musely se připravit písemné zkoušky, muselo se dohlížet na zkoušky, a potom, což bylo nejhorší ze všeho, přišlo opravování. A zase se rozhodlo, že zkoušky budou v nejteplejší části léta. Po nějakou dobu jsem byl nemocný, a nyní (jako u mnohých v táboře) přicházely stále častěji pocity závratí. Ruce a nohy znecitlivěly a já byl zvědav, jak bude možné vydržet další školní období za převládajících podmínek. Ten či onen z učitelů vynechal hodiny, a ty byly přidány, často aniž by se mne kdo ptal, k práci, kterou už jsem konal, až se zátěž stala téměř nesnesitelnou.

Ale dostali jsme se přes zkoušky a během času se písemky opravily. Výsledky, některé velmi diskutované, byly zveřejněny. Ale některé z nás to zanechalo nevýslovně unavené. Jen naděje na prázdniny nás udržovala v chodu.

Ale pak jsme začali pociťovat temnější stín, než byly ty, které jsme znali od vstupu do tábora. Naše drahá Tien Chei se zacvičovala v čínské nemocnici Červeného kříže a vedla si skutečně velmi dobře, a také byla skutečným svědectvím pro Pána. Nyní jsme se dověděli, že jí není dobře. Nejprve to brala na lehkou váhu. Není to nic, kvůli čemu by bylo třeba si dělat starosti. Ale postupně se ukázalo, že na jejích plících je skvrna a my jsme viděli tuto hroznou nemoc příliš často konat její smrtonosné dílo mezi Číňany, než abychom se nestarali. Jak velmi jsme toužili, aby se dostala do Kulingu, ale to bylo nemožné. Byli jsme bezmocní, zbývala jen modlitba.

Nakonec přišly prázdniny, a jak vděčně jsme se obrátili od napětí školy k práci, která byla více jako rekreace. Snažil jsem se přenést Wigramovu řeckou konkordanci na kartičky, ponechávaje dostatek místa u každého slova pro vložení čínských znaků, které se zdály být nejlepší pro jeho překlad. Byla to dost těžká práce, ale neměla to nervové napětí vyučování a my jsme doufali, že se může ukázat jako neocenitelná, až se vrátíme k naší práci na Novém zákonu. Snažili jsme se začít a připravovali náš slovník. Je mrzuté, že kufr, ve kterém byly tyto kartičky uloženy, později při našem návratu do Šanghaje cestou zmizel.

Uplynulo jen velmi málo prázdninových dní, když přišla žádost: „Nepřevzal byste laskavě sběr odpadků v táboře?“ U této práce bylo už zaměstnáno šest mužů, ale ti, jak se zdálo, ji neměli příliš rádi. Věděl jsem dobře, že ve chvíli, kdy někdo jiný bude postaven k této práci, těch šest mužů odejde. Ale také jsem počítal s tím, že můj mladý přítel Jimmie T. mne nebude chtít vidět osamělého, a věděl jsem, že má všechny své odpadní kanály v dobrém stavu, takže bude mít čas mi pomoci.

Neznamenalo to odpadky jen sbírat, ale také je likvidovat. Téměř po celou dobu, kdy jsme byli v táboře, si jeden starší muž vzal na starost spalovnu, kde se odpadky pálily. Ale z nějakého důvodu se této práce vzdal. A tak to nyní znamenalo jak sběr, tak likvidaci. A nebyly to jen odpadky, ale celý tábor měl být udržován čistý. Možná, že důvodem pro tuto žádost bylo přemnožení much v té době: velké masařky, které snad byly všude. Neměli jsme v táboře téměř žádné zásobování a byl jsem varován, že není způsob, jak proti nim bojovat.

Tak jsem se stal odpadkářem. Prvního jitra mých šest mužů odešlo. Byli rozhněvaní, že byli tak uraženi, a Jimmie a já jsme se chopili práce. V tmavé, malé místnůstce za knihovnou, která byla vyhrazena pro naše nářadí, jsme našli pytel vápna. A každý den jsme postřikovali vápnem místa, kde bylo nejvíce much. Asi za týden mouchy zmizely.

A nyní jsem měl to, co jsem předtím nikdy v táboře neměl: malé místečko, kam jsem mohl chodit sám, abych byl nerušen na modlitbě. Možná že tou nejtěžší věcí v táborovém životě byla skutečnost, že člověk nemohl nikdy být sám, aby se pomodlil a v klidu četl Slovo. Každý z nás to potřebuje pro svou vlastní duši. Když s údivem hledíme na našeho Pána a vidíme Ho, jak

chodil sám na stráň hory, aby se modlil (sedmkrát nalézáme Pána v Evangeliu Lukáše, jak se modlí), čím více to potřebujeme my, zvláště když máme před sebou takového tvrdého nepřítele!

Zvláštním způsobem jsem byl potěšen v této práci veršem 1. Kor. 4,13, kde nám apoštol Pavel říká, že apoštolové byli učiněni vyvrheli a smetím; neboť to je význam těch řeckých slov. Zdálo se, že mě to trochu s nimi spojuje, když jsem byl odpadkářem, ale oč dále šli oni, když byli smetím!

KAPITOLA 21

A potom...

A POTOM … Bylo nedělní ráno. Vzpomínám si na to, jako kdyby to bylo včera.

Jako obvykle jsem stál dole v ranní frontě na vodu.(Měli nyní nové zařízení pro servírování vody z bojleru a mé kuchyňské povinnosti skončily.) Stál jsem vedle Mr. S. Ten starý, starý předmět opět vyšel na povrch a on utrousil:

„Nuže, myslím, že tu jsme už dlouho."

„Bojím se, že jsme," odpověděl jsem, a to bylo, myslím, všeobecné cítění v celém táboře.

Toho rána, když čínské ženy přišly, aby odebraly odpadky, přinesly úžasnou zvěst, že celé město vře vzrušením kvůli zprávě, že se Japonsko vzdalo. Večer to bylo popřeno, ale druhý den ráno znovu potvrzeno. Japonci se stávali nesnášenlivými a my jsme cítili, že na tom musí něco být. To bylo poprvé, kdy si dali námahu popřít nějakou z našich zpráv, ačkoli nás jindy varovali, že za žádných okolností nemáme naslouchat tomu, co se říká, protože to nikdy není pravda. Měl jsem předtím předeslat, že Japonci měli v táboře své agenty nebo špehy a zřídka kdy se přihodilo, že by se stala nějaká věc a během hodiny nebo dvou jim nebyla ohlášena.

Tato nejistota pokračovala téměř dva týdny. Jednoho dne se velící důstojník při ranní přehlídce tak rozvztekal kvůli nějaké maličkosti, že odešel z přehlídky, aniž by nás rozpustil, a když odcházel, sekal svým mečem do křovin a do květin. Nakonec si jednou ráno strážný všiml muže více než zralého věku, který náhodnou stál a neměl paty u sebe. Měli jsme stát v pozoru,

nohy u sebe a ruce podél těla a hledět před sebe. Tento nešťastný muž nedal paty úplně k sobě a strážný šel za něj a kopl ho. Tábor zuřil a Mr. Grant navštívil japonského velitele a oznámil mu, že nyní přišel čas, když už s námi jeho stráže nebudou jednat takovým způsobem, protože jsme vyhráli válku.

„Kdo vám řekl, že jste vyhráli válku?“

„Na tom nezáleží, kdo nám to řekl; víme to.“

„Ke mně nepřišla žádná zpráva, že jste vyhráli válku.“

„Je mi líto, že jste to neslyšel, ale my to víme a už nebudeme chodit na přehlídky.“

„Tak dobře.“

Tak jsme věděli, že to musí být pravda, protože jinak by velitel nikdy nesouhlasil se zastavením přehlídek.

Toho odpoledne přišel od švýcarského konzula dopis, oznamující nám, že Japonsko se vzdalo. Dopis nám také dával instrukce, že máme zůstat v našem táboře, dokud nepřijde ze Šanghaje svolení, abychom odešli, a že bylo s Japonci domluveno, že se budou dále starat o tábor, dokud ho nepřevezmou spojenci.

„Očekávání dlouhé zemdlívá srdce, ale žádost splněná jest strom života.“ (Přísloví 13,12) Jak se život potom zdál být jiný! Všichni jsme si mysleli, že za týden nebo za dva budeme volní. Ale trvalo to asi osm dlouhých týdnů, než ta chvíle přišla.

Šetřili jsme své zásoby z balíčků, jak jen to šlo, protože jsme se báli, že zde budeme muset být ještě další zimu. Když se Tien Chei zacvičovala v nemocnici a toho, co by mohlo být prodáno, zbývalo málo nebo nic, cítili jsme, že je moudré šetřit zásoby pro temnější dny, které snad máme před sebou. Ale nyní jsme věděli, že je můžeme volně užívat, a i to život usnadnilo. Jednoho dne moje žena řekla: „Jak ráda bych měla nějakou konzervu s broskvemi!“ Bylo právě období broskví v jejím domově v Hamiltonu. Ale broskve v táboře nebyly k dostání ani čerstvé, ani v plechovce. Druhý den nastalo velké vzrušení – letadlo! První, které navštívilo náš tábor od chvíle, kdy jsme přišli, kromě toho jednoho, které psalo na obloze, když byla zpět dobyta Manila. Přilétalo nad tábor a odlétalo, potom kroužilo nad čínskými poli, a potom se ještě jednou vrátilo. Letělo nízko. Co chtělo? Náhle se spodek otevřel, z davu dole zazněl velký křik a za pár vteřin jsme uslyšeli hrozný praskot. Celý dům se otřásl, a potom bylo ticho. My tři jsme seděli na mé posteli, odkud jsme

mohli vyhlížet z okna. Běžel jsem ke dveřím a našel jsem cestu plnou prachu, vylomené omítky a zdiva. Z letadla shodili padesátigalonový ocelový sud naplněný zásobami. Minuli velký pozemek tábora a přesně zasáhli střechu největší budovy v táboře. Sud prolétl střechou, rozlámal střešní trámy a příčné trámy; zasáhl dvě železné postele, které stály vedle sebe v pokoji Mr. H., prolomil se s těmi postelemi podlahou, když rozlomil příčné trámky, jako kdyby to byly sirky, spadl na další postel v pokoji dole, narazil na stěnu a zastavil se, když napůl prorazil další podlahu. Sud skončil asi deset stop od místa, kde jsme seděli, a bylo v něm plno konzervovaných broskví! Jen pár vteřin předtím někteří lidé z těchto místností vyšli ven do haly, jinak by byli téměř jistě zabiti.

Potom se posádka letadla bála shodit ještě něco uvnitř tábora. Letěla nad pole za městem a shazovala jeden náklad za druhým. Několik jich skončilo v rybnících nebo v městském příkopu, ale většina spadla do polí okolo. Jeden kompletně demoloval malý čínský dům a zranil chlapce, ale ten se uzdravil. Vy, kteří jste nikdy nebyli v Číně, si nedovedete, myslím, představit rychlost, s jakou se v té zemi shromažďuje dav. Něco se stane v místě, kde se zdá, že nikdo není, a hned, jakoby nějakým kouzlem, je tam velký zástup. A tak tomu bylo i v tomto případě a mnoho se toho ztratilo. Američtí důstojníci, jimž byl svěřen dohled nad táborem, domluvili s japonským velením, že obyvatelům tábora bude dovoleno vyjít a sebrat, co bylo shozeno. Stráže nás doprovázely a dbaly na to, aby nikdo neutekl. Jak dobré to bylo, když jsme byli vně těch zdí! Kromě možnosti přejít ulici a pomoci donést vodu ze studny před bránou, což se stalo v době krize asi třikrát, to nyní bylo poprvé, kdy jsme byli venku za bránou od toho památného dne, kdy jsme do ní prvně vkročili. Jak pěkně vypadala krajina! Jak rozkošný pocit být zase volný. Jak přívětiví byli lidé! Jak ochotně se děti snažily zpívat verš písničky „Ježíš mne miluje“.

Každý svazek byl upevněn k padáku. Ty byly z hedvábí jasných barev, některé byly červené, jiné modré nebo žluté nebo zlaté. Jak byly krásné, když padaly z letadla! A jaká hojná zásoba dobrých věcí! Potraviny všeho druhu, a oděvy, vysoké i nízké boty (jak velmi jsme je potřebovali!), spodní prádlo, dokonce i kapesníky; košile, kabáty, všechno, co jsme potřebovali. A padáky byly rozděleny mezi ženy. Moje žena a moje sestra dostaly každá třetinu padáku, který měl krásný odstín modré.

Jeden ze strážných namířil pušku na shluk Číňanů, kteří brali jeden z těch svazků. V okamžiku ho strhli k zemi a nepochybuji o tom, že by ho zabili, kdyby ho někteří z tábora nezachránili. Když se to podařilo, trvali na tom, aby si před nimi klekl, sklonil hlavu do prachu a omluvil se za to, co udělal. Japonci začali shledávat, že už nejsou pány.

Nepochybně se mnohé ztratilo, ale mnoho toho bylo zachráněno a my všichni jsme se vrátili do tábora, obtíženi vším, co jsme mohli unést. A nebylo to naposledy, co letadla přiletěla. Později se naučili, jak mají věci spouštět, a svazek za svazkem spouštěli na naše vlastní zadní pole. Naši zachránci dbali na to, aby nám nechybělo nic od toho dne, kdy se o nás mohli začít starat.

První ze spojeneckých sil, kdo přišel do našeho tábora, byl mladý americký důstojník se dvěma nebo třemi muži. Přivezli s sebou obrovské čínské „corry" (jakýsi druh velkého slaměného zavazadla, které může být stahováno nebo roztahováno, jak to potřeba vyžaduje). To bylo nacpáno penězi. Mohli jsme vidět bankovky velké hodnoty vykukující na všech stranách. Ale jak bylo dobré vidět opět přívětivý obličej z vnějšího světa! Všichni jsme se shromáždili před kostelem, abychom ho přivítali. To bylo místo mimo stanovené meze, určené pro Japonce; ale už jsme se jich nemuseli bát. Stál na schodech kostela a řekl nám několik slov a my jsme ho doprovázeli přes tábor k místnosti č. 7, která byla vypůjčena od hráčů pro ubytování našich vysvoboditelů. Klidně a rozumně prošel náš nový přítel táborem, ptal se, co potřebujeme nejvíce, a zakrátko jsme měli hojnost kartáčů a košťat, kbelíků a džberů, hrábí a lopat, nejlepších potravin, jaké sousedství mohlo dodat, a vše, co jsme mohli jíst, bylo brzy obstaráno. Ale zvláštní věc byla, že nyní, když jsme měli jídlo – dobré jídlo a v hojnosti, se zdálo, jako kdybychom je nemohli jíst; a ti, kteří se trochu víc najedli, toho brzy litovali. Myslím, že bylo zapotřebí času, aby si naše žaludky zvykly na nové podmínky.

O něco málo později přišel mladý britský důstojník a převzal tábor. Brzy omezil japonské strážné na velmi malý kout tábora a o něco později jim řekl, aby šli. Velitel měl trochu sklon neuznávat jeho autoritu. Důstojník rozkázal: „Půjdete a přivedete mi koně a přivedete ho rychle!" Velitel pokorně poslechl a potom už nebylo pochyb o tom, kdo má moc. Tento důstojník s dvěma nebo třemi dalšími organizoval večírky a bral obyvatele tábora ven na dlouhé procházky. To byla výtečná věc a bylo to nevýslovnou pomocí pro

každého. Také zařídil, že jsme mohli v malých skupinách, formálně doprovázeni japonskou stráží, chodit do města a trochu nakupovat. Maršál Chiang Kai-Shek nám každému poslal darem peníze a několik bohatých čínských gentlemanů nám dalo také podobné dary, a tak jsme měli finance, abychom mohli nakupovat. Jak zábavné to bylo po těch letech za zdí!

Nejlepší ze všeho bylo, že jsme mohli psát dopisy, jak jsme chtěli, a ty nebyly cenzurovány a nemusely mít jen 25 slov, ani nepotřebovaly žádnou známku. Když byl velitel vyhozen, britský důstojník, který převzal velení, našel více než sto dopisů pro obyvatele tábora, ležících v jeho stole nedoručených. A přišly pohledy od dětí z domova a od Mr. a Mrs. Collier, a my jsme začali rozumět, jak to muselo být pociťováno, když *„Hospodin obrátil zajetí Jobovo“* (Job 42,10 – přel.).

Ke konci našeho zajetí byl zvolen zcela nový táborový výbor, skládající se z velké části z obchodníků nebo městských pracovníků. Cítění v té době bylo velmi vysoko. Někteří z lidí ve výboru byli do něho voleni skoro při každých volbách; ale nyní byli ti všichni vyhozeni z úřadu a objevily se zcela nové tváře. To velmi usnadnilo získání svolení k vyvěšení textu. Při více příležitostech jsem žádal o tuto výsadu, a ihned jsem dostal svolení. To mne povzbudilo a vyhotovil jsem část 126. Žalmu, aby byl připraven pro případ, že přijde slovo uvolnění:

„Když zase vedl Hospodin zajaté Sionské,
zdálo se nám to jako ve snách.
Tehdáž byla plná radosti ústa naše,
a jazyk náš plesání;
tehdáž pravili mezi národy:
Veliké věci s nimi učinil Hospodin.
Učiniť jest s námi veliké věci Hospodin,
a protož veselili jsme se.“

Jakmile přišla definitivní zpráva o vítězství, dostal jsem svolení vyvěsit tento text hned pod táborovými hodinami u dveří jídelny. Myslím, že to pro mnohé bylo překvapení, když shledali, že Bible má správná slova pro každou situaci. Jak dobře rozumí člověku. Jak dobře vchází do každé podrobnosti našeho denního života. Jak dobré je pro nás, jestliže jsme ji přijali za svého vůdce a rádce po cestě přes pustinu tohoto světa. *„Blahoslavený lid, jemuž se tak děje, blahoslavený ten lid, jehož Hospodin Bohem jest.“* (Žalm 144,15)

Tyto dny byly dosti perné i přes skutečnost, že byli do tábora přivedeni čínští kuli, aby pomáhali. V té době jsem byl stále odpadkářem. Poté co přijeli američtí přátelé, měl jsem dva nebo tři čínské kuli, kteří měli v práci pomáhat. Ale zdálo se, že lidé ve svém vzrušení ztratili všechny smysly a velké padesátigalonové sudy, užívané jako kontejnery na odpadky, přeplňovali věcmi, které raději vyhazovali, než by se namáhali s jejich zapakováním a odvozem domů. Moji kuliové byli tak zaměstnáni tříděním těchto věcí, bojem mezi sebou o lup a dozíráním, aby se žádný jiný kuli nedostal ke kořisti, že bez nich bychom na tom byli stejně.

Když letadla shazovala zásoby, plechovky džemu nebo jiných potravin se rozbily a okamžitě se začaly líhnout mouchy, takže ty dny byly dost zaplněné snahou udržet tábor v čistotě. Navíc k těmto těžkostem ustavičně pršelo a všechno bylo nasáklé vodou, takže odpadky nechtěly hořet a Jimmie a já jsme kopali velké jámy a pohřbívali je. Ale byly to milé, šťastné dny s nadějí na svobodu, která se stále více blížila, a s výhledem na brzké opětné shledání s našimi milovanými.

Všichni jsme využívali svůj volný čas k balení, pokud jsme nespravovali své kufry. Ale naši američtí přátelé byli obdivuhodní. Obstarali velké zásoby dobrých provazů a zámků a obratných pracovníků, aby svázali kufry a rance. Jejich předvídavost a štědrost a účinnost byly obdivuhodné, a to se nezmiňuji o zdvořilosti, prokazované americkými a britskými důstojníky navzájem. Neboť obojí byli v táboře současně, což vytvářelo někdy nesnadné situace. Ale vždy spolupracovali v souladu. Když byly kufry sbaleny, byly poslány dolů do jídelny, kde byly svázány, pokud to bylo nutné, a byla na ně jasně napsána jména; a potom byly dány na hromadu řádným způsobem pod dohledem jednoho z našich vlastních lidí.

KAPITOLA 22

„Navraťte se..., ó vězňové!“

NAKONEC PŘIŠEL ROZKAZ k odjezdu. Někteří z našich lidí, kteří měli domy, kam mohli jít, a také potřebnou podporu, se už vrátili do Šanghaje. My jsme měli opustit tábor tak, abychom stihli loď vyplouvající z Yangchow v sobotu ráno

6. října. V Chinkiangu jsme měli být převezeni nákladními vozy japonské armády na nádraží a zvláštní vlak nás měl vzít do Šanghaje. Několik obyvatel tábora zůstalo, aby vypravili zavazadla a uzavřeli tábor. Někteří pacienti z nemocnice byli posláni později toho dne letecky. Starší lidé byli ušetřeni časného vstávání a měli cestovat odpoledne a dostat se do Šanghaje nočním vlakem s lůžkovými vozy. Všechno, co mohla starostlivá péče udělat, aby cesta byla snadná, bylo podniknuto, a ačkoli vše nevyšlo, jak to bylo plánováno, vinu na tom neměli naši přívětiví a účinní důstojníci.

Dobře si vzpomínám na poslední večer v pokoji, který nás tak dlouho chránil. Postele a lůžkoviny byly sbaleny a všechny kufry už byly pryč. Obrázky a knihovničky byly sundány ze zdí: ty vypadaly skutečně holé. Muškát byl ořezán, několik jeho kořínků odříznuto a zabaleno do zvláštního ranečku, aby se vrátil do svého domova. Mr. a Mrs. W., naši sousedé v pokoji, patřili mezi ty staré lidi, kteří měli odjet toho dne později; tak měli stále své lůžkoviny a laskavě nám každému půjčili přikrývku nebo kousek lůžkovin, takže jsme se mohli na podlaze natáhnout a užít trochu spánku.

Něco po páté hodině následujícího rána jsme byli pryč. Všichni zbývající obyvatelé tábora přišli dolů, aby se s námi rozloučili a pomohli nám s ručními zavazadly. Měli jsme dobrý parník a velký člun, který parník táhl. Bylo to slavné ráno, a jak rozveselující byl pocit, že jsme volní a na cestě DOMŮ. Dosáhli jsme Chinkiangu v dobrém čase, ale japonská důkladnost beznadějně selhala. Museli jsme dlouho čekat na nákladní auta a nakonec mnozí z nás museli jít na nádraží pěšky, což nám ani v nejmenším nevadilo. Další čekání, a speciální vlak přijel. Japonská důkladnost opět zklamala a my jsme shledali, že je z poloviny naplněný Číňany ještě dříve, než jsme měli možnost nacpat se dovnitř jako sardinky a najít místo, kde to šlo. Naši lidé byli organizováni do skupin a jeden člověk s jedním pomocníkem se starali o každou z nich. Měl jsem jednu skupinu na starosti, a tak ve chvíli, kdy lidé z mého houfu a všechna jejich zavazadla byli bezpečně uloženi, jediné místo, které bylo k mání, bylo na mém ranci uprostřed uličky. Byla to dlouhá cesta v horku. Vlaky byly ve velmi ubohém stavu, železniční lože také, a tak jsme nemohli jet rychle. Dostihli jsme Shanghai North Station teprve v šest hodin večer a byli jsme uvítáni několika našimi vlastními muži a chlapci, kteří odjeli dolů před námi. S nimi byli američtí vojáci a než bys řekl švec, nalézali jsme se se svými zavazadly na nákladních vozech americké armády, která nás vezla známými ulicemi k Embankment Building, kde pro nás bylo připraveno ubytování.

„Zdálo se nám to jako ve snách." Jak pravdivé to bylo! Cítili jsme se oslněni a hloupí, když jsme se vraceli do reálného života. Ale přívětivost, zdvořilost a pomoc bylo vidět na všech stranách. Byly nám přiděleny místnosti a my jsme se octli na třetím podlaží. Měli jsme pro sebe pokoj s pěknou a příjemně širokou chladnou verandou, která měla výhled přes poštovní úřad, Soochow Creek, Garden Bridge a Wangpoo River. Doléhaly k nám staré známé zvuky z ulice: zvonění tramvaje, hlasy klaxonů motorových vozidel, čínských hrajících si dětí; všechno to známé, a přece tak zvláštně nové. Ani ne o čtyři bloky dále byly Quinsan Gardens, kde po tak mnoho let měl svůj domov Book Room, a tak jsme byli na známém místě. Náš pokoj byl součástí třípokojového bytu s kuchyní a dvěma velkými přilehlými místnostmi a – s tím snad nejlepším ze všeho – s KOUPELNOU! Neviděli jsme koupelnu, anebo skutečnou koupel po téměř tři roky. (To neznamená, že jsme se nikdy nemyli.) Moje sestra se rozhodla žít v jednom z těch přístěnků, takže jsme mohli mít svůj pokoj pro sebe – to byl luxus, který nejsou schopna náležitě popsat žádná slova. Možná že i ona si myslela, že bude příjemné mít pokoj pro sebe. Jiné rodiny byly v dalších dvou pokojích.

A potom jsme šli dolů do velké místnosti, upravené jako jídelna. Každý z nás dostal talíř; a nebyl ani cínový, ani kamenný; jak to zvláštně vypadalo! Dostali jsme porci jídla, ne nabíraného z velkého hrnce, jednu nerozeznatelnou směsici S.O.S., ale krásnou porci masa s dobrou zeleninou položenou zvlášť; a potom jsme měli skutečný pudink a šálky kakaa a ty také nebyly z kamene. A na stole byl ubrus a nože a vidličky, abychom jimi jedli. Jedno malé osmileté děvče se svěřilo: „Maminka mne učí, jak mám užívat nůž a vidličku, protože jsem nikdy neviděla lidi, jak je používají."

Potom jsme šli do velkého skladu a každý z nás dostal armádní visuté lůžko a tolik přikrývek, kolik jste chtěli. Vzali jsme si je do svého nového pokoje a dali jsme je na verandu a moje sestra si svoje dala o něco dále na tutéž verandu. Pořád ještě se zdá, že můžeme cítit ten lahodný chladný vánek, který vál na té verandě od Whangpoo. V pokoji jsme také měli stolek a židli. To byl myslím všechen nábytek. Ale to nám nevadilo. Byli jsme na cestě domů a toto byl pro nás palác.

Druhý den ráno byl den Páně. Jak mám rád toto jméno místo Sunday. Časně jsme se vypravili do Brenan Road, a právě než jsme zahnuli do naší uličky, setkali jsme se s Mrs. C., naší drahou S. Jak jsme byli rádi, že ji vidíme, a jakého přivítání se nám dostalo. Jedno z nejvřelejších uvítání (jak těžké je

srovnávat uvítání!) bylo od špinavých, otrhaných dětí ze slaměných chýší, které přicházívaly do nedělní školy. Jaká radost, nepředstíraná radost, že nás opět vidí! Jaké vzrušení! Jaké pobíhání tam a zpět, aby to řekly svým maminkám a přátelům, a brzy byla většina vesnice venku a potřásali nám rukama v přivítání, které šlo nad čínskou etiketu (tam si jen potřásají vlastní rukou), a křiku a smíchu: „Cizinci jsou zase zpátky!“ Divíte se, že máme Čínu rádi? Je to nějaká těžkost žít v The Badlands, když máte takové sousedy?

A viděli jsme drahého Mr. W. a jeho malou rodinu. Byli jsme překvapeni, jakým způsobem se přes všechno starali o majetek, a divili jsme se jejich vyprávění o Boží věrnosti a laskavé péči o ně. Mr. W. mi vyprávěl o obchodech a o tom, jak ustavičně zvyšovali jejich nájemné. To všechno jsem očekával a byl jsem plně připraven, že uslyším o velkém dluhu, čekajícím na mne, abych ho zaplatil. Ale zapomněl jsem na Toho, který se staral o tyto drahé. Dost úzkostně jsem se zeptal: „A kolik dlužíte, Mr. W.?“ Přeji vám, abyste mohli slyšet vítězný tón a nevýslovnou radost v jeho hlase, když odpověděl: „Ani cent. Nikdy jsme nedlužili ani cent! Často jsme ráno v den placení nájmu neměli nic. Ale nikdy, když přišel čas zaplatit, se nestalo, abychom neměli dost!“ Jaká lekce v Boží věrnosti pro tohoto drahého bratra, a pro mne! Ale někteří z nás jsme pomalí k učení se těmto požehnaným lekcím.

Potom nám S. řekla, že pozemek je příliš hluboko zaplaven, než abychom mohli jít k našemu domu po staré stezce, a tak jsme museli jít okolo po vnější uličce kolem Children’s Refuge. S. nás vzala dovnitř a ukázala nám náš dům. Vzala nás do našeho obývacího pokoje, naplněného vzpomínkami na skotačící, šťastné děti; anebo na přátele v uniformě, jak společně zpívají kolem starého piana. Ale vše bylo tiché a prázdné. Vlhkost vyžrala podlahu. Krásné stěny, které náš domácí pro nás opravil těsně před Johnovou svatbou, byly zašpiněny vlhkostí až ke stropu. Před krbem, nyní chladným a neradostným, stála stará proutěná pohovka a vypadala ještě odřenější než kdy předtím. Když jsme se rozhlíželi, spatřili jsme prázdné knihovny kolem celého pokoje, na stěnách nebyl ani obraz, ani text. Byl tu velký starý jídelní stůl a několik odřených židlí silně pokrytých prachem. Pokoj, který býval tak jasný a radostný, vypadal jako pokryt smutkem. A když jsme tak hleděli na známé předměty, S. ukázala na starou pohovku a poznamenala: „Jimmie bydlel v tomto pokoji; trávíval zde hodiny na modlitbě a na té pohovce před několika týdny zemřel.“

Možná že znáte Jimmieho: tolik pomohl Mr. a Mrs. Collierovým, jak je to vyprávěno v jejich knize: „Covered Up In Kowloon.“ Nakonec přišel pěšky z Hongkongu do Šanghaje. Byl to Jimmie, chudý, bez peněz, bez domova, opuštěný, jenž jim posílal peníze do Hongkongu, aby jim pomohl v jejich potřebě. Milý, věrný, milující chlapec; jeho námaha, zármutky a utrpení jsou skončeny. Jeho oči uviděly Krále v Jeho okrase; je s Kristem, což je mnohem lepší. Ale mé oči se plní slzami, když myslím na ten den před lety, kdy jsem se s Jimmiem setkal poprvé. Stále ho slyším říkat: „Já jsem nedostal Nový zákon.“ Jak snadno jsem byl napálen, neboť Jimmie neuměl přečíst ani slovo, ale dostal Nový zákon. A myslel jsem na jiný den o několik týdnů později, kdy rozcuchaná hlava byla skloněna nad dřevěnou podlahou, mokrá slzami, a šestnácti- nebo sedmnáctiletý chlapec si poprvé uvědomil cenu, kterou za něho Spasitel zaplatil, a vzlykal své srdcervoucí vyznání: „Já Pánu Ježíši nestojím ani za deset centů.“ Ale Spasitel vznesl nárok na to, co vykoupil, a pokud se nemýlím, tento chlapec, tak opovrhovaný a posmívaný zde dole, v radostném překvapení uslyšel svého Mistra, jak říká: *„To dobře, služebníče dobrý a věrný. Vejdi v radost pána svého.“* A myslím, že slyším Jimmieho odpovídat: *„Proč by mi se takovou odplatou Král odplacovati měl?“*

Ale myšlenky cestují rychleji než slova, a tak jsem řekl S.: „Pověz mi o tom všechno.“

„Byl venku ve vesnicích kázat. Stále kázal, ale jak víš, neměl nic; a každý byl tak chudý a on byl stále hubenější a hubenější. Nevěděli jsme, že je tak nemocen, ale když se vrátil z venkova po několika týdnech, jen si lehl na pohovku zde, příliš unavený, než aby zase vstal. A o několik dní později šel Domů do dokonalého pokoje. Myslím, že skutečně vyhladověl až k smrti.“

Stáli jsme mlčky, pohrouženi v myšlenkách na toho statečného mladého vojáka Ježíše Krista, který tak nedávno právě zde položil svůj život pro svého Pána a pro evangelium. Rád bych věděl, zda jsou mezi mými čtenáři nějací mladí vojáci Ježíše Krista, kteří jsou připravení a ochotní vstoupit na místo Jimmieho.

Možná že vám někdy budu vyprávět Jimmieho příběh, ale nemusí to být nyní.

Potom S. vzala své klíče a vedla nás nahoru a odemkla dveře naší ložnice. Ani jsme předtím nevěděli, že má klíč, ale ona a Tien Chei všechno zařídily. A tady byl tentýž starý nábytek, nedotčený, a slzy nám opět vstoupily do očí,

když jsme si uvědomili, jak se tyto milé čínské ženy za takovou cenu staraly a chránily náš majetek.

Toho odpoledne jsme se měli shromáždit, abychom si připomněli Pána způsobem, jak se shromažďovali první křesťané v novozákonních dnech. Moje sestra velmi chtěla jít do nemocnice, aby viděla Tien Chei, neboť nad vší naší radostí visel tento hluboký, hluboký zármutek. Toto drahé dítě, které nám bylo tak nevýslovně drahé a které se tak velkoryse vydalo, a bylo stráveno pro nás, leželo a bojovalo a prohrávalo boj o život. S. nás přívětivě pozvala k sobě na oběd a mezitím jsme šli do nemocnice. Nebudu se pokoušet popisovat to shledání: nebylo to pro oči veřejnosti. Je to zvláštní, jak často shledáváme, že čím hlubší je láska, tím ostřejší bolest ji doprovází.

„Dám jí svůj kříž utrpení,
svůj kalich bolestí sdílet,
ale potom v bílých rouších
v onom bezmračném světle,
vše narovnáno bude."

Vrátili jsme se do Brenan Road, a tam v malém pokoji nahoře, který jsme postavili před lety jako ložnici pro Hope, pokoji, který byl naplněn sladkými vzpomínkami, jak S. dobře věděla, nám připravila jednoduché, ale chutné jídlo. My čtyři jsme seděli kolem starého rodinného stolu, malého pevného čtvercového dubového stolu, který jsme koupili před lety od našeho přítele Mr. Tennanta, když odjížděl domů. Seděli jsme a povídali a S. nám vyprávěla o radostech a strastech; o Boží věrnosti a jak laskavě se k nim měl a staral se o ně ve všech jejich nesnázích. Mluvili jsme také o budoucnosti C., nejstaršího syna drahých Chun Lai a S. Myslím, že jak ona, tak i my jsme toužili vidět ho v Book Roomu, v práci tak drahé srdci jeho otce; ale všichni jsme věděli, že to ještě nemůže být, a byla tu nabídka učit se tesařem. Čas ubíhal všem příliš rychle a nemohli jsme opustit tyto končiny, aniž bychom nenavštívili své drahé přátele v Children's Refuge vedle. A tak jsme se rozloučili S. a jejím malým houfem a zaklepali jsme na známá vrata, a když se otevřela, objevila se táž dobře známá, klidná, šťastná tvář. Jaké přivítání i od vrátné, která řekla více svýma očima než svými rty. A šli jsme nahoru po cestě milým terénem a shledávali jsme, že i oni trpěli záplavami. A byli tam staří, staří přátelé, živí a zdraví, i když starší a více sešlí. Ředitelka Refuge byla rodem Němka a jen jí samotné bylo dovoleno, aby zůstala. Už dávno nebyla mladá. Myslím, že dost překročila sedmdesátku, a břemeno bylo

velmi těžké. Bylo tam více než čtyři sta dětí, a všichni čínští pracovníci a mnoho zdrojů zásobování bylo úplně odříznuto.

Než jsme odešli do tábora, poslali jsme jí svitek s obrázkem kbelíku a nádobky a na něm byla slova: *„Mouka z kbelíka toho nebude strávena, aniž oleje v nádobce té ubude."* Vzala nás nahoru do malého pokoje, kde byla židle, malý stolek a proti stolu visel tento svitek, zarámovaný na stěně. Pak nám řekla, že sem chodila, aby byla sama a aby v modlitbě bojovala za potřeby a bezpečí své velké rodiny. Vyprávěla nám, jak Japonští vojáci přišli do útulku, aby ji informovali, že spadá nyní pod jejich zákony. Všechny tyto věci rozprostírala před Pánem v tom malém pokoji, a my jsme opět jednou slyšeli příběh o milostivé, milující, věrné péči našeho Otce, a jak tváří v tvář hrozným těžkostem bylo všem jejím potřebám učiněno zadost a děti a pomocníci byli všichni v bezpečí a zdraví.

Šli jsme uličkou dolů a kolem k místnosti shromáždění. Je to pěkná čtvercová místnost o straně asi dvacet čtyři stop, se sloupem uprostřed a škvárovou podlahou. Stěny byly z holých šedých cihel, ale byly nabarveny a ozdobeny velkými verši z Evangelií v čínštině. Jsou tam tytéž známé lavice, a co je ještě lepší, mnoho starých, důvěrně známých tváří. Drahý Mr. F. a Mr. T., ovoce práce Mr. C. v Šanghaji, tam jsou se svými rodinami. Jak je to dobré je zase vidět! A jejich tváře zrovna září radostí, když nás vidí. Mr. F. má zvlášť nakažlivý úsměv. Zdá se, že osvětluje celou tvář, odebírá známky starosti a věku a působí, že vypadá docela mladě a chlapecky. Byla to velmi malá společnost. Náš chudý vedoucí pracovník odešel jinam a chyběly i jiné tváře. Ale věřím, že Pán tam byl a jaká to byla výsada a radost, když jsme na Něho mohli ještě jednou vzpomínat poté, co jsme o tuto požehnanou slavnost byli připraveni po dobu více než dva a půl roku.

Na večeři jsme šli k našim drahým přátelům v Refuge, a potom jsme se vrátili do svých pohodlných postelí na verandě Embankment Building unavení, ale šťastní.

Byla to docela rána, když jsme druhého jitra na nástěnce viděli oznámení, že všichni Kanaďané vracející se do Kanady, se mají ihned hlásit na poslední loď, která bude k dispozici a která má vyplout dvanáctého, tedy jen za čtyři dny. A po tři z těchto dnů se celé město mělo oddávat radosti a oslavám vítězství. Znamenalo to hrozný ruch. Než jsme opustili Yangchow, dostali jsme velmi přátelský dopis od našeho starého přítele, který koupil tiskárnu,

do níž nás pozval, abychom bydleli u něho, až se vrátíme do Šanghaje. Nabídl, že nás zásobí jakýmikoli penězi, které bychom mohli potřebovat, než budou moci být vyplaceny šeky.

Bylo toho tolik, co jsme chtěli v Šanghaji udělat, tolik lidí, které jsme chtěli vidět, že to bylo smutné zklamání, že máme na to jen čtyři dny. Okamžitě jsem šel a vyhledal svého milého přítele a půjčil jsem si od něho milion dolarů (myslím, že to bylo asi třicet dolarů kanadské měny). Velmi radostně mne přivítal a naložil mi dárky pro mne, mou ženu a děti a půjčil mi kolo. Pak mne vzal ve svém soukromém pedicaru na americký konsulát, kde jsem našel svou ženu, která na mne čekala, a začali jsme se starat o svou cestu domů. Laskavě nás každého zásobili 25 americkými dolary, abychom měli na cestovní extras[14]. Byli jsme téměř poslední, kdo dostal tuto speciální dotaci, ale jak jsme za ni byli vděční. Střecha godownu nebyla dobrá a do domu velmi zatékalo. Dodavatel chtěl $40 v amerických penězích, aby ji opravil; peníze, které jsme neměli. Nechali jsme mé sestře potřebných $40 a $10 se ukázalo bohatě dostačujících na všechny naše potřeby na cestě domů.

Nemohu se pokoušet popisovat ty rušné dny v Šanghaji. Na kole jsem toho dokázal vykonat mnohem více, než by jinak bylo možné. Všechny ty dny mílely příliš rychle a ráno dvanáctého bylo přistaveno armádní nákladní auto, aby nás a naše zavazadla vzalo na přístavní hráz, připravené k naložení. Přišla poslední rozloučení, a teprve když jsme se loučili, uvědomili jsme si, jak drahými se nám mnozí přátelé z tábora stali. Nějaký počet jich z našeho tábora cestoval na téže lodi, a tak jsme na cestě měli přátele.

Když jsme přišli k lodi, shledali jsme, že odpluje až pozdě odpoledne, a tak jsme šli do města. Bylo nám horko, a jak jsme byli unaveni! Šli jsme k čínskému křesťanskému krejčímu, kde jsem si předtím objednal soukennou čepici, ale nebyla včas hotová, a teď jsem ji mohl odebrat. U krejčího jsem se setkal s přítelem, který nám půjčil peníze, a ten naléhal, že nás vezme na čínský oběd do velmi pěkné nové restaurace, provozované jeho přítelem. Ale odjezd, který ležel před námi, neladil s hodováním, a my jsme se pomalu vraceli zpět k lodi. Moje žena a já jsme šli na palubu, zatím co moje sestra stála sama na břehu. Bylo to velmi těžké ji opustit, zvláště když jsme věděli, že Tien Chei, která byla vším, co moje sestra měla, leží tak nemocná. Ale tato skutečnost jí znemožnila, aby opustila Čínu; a zdálo se, jako kdybychom

[14] mimořádné výdaje

moje žena a já neměli otálet s návratem k dětem. Ale stále ji vidím, jak stojí u paty můstku a hledí za námi – až se nakonec obrátila a samotná odešla.

Cestovali jsme americkou vojenskou transportní lodí jménem Lavaca. Za normálních okolností si myslím, že bychom se z cesty těšili, ale byli jsme příliš unavení a naše síly byly příliš podkopány, než aby to pro nás mohlo být potěšení. Loď byla přeplněná, ale na Okinawě jsme nabrali ještě více vojska.

Nebylo kde si sednout, ani u jídla jsme nemohli sedět. Náš drahý přítel, Dr. Gillison trval na tom, že nám dá své vlastní židle (naše se ztratily), a tak jsme měli sezení zabezpečeno, ale nebylo nám dopřáno je užít.

Zastavili jsme v Pearl Harbour a odtud jsme po cestě téměř čtyřtýdenní dojeli do San Franciska. Zde nám byly předány dlouhé dopisy od dětí a z těch jsme se těšili, když jsme čekali, až budeme moci vystoupit. Nakonec na palubu dorazila zpráva říkající, že naši dva milí přátelé dr. Arthur Groth a Mr. J. H. Smith přijeli minulý večer autem z Los Angeles a čekají na nás na nábřeží. Děkovali jsme Bohu a nabyli jsme odvahy.

Dosáhli jsme San Franciska právě po snídani, ale bylo téměř poledne, když nám bylo dovoleno jít na břeh. Bylo dobře, že tito drazí přátelé nám přišli naproti, neboť se nám zdálo, že jsme zrovna omámeni návratem do shonu civilizace. Postarala se o nás celnicí a důkladnou kontrolou, které nás Uncle Sam podrobil. Nevím, co očekával, že najde. Dali nám sendviče a mléko. Vypátrali, co máme dělat, a měli připravené auto, s pomocí kterého se to mělo uskutečnit. Všichni byli milí. Byly zřízeny zvláštní úřady, kam jsme měli být přivedeni. Naše dopisy byly posílány bez poštovného. Na cestě nám dávali občerstvení a bylo nám řečeno, kam jít druhý den, abychom dostali oblečení od kanadského Červeného kříže.

A potom s námi jeli k domu Mrs. Cross. Jak mám začít s popisem vší té vlídnosti, které se nám tam dostalo? Ale to je zaznamenáno nahoře a ona v onen den obdrží svou odměnu. Poprvé za téměř tři roky jsme byli znovu v „domě“. Klid a odpočinek byly nevýslovně utišující. Dr. Groth a Mr. Smith zůstali přes večer a my jsme slyšeli trochu o předivném způsobu, jakým se Pán staral o našeho bratra C. pomocí nejneočekávanějších prostředků. A slyšeli jsme o tom, jak Pán otevřel dveře pro Mr. Smith k publikování jeho News Letter. To všechno byly pro nás noviny. Předtím jsme o tom nic neslyšeli. Ale vše bylo nové a my jsme to vše nemohli vstřebat. Naši dobří přátelé odjeli ten večer a byli v Los Angeles druhý den ráno po další celonoční jízdě.

Mrs. Cross a její dcera nás zasypávaly vší dobrotou, kterou láska dovede vymyslet. Asi dlouho nezapomeneme na chutný kalifornský meloun, který byl k snídani. Ani nezapomeneme na naše zděšení, když jsme ji viděli, jak balí slupky do olejového papíru. Pak se mé ženě rozbřesklo a zeptala se: „Předpokládám, že je dáte do ledničky a uděláte z nich kompot nebo džem.“ Mrs. Cross na ni hleděla a myslím, že přemýšlela, zda to má v hlavě v pořádku, až nakonec odvětila: „Nikoli, já je balím, abych je dala do nádoby na odpadky.“ V táboře byl kousek olejového papíru takovým pokladem, že byl užíván stále znovu. A balit do něj to, co šlo do odpadků, bylo horší, než vyhodit kůru od melounu. Ale začali jsme se přizpůsobovat, ačkoli jsem si všiml, že naše dcera Hope se na svou matku podívala stejným způsobem, když o týden nebo dva později trvala na vyndání dobré chlebové kůrky z nádoby na odpadky (byla tam hozena pouze proto, že byla okoralá), aby se z ní udělal sirupový koláč.

Kanadské úřady pracovaly na tom, aby pro nás obstaraly cestu vlakem do Seattlu. Vlaky byly velmi zaplněné a bylo téměř nemožné dostat jízdenku. Bylo kolem 11.30 hod. jednou dopoledne, když nám telefonem oznámili, že během jednoho nebo dvou dnů neodjedeme. Mrs. Cross nám připravila výborný oběd, a právě jsme k němu chtěli zasednout, když telefon zvonil znovu, tentokrát, aby nám řekli, že cesta se našla a že máme odjet ihned. Naše hostitelka trvala na tom, že nás doprovodí k přívozu, který nás měl převézt k vlaku. Byla to pro ni dlouhá a únavná cesta. Museli jsme oběd ponechat nedotčený a něco pojíst na stanici tramvaje. Už se připozdívalo, a tak jsme ke stanici přívozu jeli taxíkem. Dostali jsme se tam právě včas podle instrukcí, které jsme obdrželi. Pak jsme zase dlouho čekali, myslím dvě hodiny nebo více, a potom nám dali lístky na dráhu a lístek do oddělení (nikdy předtím jsme v něčem takovém necestovali), přímo do Victorie. Drahá Mrs. Cross nás doprovodila ke dveřím až tam, kam mohla jít, obrátila se, aby se vrátila sama, a vypadala velmi, velmi unaveně. A to všechno dělala jen před dvěma týdny pro Miss Dear.

Měli jsme dobrou a pohodlnou cestu do Seattlu a tam, k údivu všech, se nám podařilo získat poslední volnou soukromou kabinu na lodi do Victorie. Den ve Victorii jsme strávili starostmi o obchodní záležitosti. Bydlívali jsme tam a stále jsme tam udržovali bankovní konto. Nejdříve jsme šli do banky, abychom vybrali peníze na cestu domů, ale bylo nám chladně sděleno, že v bance nic nemáme; vláda si všechno vzala. Každý den přinášel svá vlastní překvapení, většina z nich byla mrzutá.

„Vše mění se, jen Ty se neměníš,
ó, věrná lásko, se mnou zůstaniž!“

Banka dobrotivě zařídila, že nám dá tolik peněz, kolik jsme potřebovali, a znovu jsme dostali poslední kabinu na lodi; tentokrát do Vancouveru. Miss Dear se vrátila domů na lodi právě dva týdny před námi a bydlela u své sestry Mrs. Whitaker ve Vancouveru. Do Vancouveru jsme se dostali v sobotu ráno. Doufali jsme, že budeme moci odjet v pondělí večer, ale byli jsme varováni, že bude nemožné v tak krátké době dostat lůžka. Avšak ještě jednou, jak se Pán tak zjevně o nás staral během cesty, opatřil nám právě to, co jsme potřebovali – turistické oddělení pro Miss Dear a pro nás, přímo do Toronta.

Opět musím přejít množství přívětivosti, které se nám dostalo ve Vancouveru.

Bydleli jsme u Dr. a Mrs. Whitakerových a seznámili jsme se s jejich milým malým synkem. Cestu domů jsme měli výbornou, a při ní jsme si užili trochu skutečného kanadského zimního vzduchu. Jak odlišné to bylo od vlhkého chladna Yangtze Valley.

Byl pátek ráno, asi sedm třicet, když jsme přijeli do Toronta. Hezký křesťanský voják seděl vedle nás a pomohl nám odnést naše zavazadla. Když jsme procházeli branou Toronto Union Station, uviděli jsme tam naše drahé, na které jsme tak dlouho čekali; ani jeden nechyběl. Nemohu popsat to shledání, i kdybych se nevímjak snažil, a stejně tak moji přátelé ne. Vynechávám to. A ta radost, a hoštění a dárky, které následovaly. Ten den, myslím, bude žít provždy v mé paměti jako jeden z nejmilejších, nejradostnějších, které jsem kdy měl výsadu prožít; a ukazuje mi dopředu na jiný příchod domů, na jiné setkání, ještě mnohem radostnější a mnohem krásnější, kdy nejenom znovu pozdravím ty milované, kteří už jsou v onom domově, ale uvidím tváří v tvář Toho, který kvůli mně byl zraněn. Uvidíme Ho a budeme Mu podobni a už nikdy neodejdeme!

Milý čtenáři, máš také tuto blahoslavenou naději?

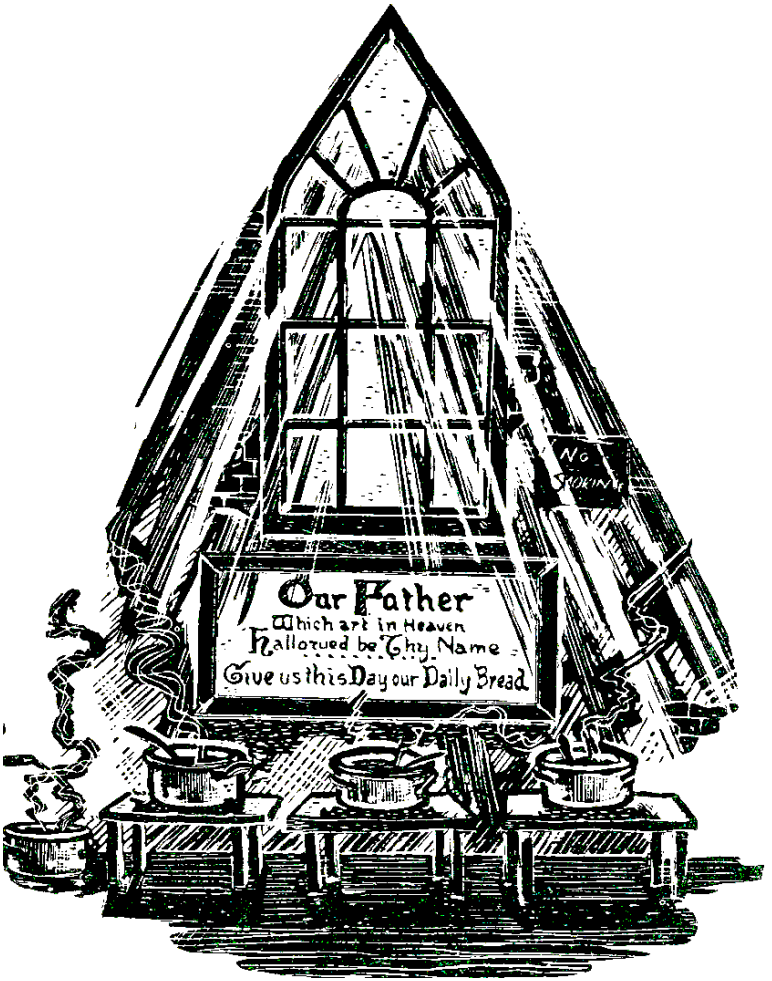

„Jaké to pak nadšené pozdravy
na šťastném břehu Kanánu,
jaká zas navázání přátelství
tam, kde loučení nebude!
Potom oči v radosti zajiskří,
jež slzely za zemřelé;
už nebudou bez otce sirotci,
ani vdovy opuštěné.“ *- Dean Alford*